

**Centre d'Estudis i Documentació Contemporània
Universitat de les Illes Balears – Sa Nostra**

LA DIVERSITAT CULTURAL
**Documents per la reflexió
i el debat**

**Coordinació
Rafel Puigserver Pou i Sebastià Serra Busquets**

**Col·lecció Quaderns del CEDOC.
Número 1**

Palma 2005

La Diversitat Cultural. Documents per la reflexió i el debat

© de l'edició: Centre d'Estudis i Documentació Contemporània (UIB – Sa Nostra)

© dels texts els autors: Martí Petit, Divina Frau – Meigs i Isidor Marí Mayans, Rafel Puigserver i Sebastià Serra

Queda prohibida la reproducció total o parcial dels articles sense autorització escrita dels autors. Els documents inclosos en el present llibre han estat obtinguts de distintes pàgines d'Internet.

ISBN: 84-96031-67-5

Índex

	Pàgina
Introducció	4
La Convenció internacional sobre la diversitat cultural (UNESCO). Context, evolució i perspectives Martí Petit.	7
«Excepció cultural», polítiques nacionals i mundialització: factors de democratització i de promoció de la modernitat. Divina Frau-Meigs.	18
Una proposta intercultural per a les Balears. Isidor Mari i Mayans	38
<u>Documents per a la reflexió i el debat</u>	
Declaració Universal de la UNESCO sobre la Diversitat Cultural Adoptada per la 31a sessió de la Conferència General de la UNESCO.	46
Conferencia Intergubernamental para las políticas culturales para el desarrollo	50
Declaració del Simposi “La renovació de les polítiques culturals a la Unió Europea” (Institut d’Estudis Catalans, Barcelona 18 de setembre de 2004)	54
Conclusions Generals de l’ Eurocongrés 2000 (Barcelona 2003)	56
Declaració de Barcelona. Adoptada per la Conferència Euromediterrània (27/28 de novembre de 1995)	62
Agenda 21 de la Cultura. Un compromís de les ciutats i els governs locals per al desenvolupament cultural.	79
Declaració Universal dels Drets Lingüístics	87
Carta Europea de les Llengües regionals o minoritàries.....	102
Declaració de Tarragona pel diàleg i la cooperació entre les universitats euromediterrànies	116
Bibliografia recomanada	119

Introducció

En els inicis del segle XXI dos processos amenacen el món de la cultura: la mundialització i la conseqüent uniformització cultural. Nosaltres els europeus, ara que ens trobam immersos dins un altre procés, el de la construcció europea, hem d'intentar lluitar contra la uniformització cultural derivada de la globalització econòmica i política i defensar la diversitat cultural de cadascun dels pobles d'Europa. Per tant cal fer una reflexió profunda sobre el paper de la diversitat cultural en el procés de construcció europea en el marc de la mundialització cultural.

Abans de parlar de la construcció europea, cal fer menció a la realitat interna d'Estats que presenten diferents realitats culturals com és el cas d'Espanya. Ens els darrers anys el govern central ha dut a terme polítiques d'uniformització cultural i lingüística, sovint amb la connivència de les administracions autonòmiques i també municipals. Des del nostre punt de vista s'equivoquen els polítics que creuen que la cohesió de l'Estat espanyol passava per una «castellanització», ja que per a qualsevol Estat, les polítiques que més l'estabilitzen i l'enriqueixen són les que van orientades cap el foment i el respecte a la seva pròpia diversitat cultural, lingüística, política i religiosa, la que és comuna a tots els ciutadans d'un mateix Estat i també la dels ciutadans de les diverses regions o cultures que el conformen. Per tant, nosaltres els ciutadans tenim l'obligació d'avançar cap a una construcció de l'Estat des d'una perspectiva global, però també local defensant les nostres definicions identitàries. Aquesta creiem nosaltres, seria la primera passa en la lluita contra la uniformització cultural que estam patint en l'actualitat, i en aquest procés l'escola, com a instrument de docència, aprenentatge i d'integració cultural, hi juga un paper fonamental

La política cultural que s'aplica a la Unió Europea té una repercussió arreu de del món, ja que influeix i condiona les polítiques culturals dels seus membres i fins i tot de tercers països, alguns dins l'òrbita europea però d'altres no. Prova d'aquesta realitat, és la defensa que des de diferents organitzacions internacionals, com la UNESCO, s'estan duent a terme iniciatives encaminades a la defensa de la diversitat cultural i lingüística dels pobles europeus i del món.

El 2001, la UNESCO va aprovar la Declaració Universal sobre la Diversitat Cultural, com a una primera passa cap a una Convenció internacional destinada a la protecció de la diversitat dels continguts culturals i les expressions artístiques. Aquestes mesures, un mica filosòfiques, tenen la seva plasmació política i legislativa amb el contingut de Convencions i decrets que regulen els anomenats «drets d'autor» i també amb la Directiva del Consell sobre la coordinació de determinades disposicions legals, reglamentàries i administratives dels Estats membres relatives a l'exercici d'activitats de radiodifusió televisiva, coneguda col·loquialment com la «Directiva de Televisió sense Fronteres», que estableix entre d'altres aspectes que més d'un 55% de les emissions de les televisions europees han de tenir un origen europeu.

Aquesta directiva, i la defensa aferrissada per part de França, Canadà i la Comissió Europea del que s'ha anomenat «l'excepció cultural», la regulació que regeix el fet audiovisual en els acords presos per l'Organització Mundial del Comerç (OMC) respecte a la liberalització del comerç internacional, permet una exempció temporal en determinades obligacions de liberalització comercial del sector audiovisual. Aquesta «excepció cultural» ha esdevingut un impuls a la producció audiovisual europea, i en els darrers anys s'ha notat en la ficció televisiva, que ha passat de ser majoritàriament nord-americana a ser en bona mesura ficció de producció pròpia, tot i que el nombre d'espectadors que van al cinema es continuen decantant majoritàriament per les pel·lícules de les *majors* nord-americanes.

Les directives comunitàries ha conduït a un enfrontament entre la Unió Europea i els Estats Units en el si de l'OMC, ja que els nord-americans veuen amenaçada la seva hegemònica presència dins el sector audiovisual europeu i mundial, amb uns productes culturals que són més econòmics i competitius, ja que una vegada han aconseguit amortitzar la inversió feta en un llarg-metratge o sèrie de TV dins el mercat intern, poden vendre aquests productes a baix cost.

Aquesta fou una de les disputes que es dugueren a terme en el si del GATT¹, dins el context de la Ronda d'Uruguai (1986-1993/94) que donà lloc al GATS². En el si

¹ Acord General sobre Aranzels i Comerç – General Agreement on Tariffs and Trade.

² Acord General sobre el Comerç de Serveis – General Agreement on Trade in Services.

d'aquests acords, la Comunitat Europea no va prendre mesures específiques de liberalització de l'accés al mercat i al tracte nacional d'empreses audiovisuals estrangeres. Al mateix temps s'aprovà una llista d'exempcions de polítiques liberalitzadores que incloïa la cultura i el sector audiovisual, sempre amb la condició de que es tracten exempcions temporals i que no poden superar els deu anys. Per tant es requereix una nova negociació, que es donà a la Ronda de Negociacions de Doha (Qatar) el 2001 i a la Conferència Ministerial de Cancun (Mèxic) de 2003.

Les exempcions culturals finalitzaven en principi el 2004, i els Estats Units exigiren que se'ls atorgàs el mateix tracte que a la resta de països no comunitaris, fent desaparèixer les mesures preferencials cap a tercers països, com fa Espanya amb les produccions provinents d'Amèrica Llatina.

Tanmateix, «l'excepció cultural» com a tal no existeix, i en vista que les pretensions nord-americanes són la liberalització progressiva que no immediata del sector audiovisual, la qüestió no pareix conduir cap a un bon camí.

La publicació d'aquest opuscle amb el títol, *La diversitat cultural: documents per la reflexió i el debat*, és un recull de documents, declaracions i principis jurídics que volem posar a l'abast del coneixement de la societat, en aquest quadern de fàcil i ràpida consulta que esperam sigui de molta utilitat, per poder saber que pensen i pregonen els diferents organismes internacionals i altres organitzacions en defensa de la diversitat cultural i lingüística dels diferents pobles i regions d'Europa i del món.

Rafel Puigserver Pou i Sebastià Serra Busquets.

La Convenció internacional sobre la diversitat cultural (UNESCO). Context, evolució i perspectives

Martí Petit

Cap de redacció de Quaderns del CAC³

Els darrers anys, el consum mundial de béns i serveis culturals ha crescut de forma molt important, afavorit per la revolució digital i la consolidació de la societat de la informació. Paral·lelament, s'han aplicat polítiques desreguladores del mercat, tant internacionals com a escala interior, que han afavorit processos de concentració econòmica i territorial sense precedents. Davant d'aquest fet, que amenaça la manifestació de la diversitat i l'intercanvi culturals, s'ha encès el senyal d'alarma, i organismes multilaterals com la UNESCO, el Parlament Europeu o fins i tot el G8 han incorporat a les seves agendes la promoció de la diversitat cultural. En aquest sentit, la UNESCO va aprovar el 2003 la Declaració Universal sobre la Diversitat Cultural i ha llançat l'avantprojecte d'una convenció sobre diversitat cultural. Es tracta d'un instrument internacional de caràcter vinculant i amb força de dret que ha de vetllar per la diversitat cultural en el nou context de globalització digital. A l'annex de l'article s'adjunta un llistat cronològic d'instruments jurídics vigents relatius a la diversitat cultural.

La indústria cultural creix i es concentra.

Gràcies a la multiplicació dels intercanvis comercials, que contribueixen a abaixar els costos de producció, la globalització pot tenir efectes positius en el diàleg intercultural. Els productes culturals han esdevingut una font important per a la creació de riquesa i llocs de treball. D'altra banda, l'obertura de mercats obre perspectives, almenys en teoria, als creadors i creadores a la indústria cultural local. I finalment, el progrés de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) constitueixen una via per a la participació a la vida social, cultural i econòmica per al conjunt de les cultures i les llengües.

Ara bé, els mercats nacionals i internacionals han vist l'emergència d'operadors comercials que han arribat a constituir oligopolis que actuen en posició dominant. Aquests conglomerats empresarials aprofiten les sinergies de la convergència tecnològica i dels processos de concentració empresarial del sector. Així, aquestes dinàmiques amenacen de marginar la diversitat cultural, així com els creadors, els productors i els difusors culturals independents que es troben fora dels circuits oficials establerts. De fet, els arguments que sostenen que la globalització és l'instrument per erradicar la pobresa semblen desmentits per la realitat.

Segons el text *Human Development Report 2003⁴*, de l'UNDP (United Nations for Development Program), una quarta part de la població mundial no es beneficia del nou model de creixement econòmic basat en l'expansió del comerç internacional i el desenvolupament de les noves tecnologies. En xifres absolutes, el nombre d'exclusos de

³ Consell Audiovisual de Catalunya.

⁴ www.undp.org/hdr2003/

la globalització digital arriba als 1.200 milions de persones, que viuen en l'extrema pobresa, amb menys d'un dòlar d'ingressos per càpita i dia. Com a conseqüència d'aquesta exclusió, es produeix un abisme entre la producció de béns i serveis culturals dels països rics i la dels països en vies de desenvolupament. En la majoria dels països menys avançats, la producció de continguts culturals (i més encara la seva exportació) és especialment minsa. Això comporta forts desequilibris en la balança comercial del sector cultural en favor d'una minoria de països rics.

Segons l'*Study on International Flows of Cultural Goods*, editat per la UNESCO, el valor del comerç mundial de béns i serveis culturals va passar de 95,34 milions de dòlars el 1980, a 387,93 milions l'any 1998. Dit en altres paraules, en gairebé dues dècades, el valor econòmic dels intercanvis culturals al món va augmentar un 400%. De fet, el gruix d'aquest comerç, que inclou material imprès, música, arts visuals, cinema, fotografia, ràdio, televisió, videojocs i marxandatge esportiu, es donava entre un grup reduït de països. Al 1990, el Japó, els EUA, Alemanya i el Regne Unit eren els principals exportadors d'aquest sector, amb un 55,4% del volum total. Al llarg de la dècada dels noranta, aquesta acumulació de percentatges es va atenuar, si bé es va mantenir significativament similar. Amb tot, hi va haver un canvi rellevant: a final de la dècada va aparèixer un nou actor, la Xina, que va passar a ser el tercer gran exportador de productes culturals.

Malgrat els problemes en la comparabilitat estadística entre els paràmetres de cada país, les dades mostren que el comerç global en serveis culturals creix molt més de pressa que les exportacions de mercaderies tradicionals⁵. En general, l'expansió del comerç de serveis culturals ha estat deguda a un augment de la demanda. Així, per exemple, el 1995 les llars franceses gastaven una mitja del 3,5% del seu pressupost anual en productes culturals. L'anomenada «revolució digital», amb tot l'aparell de marketing que ha tingut al darrere, ha comportat un augment de la demanda de continguts culturals, especialment els audiovisuals. Els últims anys del segle XX han vist néixer una idea -força que ha alimentat aquest augment: la societat de la informació. D'aquesta manera, s'han modificat els patrons de consum en el lleure, tant als països rics, com en molts països en vies de desenvolupament.

Durant els darrers deu anys, l'estructura de les indústries culturals arreu del món ha canviat profundament, en part gràcies a les noves tecnologies digitals i a l'aplicació de polítiques desreguladores a escala nacional, regional i internacional. Aquests factors han transformat profundament el context amb què es duen a terme els intercanvis comercials de béns i serveis culturals. El procés d'internacionalització de les empreses del sector, unit a una concentració progressiva, ha propiciat la creació d'un nombre reduït de grans conglomerats empresarials. Les economies d'escala i la integració vertical (que enllaça la producció de béns, com ara una pel·lícula, amb la seva distribució, la comercialització de la banda sonora, el màrqueting, els parcs temàtics, la web i el comerç electrònic que genera) ha proporcionat una hegemonia encara més gran als EUA. I això ha encès el

⁵ Les definicions estadístiques són molt disperses, fins i tot dins de l'OCDE. Així, per exemple, a la publicació d'aquest organisme *Services Statistics on International Transactions 1970-1994*, les dades de Japó estan agrupades sota l'epígraf "film rentals"; les d'Alemanya, "films and television"; les de França, "audiovisual programmes"; les del Canadà, "films and broadcasting"; i les d'Àustria, "culture and entertainment". A més, una de les principals dificultats per interpretar les dades sobre serveis culturals es troba en el fet que moltes de les operacions transfrontereres dins d'una mateixa multinacional del sector no estan comptabilitzades.

senyal d'alarma sobre el naixement d'un nou oligopoli mundial, que alguns analistes comparen amb el sector de l'automòbil a principis del segle XX.

Segons dades de la publicació *The Economist*⁶, l'any 1993 el 36% de les companyies del sector tenien la seu als EUA, un altre 36% a la Unió Europea, i un 26% al Japó. Tan sols quatre anys més tard, el 1997, més de la meitat de les empreses tenia la seu als EUA. De fet, encara que hi ha altres grans productors de continguts audiovisuals (l'Índia realitza set vegades més films que els EUA), Hollywood és el gran exportador. Així, el 1980, els EUA obtenien el 30% dels beneficis gràcies a l'exportació, mentre que a finals de la dècada dels noranta, aquest percentatge havia augmentat al 50%. Per contra, el dèficit comercial en l'audiovisual a Europa va créixer de 3,5 milions de dòlars el 1993, a 6 milions el 1998. Més enllà encara, trobem el continent africà, que a finals dels noranta produïa una mitja de tan sols 42 pel·lícules l'any.

Així doncs, tal com indica aquest epígraf, la indústria cultural creix i es concentra. I enfront d'aquesta tendència, quin és el futur de la diversitat cultural a escala mundial? ¿El mercat pot garantir per si mateix la pervivència d'una (mínima) diversitat cultural, lingüística i simbòlica en el nou context digital?

La diversitat cultural i el comerç internacional.

El primer gran debat (i la primera gran batalla diplomàtica) sobre la necessitat de regular el sector cultural a escala internacional es va donar al si del GATT (General Agreement on Tariffs and Trade – Acord General sobre Aranzels i Comerç). A la ronda de negociacions llançada a l'Uruguai el 1986 i que el 1993 va donar lloc al naixement de l'Organització Mundial del Comerç (OMC), es va plantejar la regulació de la cultura en termes oposats. D'una banda, països liderats per França i la Comissió Europea sostenien que la cultura i l'audiovisual eren portadors de valors fonamentals de la societat. Com a tals, eren un instrument cabdal de la identitat i la vertebració socials, i no podien ser tractats com una mercaderia qualsevol. D'aquí va néixer una bandera que ràpidament esdevingué mediàtica: l'«excepció cultural». La cultura havia d'excloure's dels acords sobre la liberalització del comerç internacional i podia, en canvi, ser objecte de protecció i d'ajuts estatals.

A l'altre extrem de la balança hi havia els EUA, que defensaven que els béns i els serveis culturals (amb l'audiovisual al capdavant) s'havien de considerar productes d'entreteniment i, per tant, havien de sotmetre's a les regles comercials establertes com qualsevol altre producte. A ningú se li escapa que, més enllà dels interessos mercantils a curt termini d'una i altra posició, hi havia un enfrontament radicalment ideològic. Pascal Lamy, comissari de Comerç de la Comissió Europea i responsable de les negociacions dels Quinze davant l'OMC, ho explicava al seu llibre *L'Europe en première ligne*: "El mètode que preconitzen els americans és l'invers al nostre: ells volen 'enquadrar' la noció de diversitat cultural per no entorpir el desenvolupament del mercat. Nosaltres desitgem 'enquadrar el mercat' a partir de valors i preceptes comuns, a fi que el desenvolupament del mercat s'esdevingui en el respecte a la diversitat cultural."⁷

⁶ *The Economist*, 21 de novembre de 1998

⁷ LAMY, Pascal. *L'Europe en première ligne*, paris, Seuil, 2002, pàg.142

Davant el llançament d'una nova ronda de negociacions a Doha (Qatar) el novembre del 2001 (i que continua oberta), els EUA van trametre la seva posició en una comunicació oficial a l'OMC de 18 de desembre de 2000. En aquesta comunicació, l'Administració nord-americana reflexionava que el sector audiovisual havia canviat molt des de la Ronda Uruguai, finalitzada el 1993-94. En aquell període, les negociacions es van centrar en la producció i la distribució cinematogràfica, i en la radiodifusió terrestre. Les noves tecnologies digitals, explicava el comunicat, han donat l'oportunitat d'accés als consumidors i consumidores d'arreu del món i han estimulat el desenvolupament de béns i serveis audiovisuals de tot el planeta. D'altra banda, innovacions tècniques com la compressió digital abarateixen costos de producció i transmissió, mentre que l'amplada de banda obre un horitzó a una distribució de continguts a preus molt baixos. I finalment, el sector audiovisual ha esdevingut un motor per al desenvolupament de les xarxes de telecomunicacions. Així, l'augment de la demanada de béns i serveis audiovisuals ha encoratjat la inversió en infraestructures.

Així i tot, la comunicació dels EUA a l'OMC conté alguna concessió, per primera vegada, a la intervenció de l'Estat en la política cultural. Els Estats membres, admet, poden considerar ajuts per satisfer la necessitat de cada nació de promoure la seva identitat cultural, mitjançant un ambient favorable al manteniment de la cultura local. Amb aquest objectiu, continua, molts Estats membres subvencionen produccions de films teatrals (*theatrical film production*). I conclou: "Hi ha un precedent a l'OMC per crear regles que reconeixen l'aplicació de subsidis curosament circumscrits a objectius específicament definits, sempre que els efectes potencials de distorsió del mercat siguin mínims o neutralitzats."

Aquesta conclusió és parcialment correcta, ja que la intervenció de l'Estat en el sector pot modificar el comportament espontani del mercat, però també hi ha altres factors que provoquen distorsions:

- els elevats nivells de concentració empresarial que formen oligopolis globals;
- la diferència d'accés a economies d'escala per raons de magnitud empresarial, volum de la població o idioma;
- la manca de capacitat dels països en vies de desenvolupament per promoure el seu talent creatiu;
- la capacitat de les *majors* nord-americanes de vendre a preus molt baixos drets de distribució de continguts audiovisuals, una vegada han amortitzat els costos de producció en el mercat interior.

Aquestes i altres dinàmiques, que són particulars dels mercats culturals, requereixen mesures reguladores, institucionals i financeres, per tal d'assegurar la disponibilitat de continguts nacionals i estrangers variats.

D'altra banda, està generalment admès que una dificultat objectiva en l'aplicació del acord internacional és tot just la manca d'un criteri uniforme per interpretar-los. No tan sols compten les diferències en interessos econòmics, sinó també els punts de vista, els valors i les estructures culturals, que fan veure els mateixos fets amb valoracions molt diverses. D'altra banda, molts acords bilaterals entre Estats contradiuen moltes vegades els principis establerts a l'OMC, com per exemple la no-discriminació entre països tercers. Per això, és crucial posar en comú una millor comprensió de la qüestió, especialment per als països en vies de desenvolupament. Cada Estat i cada comunitat ha

d'identificar àrees d'interès estratègic per als respectius sectors culturals. A aquests efectes, la cooperació multilateral ha de jugar un paper fonamental.

Declaracions i compromisos multilaterals a favor de la diversitat cultural

Des dels darrers anys de la dècada dels noranta, s'ha anat teixint una estratègia de països i organismes multilaterals encaminats a defensar i promoure la diversitat cultural mundial. Així, la Conferència Intergovernamental sobre Polítiques Culturals per al Desenvolupament, organitzada per la UNESCO a Estocolm del 30 de març al 2 d'abril de 1998, va establir que el desenvolupament sostenible i el dinamisme cultural estan íntimament lligats. Fent esment a l'article 27 de la Declaració Universal dels Drets Humans sobre el dret d'accés i de participació a la vida cultural, els Estats membres de la UNESCO van aprovar un Pla d'Acció que conclou: "La finalitat de les polítiques culturals és fixar objectius, crear estructures i obtenir recursos adequats per crear un medi humà favorable"⁸.

El Consell d'Europa es va posicionar en la mateixa línia en una declaració adoptada el 7 de desembre de 2000. En aquest acord, el comitè de ministres establia que "les polítiques culturals i audiovisuals que respectin i afavoreixin la diversitat cultural han de ser considerades com un complement necessari de la política comercial. (...) Les grans indústries culturals que encoratgen la diversitat lingüística i l'expressió artística, com a veritable reflex de la diversitat, tenen un impacte positiu sobre el pluralisme, la creativitat, la competitivitat i l'ocupació"⁹.

D'altra banda, la reunió del G8 que va tenir lloc a Okinawa (Canadà) el juliol de 2000 va declarar al seu comunicat final que els vuit membres (EUA, Alemanya, Japó, França, Itàlia, Regne Unit, Canadà i Rússia) tenien la diversitat cultural com una prioritat de les seves agendes. A més a més, els països més desenvolupats del món més Rússia reconeixien "el treball d'organitzacions internacionals rellevants, en particular la UNESCO, en aquest camp"¹⁰.

De fet, la UNESCO ha pres el lideratge en la promoció de la diversitat cultural. El novembre de 2001, una setmana abans del llançament de la nova ronda de negociacions de l'OMC a Doha, la UNESCO va aprovar la Declaració Universal sobre la Diversitat Cultural, en la 31a Conferència General¹¹. En paraules del seu director general, el japonès Koichiro Matsuura, la UNESCO pretén que aquesta declaració esdevingui una referència tan poderosa "com la Declaració Universal dels Drets Humans". Amb aquest objectiu, tant la declaració com el pla d'acció que l'acompanya proposen la conveniència de crear un instrument internacional sobre la diversitat cultural.

En aquest sentit, diversos fòrums internacionals han incorporat a les seves agendes la constitució d'un instrument d'aquesta naturalesa. És el cas, per exemple, de l'Organització Internacional de la Francofonia (OIF), la institució fundada pels països que tenen el francès com a llengua pròpia i que actualment acull 51 estats¹². A la reunió

⁸ www.unesco.org/culture/laws/stockolm/html_sp/actionpl1.shtml

⁹ cm.coe.int/ta/decl/2000/2000dec2

¹⁰ www.g8.utoronto.ca/summit/2000okinawa/finalcom.htm

¹¹ unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127160m.pdf

¹² www.francophonie.org

d'aquest organisme que va tenir lloc a Beirut (Líban) l'octubre del 2002, els caps d'Estat i de govern van donar ple recolzament al projecte endegat per la UNESCO.

És també el cas de la Xarxa Internacional sobre Política Cultural, que aplega els ministres de cultura de 62 països, entre ells Espanya, França, Regne Unit, Rússia, Brasil i la Xina¹³. En la reunió que tingué lloc a París el 5 i 6 de febrer de 2003, els ministres van coincidir que la UNESCO té tota la legitimitat per ser la seu de l'instrument internacional sobre diversitat cultural, per la seva responsabilitat en la cultura, igual com la té l'OMC en matèria de comerç. D'aquesta manera, van identificar la UNESCO com la "institució apropiada per acollir i implementar" un acord d'aquesta naturalesa, i així ho van fer constar a Koichiro Matsuura, present a la trobada¹⁴.

Un altre exemple d'aquests posicionaments internacionals és l'*Informe sobre la preservació i el foment de la diversitat cultural*, presentat pel Parlament Europeu el 15 de desembre 2003¹⁵. En aquest document, l'Europarlament "considera essencial reconèixer, en l'espai de la jurisdicció internacional, la diversitat cultural mitjançant la negociació i l'aprovació, a curt termini, d'una convenció internacional sobre la diversitat cultural en el marc de l'UNESCO. [També] considera que la Convenció internacional [...] és adequada per promoure les polítiques culturals i assegurar a escala mundial la protecció i foment de la diversitat de continguts culturals i expressions artístiques, que semblen estar particulament amenaçats per la globalització."

I finalment, la Comissió Europea s'ha implicat de ple en el procés, mitjançant una comunicació al Consell i al Parlament Europeu (27 d'agost de 2003)¹⁶. En aquest document, la Comissió conclou que "els ministres de Cultura reunits a Salònica van destacar la necessitat de salvaguardar i fomentar la diversitat cultural, i van mencionar en aquest sentit que un instrument internacional de la UNESCO podria ser la resposta jurídica adequada a escala internacional. La Comissió estima important que la Unió Europea i els seus Estats membres confirmin a escala internacional el seu compromís unànimе envers la diversitat cultural. D'aquí que la Comissió desitgi que la UE tingui una funció activa en la propera Conferència General de la UNESCO, especialment en els debats preliminars sobre l'elaboració d'un instrument normatiu internacional sobre la diversitat cultural."

Com es pot veure, l'objectiu d'aquesta estratègia diplomàtica conjunta consisteix en la creació d'un instrument internacional sobre la diversitat cultural, dotat amb força de dret i de caràcter vinculant.

¹³ <http://206.191.7.19>

¹⁴ Formen part de la Xarxa Internacional sobre Política Cultural: Alemanya, Argentina, Armènia, Àustria, Bahamas, Barbados, Botswana, Brasil, Burkina Fasso, Camerun, Canadà, Colòmbia, Corea (República de), Costa d'Ivori, Croàcia, Cuba, Eslovàquia, Eslovènia, Espanya, Filipines, Finlàndia, França, Geòrgia, Grècia, Guaiana, Haití, Hongria, Islàndia, Itàlia, Jamaica, Jordània, Lesotho, Letònia, Líban, Luxemburg, Malàisia, Marroc, Maurici, Mèxic, Moçambic, Noruega, Nova Zelanda, Països Baixos, Polònia, Portugal, Regne Unit, República Centreafricana, Rumania, Rússia, Santa Lucía, Senegal, Sud-àfrica, Suècia, Suïssa, Trinitat i Tobago, Tuníssia, Ucraïna, Vietnam, Xina i Zimbawe.

¹⁵ http://206.191.7.19/w-group/wg-cdg/news0206_s.shtml

¹⁶ www2.europarl.eu.int/omk/sipade2?l=ES&OBJID=40464&LEVEL=3&MODE=SPI&NAV=X&LSTD OC=N

UNESCO: convenció internacional relativa a "La protecció de la diversitat de continguts culturals i de les expressions artístiques"

A iniciativa de països com Alemanya, Canadà, França i Mèxic, la 166ena reunió del Consell Executiu de la UNESCO, que va tenir lloc el 18 de juliol de 2003, va aprovar l'*Estudi preliminar dels aspectes tècnics i jurídics relacionats amb la conveniència d'elaborar un instrument normatiu sobre la diversitat cultural*¹⁷. El 17 de desembre del 2003, Koichiro Matsuura va inaugurar la primera reunió d'experts sobre l'avantprojecte.

En primer lloc, l'esmentat estudi reconeix que el dret internacional segueix sense oferir una definició clara del contingut dels drets culturals. D'altra banda, les disposicions relatives a aquests drets es troben disperses en diversos instruments internacionals, circumstància que merma la seva coherència i llegibilitat global. En termes generals, es pot considerar que els drets culturals són aquells que protegeixen "la participació a la vida cultural i el seu accés de tota persona": la llibertat d'activitat creativa i d'investigació científica, el dret a l'educació i el dret a l'accés a les expressions artístiques i el coneixement científic i tecnològic. Aquest plantejament permet establir una relació entre la diversitat cultural i els principis universals dels drets humans i de la democràcia.

Amb tot, la idea que destaca l'esmentat estudi és la necessitat que el nou instrument tingui un caràcter jurídic, d'acord amb l'enunciat de la Declaració sobre la Diversitat Cultural. La declaració, un text no vinculant encara que amb una innegable autoritat moral, invita a adoptar una convenció internacional, instrument més ambiciós i, en principi, més eficaç. D'altra banda, l'àmbit d'aplicació és una referència a tenir en compte, ja que ara no es tracta d'un document declaratiu, sinó d'un instrument vinculant que estableixi un conjunt de regles que han d'assumir i promulgar voluntàriament el major nombre possible d'Estats.

Les dues qüestions susceptibles de ser tingudes en compte en la convenció serien els drets d'autor i la necessitat de reconèixer la condició singular dels béns i serveis culturals com a portadors d'identitat, valors i sentit. Pel que fa als drets d'autor, la UNESCO té promulgades dues convencions que en fan referència: la Convenció universal sobre el dret d'autor de 1952, revisada el 1971¹⁸, i la Convenció de Roma sobre la protecció dels artistes intèrprets o executants, els productors de programes i els organismes de radiodifusió¹⁹. De fet, però, l'àmbit d'aplicació d'aquestes dues convencions va quedar actualitzat arran de l'aprovació de l'Acord sobre aspectes dels drets de propietat intel·lectual relacionats amb el comerç (ADPIC - TRIPS en anglès), en el si de l'OMC²⁰.

L'àmbit d'aplicació d'aquesta nova convenció ha de ser, doncs, la singularitat dels béns i serveis culturals en el comerç internacional. Hi ha dos instruments normatius vinculants de la UNESCO, l'Acord de Florència²¹ de 1950, i el seu Protocol de Nairobi²² (1976), que tracten la importació de béns educatius, científics i culturals, i afavoreixen així la lliure circulació de llibres, diaris, revistes, documents, obres d'art, pel·lícules i

¹⁷ europa.eu.int/eur-lex/es/com/cnc/2003/com2003_0520es01.pdf

¹⁸ unesdoc.unesco.org/images/0013/001307/130798s.pdf

¹⁹ www.unesco.org/culture/laws/copyright/html_sp/page1.shtml

²⁰ www.wipo.int/treaties/en/ip/rome/index.html

²¹ www.wto.org/spanish/tratop_s/trips_s/trips_s.htm

²² www.unesco.org/culture/laws/florence/html_sp/page1.shtml

enregistraments sonors, i instruments científics destinats a l'ensenyança i als invidents. Això no obstant, aquest acord estableix una clàusula segons la qual qualsevol Estat signatari pot "suspendre de forma total o parcial els compromisos contrets, si les importacions al seu territori [d'aquests béns culturals] acusen un augment relatiu tal que constitueixin o puguin constituir perjudici greu als productors nacionals de productes similars o de competència directa."

El 1976, l'aprovació del Protocol de Nairobi va actualitzar l'Acord de Florència. Atenent a les necessitats dels països en vies de desenvolupament, el text ampliava l'àmbit d'aplicació de l'acord i n'eliminava una sèrie de discriminacions. Això no obstant, el context econòmic, tecnològic i polític en què van ser aprovats era molt diferent. Per això, la millor opció seria la d'aprovar un segon protocol de l'Acord de Florència, que incorporés les necessitats socials i culturals de la societat de la informació. Aquestes es podrien sintetitzar en sis grans apartats:

1. La promoció de la diversitat lingüística en les indústries culturals
2. La condició i la situació de l'artista
3. La circulació de persones, béns, serveis i coneixements vinculats a l'activitat cultural
4. La cultura com a element de desenvolupament
5. El diàleg entre cultures i la cooperació cultural internacional
6. Les polítiques culturals

Així, la convenció proporcionaria un marc internacional als governs per definir les polítiques necessàries de promoció de la producció i la disponibilitat de continguts locals per a la pròpia ciutadania. L'objectiu últim d'aquest instrument sobre la diversitat cultural és precisament la garantia d'accés a béns i serveis culturals diversos, tant nacionals com estrangers. Això no implica restringir el comerç internacional d'aquests productes ni legitimar mesures proteccionistes. Al contrari, el projecte es basa en el principi de l'equilibri entre el dret de promoure la creació local i el seu accés, d'una banda, i de l'obligació d'estar oberts a continguts culturals provinents d'altres països, de l'altra. La convenció neix de la necessitat de potenciar la cooperació cultural com a via per a la difusió de la diversitat cultural.

Algunes consideracions finals.

Com es pot comprovar a l'annex d'aquest article, hi ha una llista interminable d'instruments internacionals relacionats amb la cultura, la diversitat i el diàleg intercultural. Així i tot, la immensa majoria és tan sols de valor declaratiu o, quan es tracta d'un pacte entre Estats, no està previst un mecanisme d'arbitratge i/o sancionador per a aquells casos en què s'incompleixin els acords. Les poques excepcions que es donen són els acords de l'OMC, que són precisament els que consideren la cultura com una mercaderia indistinta. D'altra banda, la problemàtica de la diversitat cultural en un procés de globalització econòmica és relativament nova i, per tant, hi ha pocs instruments que prenguin aquesta perspectiva. En aquest sentit, i tal com diu Ivan Barnier²³, trobem algunes grans deficiències que l'esmentat instrument de l'UNESCO hauria de tenir en compte:

• **Absència d'una visió comprensiva dels efectes de la globalització sobre la diversitat cultural.** La deficiència més seriosa radica en el fet que els instruments

²³ www.unesco.org/culture/laws/florence/html_sp/page4.shtml

existents plantegen una aproximació parcial al problema. Així, hi ha perspectives relacionades amb els drets humans, els drets de propietat intel·lectual, la protecció del patrimoni, les polítiques culturals, els drets lingüístics, el pluralisme cultural, el desenvolupament cultural, la cooperació cultural internacional, etc. El que manca és justament un instrument jurídic internacional que abasti totes aquestes perspectives i vetlli pel que anomenen *biodiversitat cultural*.

- **Feblesa de la perspectiva cultural enfront de la perspectiva comercial.** En les rondes de negociació sobre la liberalització internacional del comerç, el procés és seguit per experts en comerç i no per experts en cultura. Això és lògic, però a l'hora de la veritat dissol l'estratègia que defensa la cultura com una mercaderia específica. Com a proposta tàctica, es planteja la necessitat de projectar socialment l'eslògan "La cultura no és una mercaderia qualsevol".

- **Desequilibri en els intercanvis culturals.** Aquest desequilibri, que és particularment acusat en el camp audiovisual, es manifesta no tan sols en els països en vies de desenvolupament (PVD), sinó també en la majoria dels països desenvolupats. Així, trobem una minoria de països productors i exportadors de productes culturals, que inunden els mercats dels PVD i de la resta dels països desenvolupats. D'aquesta manera, la diversitat cultural se'n ressent, no només pel que fa a l'expressió nacional pròpia, sinó també pel que fa al coneixement i al diàleg amb altres cultures no exportadores. De fet, aquest desequilibri comercial estableix un estàndard comú de cultura internacional: Hollywood.

- **Atenció insuficient a les necessitats locals.** La diversitat cultural es fonamenta en l'àmbit internacional, nacional i *també* local. La diversitat no és monopoli d'institucions multilaterals i de l'Estat nació, ja que les comunitats locals tenen un paper protagonista en la construcció de xarxes ciutadanes de participació i d'intercanvi.

Aquest és doncs el panorama que afronta l'UNESCO en la preparació de l'instrument sobre diversitat cultural. Cal, però, ressaltar una darrera qüestió que serà clau perquè sigui una iniciativa realment útil i eficaç. Fins ara, la defensa de la diversitat cultural en el dret internacional és, com ja s'ha dit, bàsicament declaratòria. Els acords de tota naturalesa sobre la matèria no preveuen cap mecanisme de control ni capacitat sancionadora efectiva. I aquest és el punt central de la qüestió, perquè, si ja partim d'un objecte de difícil definició jurídica, l'eficàcia de tota iniciativa serà nul·la. De fet, l'instrument internacional sobre la diversitat cultural que l'UNESCO planteja pot convertir-se en una iniciativa burocràtica més, sense aplicabilitat efectiva.

Anexe.

Llistat cronològic d'instruments vigents sobre diversitat cultural, ja siguin vinculants (cartes, convenis, convencions, protocols i tractats) o no vinculants (declaracions, resolucions, recomanacions, plans d'acció, principis i directrius).

- Lliga dels Estats Àrabs, Tractat cultural àrab, novembre de 1946.
- Conveni Cultural Europeu (STE núm. 018, 1954).
- UNESCO, Acord per a la importació d'objectes de caràcter educatiu, científic o cultural (Acord de Florència, 1950) i Protocol actualitzat de Nairobi, 1976.
- Convenció per al Foment de les relacions culturals interamericanes, 1954.
- OCDE, Codi de liberalització de les operacions invisibles corrents, 1961. Aquest codi abasta una gamma de serveis, entre els quals l'audiovisual, que són objecte de les normes especials que autoritzen expressament l'establiment de quotes d'emissió i subvencions per a la seva producció.

- UNESCO, Declaració dels Principis de la Cooperació Cultural Internacional, 1966.
- ONU, Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics, Resolució 2200A (XXI) de l'Assemblea General, 16 de desembre de 1966. Article 27: Reconeixement dels drets de les minories ètniques, religioses o lingüístiques dins dels Estats.
- ONU, Declaració sobre els principis de dret internacional referents a les relacions d'amistat i a la cooperació entre els Estats de conformitat amb la Carta de les Nacions Unides, Resolució 2625 (XXV) de l'Assemblea General, 1970.
- Recomanació general de la Conferència intergovernamental sobre les polítiques culturals a Europa, Hèlsinki, 1972.
- Declaració de la Conferència intergovernamental sobre les polítiques culturals a Àsia, Yogyakarta, 1973.
- Declaració de la Conferència intergovernamental sobre les polítiques culturals a Àfrica, Accra, 1975.
- Organització de la Unitat Africana, Carta Cultural per a Àfrica, 1976.
- ASEAN, Declaració de Concòrdia de l'Associació de Nacions d'Àsia Sudoriental, 1976.
- UNESCO, Recomanació sobre l'intercanvi internacional de béns culturals, Nairobi, 1976.
- UNESCO, Recomanació relativa a la participació i la contribució de les masses populars a la vida cultural, Nairobi, 1976.
- Declaració de Bogotà, Conferència intergovernamental sobre les polítiques culturals a Amèrica Llatina i el Carib, 1978.
- Declaració Final adoptada per la Conferència Mundial sobre Polítiques Culturals, Ciutat de Mèxic (1982).
- UNESCO - MONDIACULT, Conferència mundial sobre les polítiques culturals, Mèxic, 1982.
- Consell d'Europa, Recomanació 1043 (1986) relativa al patrimoni lingüístic i literari europeu.
- Consell d'Europa, Recomanació 1059 (1987) relativa a l'economia de la cultura, 1987.
- Consell d'Europa, Recomanació 1067 (1987) relativa a la dimensió cultural de la radiodifusió a Europa.
- Organització dels Estats Americans (OEA), Protocol addicional a la convenció americana sobre drets humans en matèria de drets econòmics, socials i culturals (Protocol de San Salvador), 1988.
- Unió Europea, Directiva Europea sobre la Televisió sense Fronteres (STE-132, 1989, en vigor a partir de 1993).
- ONU, Declaració sobre els drets de les persones pertanyents a minories nacionals o ètniques, religioses o lingüístiques, Resolució 47/135 de l'Assemblea General, 18 de desembre de 1992.
- Consell d'Europa, Recomanació 1216 (1993) relativa a la cooperació cultural europea.
- Tractat de Lliure Comerç d'Amèrica del Nord (TLCAN, 1994). Acord EUA-Canadà-Mèxic: Article 2106 i Annex 2106 referent a l'exempció relativa a les mesures que afecten les indústries culturals.
- Acord GATT (1947), Article IV de 1994 sobre les disposicions especials relatives a les pel·lícules cinematogràfiques.
- Acord General sobre el Comerç de Serveis (AGCS, 1995). Articles II (Tracte de nació més afavorida), XVI (Accés als mercats) i XVII (Tracte nacional).
- Consell d'Europa, Recomanació 1265 (1995) relativa a l'ampliació i a la cooperació cultural europea.
- Consell de la Unió Europea. Decisió 96/664/CE de 21 de novembre de 1996 - Promoció de la diversitat lingüística de la Comunitat en la societat de la informació.
- MERCOSUR, Protocol d'integració cultural, Decisió MERCOSUR/CM/Dec., N° 11/96. En virtut d'aquest instrument, els Estats signataris es comprometen a promoure la cooperació i els intercanvis entre les respectives institucions culturals i els seus representants (article 1, paràgraf 1).

- Consell d'Europa, Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries (1998); STE 148.
- Consell d'Europa, Recomanació R (98) 6 del Comitè de Ministres als Estats membres relacionada amb les Llengües Modernes.
- UNESCO, Conferència intergovernamental sobre polítiques culturals per al desenvolupament, Estocolm, 1998.
- ONU, Resolució aprovada per l'Assemblea General 53/184. Desenvolupament cultural, 1998.
- Organització Internacional de la Francofonia (OIF): Declaració final de la cimera de Moncton (1999).
- Consell d'Europa: Declaració sobre la Diversitat Cultural (2000).
- Parlament Europeu i Consell de la Unió Europea. Decisió instituint l'Any Europeu de les Llengües, 2001 (8 de juny de 2000).
- Unió Europea i Grup d'Estats d'Àfrica, el Carib i el Pacífic (ACP). Acord de Cotonú (23 de juny de 2000), adoptat en substitució dels Acords de Lomé.
- ONU, Resolució aprovada per l'Assemblea General 55/192. Cultura i desenvolupament, 2000.
- Consell d'Europa: Declaració sobre la Diversitat Cultural, 2000.
- Organització Internacional de la Francofonia, Tercera conferència ministerial sobre la cultura, Declaració de Cotonú, 2001.
- Xarxa Internacional de Polítiques Culturals, Declaració de Ciutat del Cap, octubre de 2002.
- ONU, Informe de la Cimera mundial sobre el desenvolupament sostenible, Johannesburg, Pla d'aplicació, cap. 1, Resolució 2, annex (setembre de 2002).
- Organització Internacional de la Francofonia, Declaració de Beirut (2002).
- ONU, Resolució 57/249 aprovada per l'Assemblea General. Cultura i desenvolupament, 2002.
- Consell d'Europa, Resolució 1313 (2003), Cooperació cultural entre Europa i els països del sud del Mediterrani.
- Consell d'Europa, Recomanació R (2003) 9 del Comitè de Ministres als Estats membres relativa a mesures que tendeixen a promoure la contribució democràtica i social de la radiodifusió digital.

«Excepció cultural», polítiques nacionals i mundialització: factors de democratització i de promoció de la modernitat.

Divina Frau-Meigs

Professora universitària, secretària general adjunta de
l'Associació Internacional d'Estudis i Recerques en Informació (AIERI-IAMCR)

Aquest article examina la crisi de l'«excepció cultural» en el moment de la controvèrsia del GATT l'any 1993 i les seves conseqüències a França i a Europa. Analitza la mobilització diplomàtica i pública suscitada per l'esdeveniment així com l'evolució semàntica del terme «excepció» cap al de «diversitat». Planteja que la crisi de l'«excepció cultural» va tenir com a conseqüència positiva, a més de la presa de consciència del pes identitari de les obres cinematogràfiques i audiovisuals, la promoció de la modernitat i una democratització creixent de les indústries culturals a Europa. L'article examina les estratègies futures per a la preservació de la diversitat cultural dins del context de la globalització i dels desenvolupaments tecnològics. Entre aquestes estratègies les més fructuoses són aquelles que apunten a resoldre les tensions entre mundialització i pluralisme dels suports, dels formats i dels continguts i a afermar un front comú dels «diversitaris» tant a Europa com a d'altres regions del món.

Introducció

L'«excepció cultural», fórmula lapidària que té el mèrit de la concisió i l'inconvenient de l'ambigüitat, apunta a legitimar la intervenció reglamentària i financera dels poders públics per tal de corregir les distorsions internacionals que es desprenen de l'economia de mercat. Aplicada en un primer moment a les pel·lícules i després a les obres audiovisuals, consisteix en l'aplicació de mesures de suport a la creació i a la producció local per part dels Estats-nació, principalment a Europa. L'«excepció cultural» assenyalava la presa en consideració d'un dels principals fets culturals de després de la Segona Guerra Mundial: la utilització dels mitjans de comunicació per a les polítiques de la identitat (amb la consegüent instrumentalització de la ficció amb finalitats de propaganda simbòlica suau). En endavant s'entén com una mesura política que busca preservar l'espai públic i afavorir la diversitat cultural i el pluralisme democràtic. No sempre ha estat així: en un principi, el 1993, va servir per enfrontar dos bàndols, els Estats Units contra la Unió Europea (i més especialment França). Allò que sobta és l'emergència tardana del debat i la curta durada que té, entre els mesos de maig i de desembre de 1993, en relació amb el conjunt del procés del GATT. Es tracta, potser, d'una brotada de consciència nacional? D'un enduriment entre països en competència directa? O d'un desacord sociocultural profund que perdura ?

1. La crisi de 1993: el primer enfrontament cultural de la postguerra freda.

Les negociacions multilaterals de la Ronda de l'Uruguai (Uruguay Round), sobre la liberalització del comerç internacional, van començar a partir del 1986; s'havien de concloure el 1990, però, de fet, no van acabar fins l'abril de 1994. En formaven part els 117 països representats al General Agreement on Trade and Tariffs (GATT). Aquest Acord, que es va establir després de la Segona Guerra Mundial, preveu rondes de negociació, que han d'integrar cadascuna d'elles nous sectors per als quals es retiren de barreres duaneres internacionals. La Ronda de l'Uruguai va introduir els serveis i la propietat intel·lectual en el seu

circuit.

El debat sobre l'«excepció cultural» és una de les primeres crisis de la postguerra freda que posa a prova l'aliança entre els països de l'esfera atlàntica. Potser és això que el farà passar a la història. I és que, en efecte, la postguerra freda no va posar en qüestió el poder polític, estratègic i militar dels Estats Units; es dibuixen en canvi temptatives de resistència a la dominació nord-americana en l'eix diplomàtic i en l'eix sociocultural. L'«excepció cultural» n'és un exemple: es tracta d'una estratègia de resistència continguda, menys contra una Amèrica conqueridora que contra una Amèrica seductora, l'Amèrica de la síndrome HHMM, "Harvard and Hollywood, McDonald's and Microsoft Syndrome" (Joffe). És la primera conflagració de dimensions reals entre la idea de mundialització i la d'americanització.

La lentitud de l'emergència del debat té a veure, sens dubte, amb la dificultat que experimentava l'Europa d'aquell moment (Europa estava discutint els termes del seu governament, l'entrada dels seus nous membres, els detalls de la seva moneda única, etc.) per presentar un front unit i per posicionar-se com a no nord-americana sense ser anti nord-americana. La seva situació de dependència i d'expectativa respecte dels Estats Units, certament van inhibir les seves reaccions, tot i ser legítimes, respecte a la defensa de determinats valors nacionals i d'estructures de justícia distributiva amenaçats per la liberalització dels mercats. De sobte, els referents europeus es revelen en l'«excepció cultural», amb el rebuig de valors no europeus que acompanyen el projecte nord-americà: un mercat controlat, un paper manifest de l'Estat, un individualisme barrejat de vincle social i de servei públic, una visió universalista dels drets humans- en definitiva, conceptes sorgits d'una visió del món heretada d'una religiositat catòlica (fins i tot si està laïcitzada en el cas de França) més que no pas protestant (Frau-Meigs 2001 ; Venturelli 1999).

1.1 Els adversaris en presència i els seus arguments

El maig de 1993 s'erigeixen dos bàndols de resultes de la posició francesa d'"excepció cultural" que rebutja la inclusió del cinema (i en menor grau de l'audiovisual) a la llista dels productes o serveis per «alliberar»:

- els «lliurecanvistes» (o hiperliberals segons els europeus) que pregonen l'abandó total de mesures de protecció, el capdavant dels quals hi ha els Estats Units (però no únicament);
- els «excepcionistes» (o proteccionistes segons els Estats Units) que volen el manteniment de les indústries nacionals sense que això signifiqui tancar hermèticament les seves fronteres. El capdavanter n'és la Unió Europea, impulsada per França i amb el suport de Canadà.

Segons els excepcionistes, els Estats tenen el dret de dur polítiques nacionals destinades a fer viure les indústries culturals en el seu territori. Volen, doncs, mantenir els dispositius de suport implantats per a les arts i la cultura, amb una extensió que tingui en compte l'última de les arts en néixer, el cinema. No són pas partidaris, tanmateix, d'un teló de ferro, ja que coneixen, amb tot el pragmatisme, la seva dependència respecte de les col·leccions i dels catàlegs nord-americans i no s'oposen a la innovació tècnica o a l'evolució econòmica.

Econòmicament parlant, però, els excepcionistes consideren que el mercat mundial del qual es tracta és un fals mercat, dominat per un petit nombre d'empreses multinacionals

capitanejades pels Estats Units (o dit d'una altra manera, empreses de les quals els principals accionistes són els fons de pensions nord-americans). Alguns fins i tot denuncien la realitat del proteccionisme nord-americà, país que importa menys de l'1% de la producció cinematogràfica mundial. Culturalment parlant, també s'oposen a la percepció segons la qual el cinema (i l'audiovisual) és una simple indústria d'entreteniment, i el conceben com un art, que forma part d'un patrimoni.

Els lliurecanvistes, en canvi, consideren que el cinema és un entreteniment amb base industrial, igual que la bicicleta o els jocs de cartes; rebutgen tota idea de protecció d'aquesta indústria, argüint el fet que ells mateixos no tenen una pràctica concertada a escala federal pel que fa a la comunicació, la informació i la cultura. Efectivament als Estats Units no hi ha un ministeri dedicat a aquestes pràctiques, les quals estan aplegades dins del ministeri d'economia i comerç. Sense ambigüitat ni aleatorietats, demanen, per tant, l'abrogació de tota barrera duanera i de tot subsidi de l'Estat destinat a aquests productes.

1.2 Els punts d'entrebanc

Són més d'un els mecanismes d'ajuda pública que constitueixen el nucli central de la crisi del 1993, la qual cosa explica la duresa de l'enfrontament entre els Estats Units, d'una banda, i França i el Canadà, de l'altra (tot i que també s'apunta a la Unió Europea en el seu conjunt). França, a partir del 1948, es va dotar d'una llei d'ajuda al cinema. Aquesta llei crea una taxa satisfeta per tota persona que va a una sala de cinema (va inclosa en el preu de venda de l'entrada). El producte d'aquesta taxa alimenta un fons gestionat per l'Estat, i va a parar als productors de pel·lícules francesos. A més, des del 1958, sota el mandat d'André Malraux, el cinema va ser incorporat al Ministeri de Cultura, la qual cosa palesa que no es considera una indústria sinó un art, no es considera un producte intermediari sinó un objecte final. Es beneficia de la creació de "l'avance sur recette", que és un préstec sense interessos (que se salda només si es ven un nombre d'entrades suficient).

L'enfrontament del 1993 promogut pels Estats Units té a veure amb aquestes mesures, que són percebudes com una violació del lliure canvi i com una subvenció d'Estat que va en contra d'una competència lleial. Els nord-americans consideren que les pel·lícules nord-americanes (i, per tant, les empreses nord-americanes) paguen pel cinema nacional francès.

Hi ha d'altres mecanismes que fereixen els nord-americans, principalment el de les quotes de difusió, aplicades sobretot per Canadà i França, tot i que també (de manera no oficial) per d'altres països europeus, especialment des de la directiva «Televisió sense fronteres» del 3 d'octubre de 1989. Aquesta directiva establerta per la Comunitat Europea, concretament en els seus articles 4 i 5, formula objectius de producció independent i de programació d'una majoria de programes nacionals o de (co)producció europea "quan això es pugui fer"; dona quotes indicatives del 50%, aplicables segons els països (sense sancionar el suport).

Els nord-americans consideren que aquestes mesures són massa proteccionistes i impedeixen la penetració dels seus programes en les difusions nacionals. Adopten una posició molt radical, amb tres reivindicacions: aplicació del principi de no discriminació (lliure accés al mercat, la qual cosa implica la supressió de quotes), tractament nacional (les firmes i els programes nord-americans han de beneficiar-se de les mateixes ajudes

que les que es donen a les firmes i programes nacionals) i hi afegeixen la clàusula del país més afavorit (concedir a tots els països l'avantatge més favorable ja concedit a un altre país per multilateritzar clàusules concedides bilateralment en el passat).

1.3 Els resultats de la negociació: el silenci després de la tempesta

El 1994 es va signar a Marràqueix un compromís d'última hora que no va resoldre res. L'acord inscriu les produccions cinematogràfiques i audiovisuals en la llista dels «serveis» als quals es pot aplicar les normes del GATT. Amb tot, les disposicions previstes per als serveis permeten tota mena de derogacions a les regles ordinàries del GATT. En aquest compromís hi conviuen, doncs, les nocions d'excepció (posició francesa) i d'especificitat (posició europea). Els europeus finalment van optar per la idea de l'excepció, la qual permet als serveis derogar determinades obligacions. L'absència d'acord decisiu significa que res no obliga la Unió Europea a prendre iniciatives de liberalització i que les polítiques culturals es poden continuar basant en subsidis i quotes. A banda d'això, la directiva «Televisió sense fronteres» pot ser aplicada; i és que, a més, s'ha vist reforçada amb l'arribada dels nous suports (cable, satèl·lit, televisió digital terrestre). La preferència comunitària queda doncs preservada i la llibertat d'integrar-se a la seva pròpia velocitat en l'evolució del lliure canvi es deixa oberta.

La utilització de la paraula «serveis» palesa també que hom s'ha guardat de definir què eren les obres audiovisuals (pel·lícules? documentals? programes de plató? jocs?) i la seva nacionalitat (segons la llengua de la pel·lícula? l'origen del realitzador? el lloc de rodatge?). Es van conservar fórmules molt poc definides i molt flexibles perquè cadascú les interpretés a la seva manera. Això permet a la Unió Europea mantenir la seva posició, és a dir, que les obres filmiques i audiovisuals no constitueixen serveis a partir de mercaderies corrents, ja que són de naturalesa cultural, i això autoritza a adoptar disposicions particulars pel que fa a elles.

La fragilitat del compromís es va comprovar uns mesos després dels acords del GATT, en el marc de l'Organització de Cooperació i de Desenvolupament Econòmic (OCDE), que aplega una trentena de països més desenvolupats. Es van produir nous enfrontaments al voltant de l'Acord Multilateral sobre la Inversió (AMI), que van confirmar la duresa de les posicions de les dues parts presents. El projecte de l'OCDE era menys global però tan liberal com el del GATT: es tractava de permetre a les empreses dels diferents Estats membres que invertissin lliurement en els altres països membres sense un tracte preferencial a les empreses locals. Tots els sectors de l'economia, sense excepció, havien d'estar oberts als inversors. Les bestretes, els préstecs amb interessos preferencials, les desgravacions fiscals així com totes les altres polítiques nacionals de suport a la producció s'havien d'abandonar. L'AMI, contràriament al GATT, preveia principalment sancions financeres per als Estats recalcitrants. Aplicades al cinema i a la televisió, les normes de l'AMI haurien significat, per tant, el final de les diferents polítiques culturals i dels mecanismes de suport dels Estats europeus i del Canadà.

Els acords de l'AMI van fracassar després d'una forta remobilització dels professionals i de les personalitats polítiques. Alguns països hi van oposar una forta resistència i sis països membres (Bèlgica, Canadà, Espanya, França, Grècia i Itàlia) van obtenir l'exclusió dels béns culturals de l'acord.

2. Els diferents tipus de mobilització durant el 1993, i des d'aleshores

Des del 1993, lliurecanvistes i excepcionistes s'han mantingut en les seves posicions. Entre els diferents bàndols, els arguments s'han afinat pel que fa a algunes dimensions. Aquests arguments alimenten els debats diplomàtics i públics, amb un cert enduriment. I és que més encara que la relació entre art i diners, l'«excepció cultural» toca problemes identitaris profunds, en els quals Estats Units i França s'oposen (Frau-Meigs, 2001). Des del 1993, s'ha produït un cert canvi, amb la doble presa de consciència que la mundialització es fa a través del mercat, però ha de passar també per una visió de la societat. En aquest nou context, l'excepció representa no tant el combat entre dues hegemonies (la nord-americana contra l'europea) com la necessitat de distinció i d'afirmació de punts de vista minoritaris i regionals sobre la identitat, que afecten el conjunt dels països del planeta.

El debat es caracteritza pel xoc de dos conjunts d'arguments que s'oposen i es declaren incompatibles; es basen més aviat en professions de fe que no pas en dades contrastades, amb postulats de partida antagònics, que es refereixen a temes de civilització. El discurs de la diversitat s'oposa al discurs de la prosperitat mitjançant el progrés tècnic. El rebuig de la uniformització dels continguts i de les normes s'oposa al rebuig del proteccionisme nacionalista. Tot això al voltant d'un objecte comú, el cinema, i en nom de la llibertat, que és el valor bàsic compartit i reivindicat pels dos bàndols, la qual cosa fa que de vegades els seus arguments siguin reversibles i que es perfil·li l'espectre de la seva incoherència i del risc de la seva dissolució.

2.1 La mobilització diplomàtica: un diàleg de sords?

En ambdós casos, els posicionaments han estat extrems, segurament per tal de poder donar lloc a la discussió i eventualment al compromís. A banda de l'accés de la seva producció al mercat europeu, l'objectiu dels nord-americans, l'any 1993, era doble: fer pesar una amenaça creïble sobre els països que practiquen les ajudes públiques i privades, com França i Canadà; pressionar els altres països, com els països en transició de l'Europa de l'Est o els països asiàtics, perquè no adoptin aquesta MENA de política. Pel que fa a l'Europa de l'Oest, els Estats Units sens dubte s'haurien donat per satisfets amb la instauració d'una fase transitòria de supressió de les ajudes, és a dir una promesa de «congelació» de les pràctiques en curs (Gournay).

En l'àmbit diplomàtic, la seva estratègia consistia en tractar bilateralment, tot discriminant entre els països. Apuntaven, doncs, diferents tipus de països: França i Canadà per les seves quotes basades en una política pública declarada; els altres països de la Unió Europea que seguien la directiva «Televisió sense fronteres»; els altres països del GATT susceptibles d'imitar Europa. La seva oposició tenia, per tant, un valor dissuasiu principalment per a aquells països que volguessin ser acceptats a l'OMC, com els de l'Europa de l'Est i de l'Àsia (sobretot Xina), dues zones de mercat que interessaven els Estats Units per l'absència d'indústries nacionals de cinema i d'audiovisual capaces de fer la competència a Hollywood. Amb un maniqueisme rotund van titllar de mal absolut totes les ajudes nacionals per a la producció i la difusió. Prenent França i Canadà com a boc emissaris van senyalar amb el dit les quotes dient que eren el pitjor exemple de mala pràctica comercial, un atac a la lliure competència i una perversió de la llibertat d'expressió.

Pel que fa als objectius dels europeus i els canadencs consistien en fer passar el missatge que no s'oposaven a la liberalització del mercat (contràriament al que van

avançar els mitjans de comunicació) sinó que la liberalització no es podia fer sense tenir en compte les diferents velocitats regionals i les expectatives nacionals. La seva oposició tenia un valor demarcatiu. Quant a l'àmbit econòmic, es tractava de protegir-se de la invasió massa forta i massa ràpida de productes cinematogràfics i audiovisuals nord-americans. En l'àmbit polític, es tractava d'afirmar la pròpia autonomia i la pròpia diferència respecte als Estats Units. Al discurs maniqueu nord-americà, els europeus van contraposar-hi un discurs del matis, en el qual l'audiovisual i el cinema, en tant que art més que no pas com a indústria, poden trobar un espai derogatori de la única llei del mercat.

Els europeus es volien mostrar disposats a la negociació però no pas disposats a acceptar les condicions draconianes exigides pels nord-americans. El contingut de les concessions va variar segons els països, al si mateix de la Unió, atès que mentre que alguns tenen fórmules d'ajudes complexes i variades, d'altres en tenen de simples i no declarades. Es tractava d'evitar que s'accentuessin les diferències al si de la Unió, d'aquí se'n desprèn la prudència dels Estats membres i el manteniment d'una certa ambigüitat sobre la noció d'excepció (i la proposta de fórmules alternatives com l'especificitat o l'exempció).

De fet, els objectius europeus són simètrics als objectius nord-americans: competitivitat internacional, balanç comercial, preservació de llocs de treball, desenvolupament de les indústries culturals, descentralització dels mitjans de producció artística. No deixa de ser irònic que els Estats Units hagin estat els únics detentors d'aquests arguments durant molt de temps; de sobte apareixien com els detentors d'una posició dominant a defensar, que ha alimentat un cert antiamericansme, donant la impressió que negaven a d'altres allò que es permetien a ells mateixos. L'única dissimetria —tot i ser prou important— és que per als europeus, el punt de partida és sociocultural mentre que per als nord-americans és econòmic. Aquestes posicions a priori sobre la naturalesa de les produccions mediàtiques oposen irreductiblement els defensors del cinema entès com un bé cultural amb aquells per als quals es tracta exclusivament d'un bé mercantil. Per als francesos (i en menor grau per als europeus) hi ha una separació entre esfera cultural i esfera mercantil, cosa que neguen els nord-americans, rebutjant iniciar el debat des del terreny de la cultura.

2.2 La mobilització de l'opinió pública: una qüestió d'identitat

L'opinió pública francesa i europea s'ha compromès en el terreny de la cultura on la fórmula de «l'excepció» ha tingut un gran impacte mediàtic ja sigui per desacreditar-la, o per encensar-la. Han contribuït al debat diversos tipus d'actors: els dirigents d'empreses vinculades als mitjans de comunicació, les organitzacions sindicals i professionals (ADAMI, SACD, PROCIREP, etc.), els polítics, els intel·lectuals, etc. Els posicionaments han estat ben rotunds, i les oposicions vives, tant en el moment de la negociació com força temps després.

Els excepcionistes, amb portaveus com Jack Lang o Daniel Toscan du Plantier, fan valer un cert nombre de drets: la lògica del mercat per ella mateixa no pot garantir la diversitat; els mitjans de representació de la identitat d'un país no es poden deixar a un tercer; la defensa del pluralisme és una forma de defensa de la llibertat d'expressió; les obres de l'esperit no són una mercaderia qualsevol; cada poble deté el dret a la seva pròpia cultura; la llibertat de creació ha de ser plural i pluralista. Per via de conseqüència, determinats drets incumbeixen les nacions: els poders públics tenen el

deure de reequilibrar els extrems del mercat; els Estats estan habilitats per protegir les indústries mediàtiques pel fet que corren riscos financers més importants; les mesures de discriminació positiva (com les quotes) ajuden a superar l'handicap nacional davant de Hollywood.

Els lliurecanvistes, principalment per boca de Jack Valenti, president de la molt poderosa Motion Pictures Association of America (MPAA), emeten crítiques més dictades pel pragmatisme de la lògica econòmica: l'excepció és una aproximació elitista i que pertany al passat; el proteccionisme és una contravenció a la llibertat d'expressió i de consum; la influència de l'Estat en la cultura no crea el talent i nega l'art; l'excepció afavoreix el desenvolupament d'una mentalitat d'assistits de la creació, constitueix un obstacle a la competència i una perversió del mercat; el rebuig a la reducció de costos amenaça la millora del nivell de vida del conjunt del planeta; la ineficàcia del proteccionisme porta al malversació dels fons públics; el determinisme tecnològic convertirà en caduques totes les polítiques nacionals per efecte de la digitalització (que inevitablement provocarà la disseminació dels productes nord-americans).

Des del 1993, degut a la pressió de l'opinió pública, la identitat nacional s'ha situat al centre del debat dels excepcionistes, amb una evolució semàntica (i diplomàtica) de la noció d'excepció cap a la noció de diversitat: els mitjans de representació i els constituents de l'imaginari s'han presentat com les eines per fer que una nació es faci present a si mateixa i per garantir la seva cohesió social. Les obres audiovisuals i cinematogràfiques contribueixen a la socialització dels individus en la seva cultura; l'aculturació només amb produccions nord-americanes no pot respondre a aquesta necessitat d'arrelament identitari. El debat se situa, doncs, no tant en la qualitat de la producció artística —la percepció de l'excepció com una oposició entre la cultura alta gamma (francesa) i la cultura popular de baixa gamma (nord-americana)— sinó en la necessitat d'una presa en consideració de les necessitats d'inserció de la població nacional (un punt avançat pels canadencs més que no pas pels francesos).

L'argument més fort pel que fa a això és el de la diversitat cultural en tant que contrafoc davant de l'homogeneïtzació de les visions del món en una única visió, la de la dominació nord-americana, que esbirra les aspreses nacionals, el pluralisme dels punts de vista i afavoreix el mínim comú denominador entre els gustos dels joves, la població a la qual apunta la política del lleure dels Estats Units, principalment a través del cinema i de les sèries televisives (Frau- Meigs 2003a). Un altre argument que guanya terreny és el que afavoreix el desplaçament semàntic de la noció d'excepció cap a la de diversitat: incita els Estats Units (i la Unió Europea) a donar suport dins del propi territori a les cultures minoritàries no reconegudes fins ara, ja sigui a les regions (cas de Catalunya a Espanya), ja sigui a les antigues colònies (cas de Gran Bretanya amb les seves minories índies i caribenyes, o de França amb les seves minories magrebines i africanes).

Els lliurecanvistes responen a aquesta política de la identitat denunciant un nacionalisme temorós i retrògrad, pròxim al xovinisme i a l'aïllament cultural, que només pot condemnar un país al declivi. Més subtilment, emeten la sospita que una cultura amb vivacitat no necessita defensar-se: si ho fa, aleshores és un reconeixement de feblesa, o sigui, d'impotència. L'argument nou per part seva consisteix en avançar que l'excepció és un obstacle per a l'expansió internacional de les produccions nacionals (principalment franceses). Això explica l'últim cop d'efecte, que constitueixen les declaracions de Jean-Marie Messier, aleshores president del grup Vivendi Universal, el desembre de 2001, a Nova York: "The Franco-French cultural exception is dead". Va

afegir-hi la seva pròpia definició de la diversitat: "Estem en un període de diversitat cultural. Què significa això? Vol dir que hem d'ésser globals i nacionals alhora. L'interès de Vivendi actualment és tenir una presència forta en el mercat nord-americà així com tenir Canal Plus i Studio Canal com a pilars de la indústria cinematogràfica francesa" (New York Times, 17/12/2001).

La controvèrsia al voltant de les paraules de Messier assenyala prou bé el problema de l'evolució semàntica d'excepció cap a diversitat: a llarg termini pot provocar un afèbliment de les posicions excepcionistes. Amb tot, presenta l'avantatge de desterrar la impressió d'elitisme i desvia la crítica: ja no és només França que impedeix que funcioni l'OMC, sinó que és Hollywood que impedeix l'expressió de la diversitat cultural de tots els altres països del planeta.

3. L'aplicació de l'«excepció cultural» (cinema i televisió)

Si els dos bàndols han estat enfrontats en el nivell del discurs, també ho han estat en el nivell de les accions i de les solucions adoptades. Fer de l'economia o de la cultura un mitjà o un objectiu, és una manera d'absoldre's i de penetrar millor en el territori de l'altre i (con)vèncer-lo. L'«excepció cultural», des d'aquest punt de vista, potser és més la «invenció» d'una diferència irreductible que no pas una oposició real, en el sentit que els termes del debat continuen essent els mateixos i reflecteixen tensions internes de la situació occidental: la mundialització és una americanització i una occidentalització del món. La mundialització és reveladora del funcionament del mercat quan se'l deixa sol: una tendència al duopoli, amb dues entitats asimètriques en termes de força però que es poden oposar una certa resistència i que això mateix justifica el sistema en la seva totalitat. Paral·lelament al síndrome HHMM i al seu funcionament intraamericà (Harvard contra Stanford, Hollywood contra Broadway, McDonald's contra Burger King, Microsoft contra Apple), la Unió Europea es presenta com la segona entitat asimètrica del duopoli EU/UE.

Tal vegada la profunditat de l'asimetria s'ha de buscar en un passat històric en què es van prendre opcions molt concretes. Allò que tesa el conflicte són les polítiques culturals instituïdes pels Estats-nació després de la Segona Guerra Mundial (de vegades abans, en el cas del Regne Unit). Amb el declivi del mecenatge privat, els poders públics van assumir el suport a les arts, practicant la política de "l'Estat-mecenes" (Gournay 17), que s'ha de posar en paral·lel amb l'Estat-providència o del Benestar. Aquesta política indica una feblesa dins del mercat: el públic no pot, per ell tot sol, subvenir a les despeses de les arts i dels espectacles. I més concretament, aquest és el cas de les obres contemporànies.

La dimensió amagada de l'«excepció cultural» aleshores apareix clarament: no es tracta tant de la conservació de patrimonis adquirits, sinó que del que es tracta en major mesura és de posar en valor la modernitat. Allò que està en joc fonamentalment és la defensa i la promoció de les arts contemporànies, la vitalitat de les quals és essencial per a la dinàmica futura d'una cultura. Una interrupció en el procés de creació artística, per reduït i local que sigui, fa saltar tota una generació de creadors i deshabitua tota una generació de públic dels rituals d'anar al cinema o d'assistir a espectacles nacionals o internacionals. En aquest sentit, l'exemple d'Alemanya i d'Itàlia, països en què la producció cinematogràfica es va aflaquir en els anys 1980-1990, és colpidor.

Els perills d'un buit cultural d'aquestes característiques són prou coneguts: d'una banda l'anomia mal viscuda, d'altra banda el replegament identitari temorós i sectari. (Wieworka). En ambdós casos, s'instal·la un malestar en el vincle social d'un país. En aquest sentit, el debat sobre l'excepció cultural és un debat fecund quan no es viu com una regressió o una perversió sinó com una prova de salut i de voluntat de revifada. Aquest debat ha tingut el mèrit de fer pensar la modernitat i d'obligar els països europeus a emprendre una democratització de la seva concepció de la cultura, tot considerant-la menys com una producció d'alta gamma i més com una creació federadora del conjunt de la població.

3.1 La panòplia de les polítiques d'ajudes a la cultura

Un dels efectes secundaris interessants del debat ha estat prolongar la democratització de la cultura, un procés endegat amb l'obertura ampliada al gran públic dels museus i de les biblioteques i ara aplicada al cinema i a l'audiovisual (amb recents extensions cap a l'edició i el disc). Els governs europeus van integrar tardanament les indústries de la imatge, analògica i digital, a les seves estratègies culturals. Els hàbits de consum del gran públic es van prendre en consideració tan sols a partir dels anys 1980, en part perquè els sistemes audiovisuals eren monopolis de l'Estat que tot just es van ser posar en qüestió amb la introducció de la competència privada. La interdependència entre producció cinematogràfica i audiovisual també va créixer durant aquest període, atès que la televisió fa alhora de soci capitalista i representa un mercat secundari de difusió del cinema.

Des d'aleshores, s'han fet esforços per millorar els programes de radiotelevisió i utilitzar-los amb finalitats culturals, tot esperant que repercutixin en l'apreciació de les altres arts, tal com en dona testimoni la creació de la cadena francoalemanya, Arte. Gairebé a tot Europa (inclosa l'Europa Central i Oriental amb països com Eslovènia, Txèquia, Hongria) s'han mantingut o s'han instaurat polítiques culturals per preservar un nucli de producció nacional de cinema. Hi ha hagut ajudes automàtiques i ajudes selectives sorgides de fons públics, fins i tot en països fora de la Unió Europea ampliada, com Noruega o Suïssa. A França la darrera ajuda en antiguitat va consistir en obligar les companyies de televisió (públiques i privades) a subvenir la producció nacional mitjançant la reinversió d'una part dels seus beneficis en la producció de pel·lícules o en pre-compres de cara a la difusió.

Al costat de totes aquestes ajudes nacionals, la gran innovació dels anys 1990 és la intervenció de les instàncies federals europees en la política cultural. Les institucions europees es van mobilitzar per afavorir la descompartimentació del mercat comú i donar-li unes dimensions més viables. La Unió Europea va renovar la seva directiva «Televisió sense fronteres» l'any 1997 mantenint les quotes, i la revisió que se'n va fer l'any 2002 les ha legitimat novament, no sense algunes tibantors internes. També s'han establert instàncies federals de companyies audiovisuals de servei públic, la missió redefinida de les quals és la protecció del pluralisme i de la diversitat cultural. Des del 1988, el programa Eurimages va crear un fons de suport a la realització de pel·lícules europees en coproducció, que necessita la implicació d'almenys tres països. Des del 1990, el programa MEDIA (mesures per estimular el desenvolupament de la indústria audiovisual) té l'objectiu de proveir ajudes financeres als distribuïdors per tal de facilitar la circulació de les obres nacionals a tota la comunitat i fora de la comunitat: ajuda a la traducció, doblatge, edició, subedició, còpies, publicitat, relació amb els difusors (sales i

televisió), etc. Després de dues primeres fases (MEDIA I, 1991-1995 i MEDIA II, 1996- 2000), el programa ja està a la seva tercera etapa (MEDIA III, 2001-2005).

Aquestes mesures es proposen posar en pràctica les lliçons de la dominació nord-americana sobre el mercat de la producció així com del de la difusió. Aquest domini s'explica en general per la producció industrial de Hollywood, amb equips múltiples que es formen al voltant del projecte únic que és la pel·lícula, la qual cosa permet la rotació dels equips i dels talents. Els baixos costos de l'exportació es deuen a la rendibilització del programa en un fort mercat domèstic de 260 milions d'habitants. L'existència de col·leccions filmiques i d'una política de catàlegs (sobretot al voltant de les sèries televisives, planificades almenys a tres anys vista) també és molt atractiva per als difusors de les cadenes de televisió. A més, el cinema es beneficia d'una xarxa de distribució internacional construït a partir del final de la Segona Guerra Mundial, quan Europa es recuperava dificultosament de les seves ferides i perdia el control dels fluxos d'imatges.

3.2 Situació actual de les indústries culturals: una revifalla real però per confirmar.

3.2.1 Costat europeu.

Els fruits de les polítiques culturals instaurades al principi dels anys 1990, arriben a la maduresa un decenni més tard, havent-se produït un punt d'inflexió cap al 1995, com si la crisi del GATT hagués estimulat el fervor dels excepcionistes. El balanç recent mostra una forta pujada de la producció filmica europea, tot i que es manté mitigat en part a causa de la crisi econòmica i de l'esclat de la bombolla especulativa dels dot.coms, els quals s'havien dirigit en part cap a estratègies de lleure i d'entreteniment. Sembla que el cinema es beneficiï més de l'"excepció cultural" que la televisió, la qual cosa es correspon amb el seu estatut privilegiat a Europa i particularment a França.

Pel que fa al cinema, la producció de pel·lícules a la Unió Europea està en alça des del 1995 (625 pel·lícules l'any 2001). El creixement del volum es deu sobretot a França, seguida d'Alemanya i d'Espanya. A França la revifalla es produeix en l'àmbit de les pel·lícules dites "d'iniciativa francesa", ja sigui totalment, o majoritàriament produïdes per França. El creixement espanyol s'explica principalment per les coproduccions majoritàriament espanyoles. La baixada del Regne Unit és degut al declivi del nombre de produccions amb capital nord-americà rodades en territori britànic. La producció a l'Europa Central i Oriental (països en via d'integració a la Unió Europea) també va ser positiva, l'any 2001 els volums més importants es van registrar a Polònia i Romania.

Quant a la difusió, el nombre de pantalles no ha parat d'augmentar des del 1995, sobretot a Espanya i a Gran Bretanya: però no és així a Europa Central i Oriental malgrat l'impacte creixent de construccions de multisales. Pel que fa a l'afluència de públic, s'ha incrementat fortament (més del 10% l'any 2001), sobretot a Alemanya, a França i a Espanya. Els països de l'Europa Central i Oriental també han conegut índexs de creixement significatiu (Txèquia, Hongria), o impactant (40% a Polònia). El públic tendeix a tenir preferència per les produccions locals, la qual cosa fa augmentar les parts de mercat nacionals (41% pel que fa a França i Polònia, 19% pel que fa a Itàlia, 18% pel que fa a Alemanya i Espanya). Per contrast, la part de mercat de les pel·lícules nord-americanes ha baixat a 64%, el nivell més baix des del 1995, mentre que la part de mercat de les pel·lícules europees és del 32% de mitjana, en forta progressió, deguda en

part a l'augment de l'aflluència de públic a les pel·lícules europees fora dels seus mercats nacionals. El Regne Unit, però, es manté com el millor exportador europeu de pel·lícules, principalment per raó de les coproduccions amb els Estats Units. Paral·lelament, l'aflluència de públic de pel·lícules europees als Estats Units mateix ha augmentat d'aproximadament un 37% en un any (gràcies sobretot a pel·lícules espanyoles i franceses).

Les ajudes públiques a la indústria europea han augmentat d'aproximadament un 13% entre el 2000 i el 2001, l'import de les ajudes entre 1997 i 2001 va créixer d'aproximadament un 45% (és a dir 10 % de creixement anual). Només França va representar més d'una tercera part de les ajudes totals i els cinc mercats principals (Alemanya, Regne Unit, França, Itàlia i Espanya) van donar al voltant del 80% de les ajudes distribuïdes. Des del 2000, els francesos veuen que el cinema els dona un rendiment. Més de 190 milions de bitllets, en relació amb els 150 milions dels anys 1990, amb més del 50% de pel·lícules franceses al box office (en relació amb el 30 i 40% dels anys anteriors). Fins i tot en el mercat nord-americà, les produccions franceses van ingressar 30 milions de dòlars (comparats amb els 6,8 milions de l'any 2000), amb l'èxit de pel·lícules com *Amélie* (Jean-Pierre Jeunet), *Closet* (Francis Veber), *Under the Sand* (François Ozon), *Widow of Saint- Pierre* (Patrice Leconte), etc.

Pel que fa a la televisió, les tendències del mercat mostren que la propensió a difondre obres europees (nacionals o no) és molt variable segons les cadenes (les cadenes temàtiques experimenten dificultats per respectar els seus objectius de programació). Quan compleixen les seves quotes d'obres europees, la majoria de cadenes ho aconsegueixen gràcies a la difusió d'obres nacionals: la ficció nacional ocupa les caselles principals de les hores de gran audiència (prime time), la qual cosa sembla que es correspon amb l'expectativa identitària del públic. Els programes nord-americans ja no ocupen la posició privilegiada que ocupaven els anys 1980, però es mantenen molt presents si es consideren les graelles de programació en conjunt. Des del 2000, el volum horari de les importacions de ficció nord americana va a la baixa, però sembla que es compensi amb una pujada de la difusió de les coproduccions internacionals. La programació de les noves cadenes temàtiques tendeix a afavorir la programació d'obres nord-americanes. Sobretot ha provocat una inflació dels costos d'adquisició dels drets televisius en benefici dels difusors americans: han passat de 1.700 milions de dòlars l'any 1993 a 4.400 milions l'any 2000.

La circulació europea de les obres (tant si es tracta de la ficció televisiva com d'obres cinematogràfiques) entre països europeus es manté feble, gairebé inexistent (en particular al Regne Unit). El fenomen més sorprenent en termes d'uropeïtzació de la programació és l'èxit dels formats de joc, una mateixa fórmula pot ser adaptada a una situació nacional (el cas de *Big Brother* de la companyia holandesa Endemol és històric) Si bé és veritat que aquestes adaptacions funcionen per als programes de flux, pel que fa als formats de ficció no és tan així, fins i tot si han tingut èxit en el país d'origen. La difusió d'obres provenint dels països de l'Europa Central i Oriental pràcticament no existeix.

Quant a la situació financera del sector audiovisual, l'emergència del sector europeu de producció independent continua essent un objectiu difícil d'assolir. La integració vertical tendeix a ser la norma, amb més de la meitat de les cinquanta primeres empreses europees de producció de programes de televisió (excloent-hi la producció cinematogràfica) fortament vinculades a empreses de difusió. Si bé els seus ingressos

han passat de 6.500 milions d'euros l'any 1997 a 10.400 milions el 2000, els seus marges tendeixen a minvar (el marge de benefici va caure del 4,4%, el 1997, al 3,2% del 2000). El deteriorament de les finances afecta particularment la producció de ficció televisiva situada a un nivell pròxim al de la producció cinematogràfica o de la producció d'animació on els marges de benefici estan estancats al voltant del 0%. A més, hi ha el risc que la crisi del mercat publicitari i dels productes digitals tingui repercussions en les empreses de producció i faci el joc a les expectatives nord-americanes en la matèria.

Es confirmen diverses tendències en relació amb l'«excepció cultural», tot i que es fa difícil avaluar l'eficàcia de la seva aplicació en el conjunt dels països de la Unió Europea: la preferència nacional i identitària quan la producció ho permet (la qual cosa legitima una mica les quotes), l'emergència d'una producció als països de l'Europa Occidental (principalment Espanya), també a l'Europa ampliada i fora de la Unió Europea (que assenyalava un semi fracàs de la política de dissuasió diplomàtica nord-americana), la condició privilegiada del cinema respecte de l'audiovisual (que reflecteix les preferències de l'«excepció cultural»). La posició d'excepció francesa es manté, inclosa la seva voluntat de protecció del cinema mundial: el finançament de les pel·lícules estrangeres per part dels francesos es fa sense exigència de llengua i deixant el control de la creació als realitzadors (David Lynch, Pedro Almodóvar, etc), contràriament als nord-americans que es mostren més proteccionistes sense que això vulgui dir que protegeixen els seus artistes. Però la relativa negligència francesa respecte del sector audiovisual tot i ser soci capitalista i vector de difusió, genera inquietud pel que fa a la defensa de la diversitat i del pluralisme tant a França com a Europa.

Tanmateix la baixada de les importacions de pel·lícules nord-americanes o angleses en correlació amb una certa pujada de les coproduccions amb Hollywood pot anunciar una tendència a la llarga: un maquillatge de diversitat per a una empresa d'homogeneïtzació més subtil o subreptiva. Si les pel·lícules d'acció són les mestresses del mercat, sigui quin sigui el país de producció, les altres pel·lícules han d'apuntar a audiències específiques de nínxol sociològic o de nacionalitat. Els francesos i els europeus es volen posicionar en aquest doble mercat amb compromisos que poden significar opcions estilístiques, rítmiques i narratives inspirades de les fórmules nord-americanes. La cooperació internacional troba poques estratègies d'eludir els Estats Units, situats sempre en el punt de mira per les dimensions i la riquesa del seu mercat. La feblesa de l'aproximació europea o francesa prové de la ponderositat dels acords múltiples i plurals (els projectes europeus exigeixen la col·laboració de tres Estats o més). La pobresa dels intercanvis entre els cinemes nacionals, inclosos els nord-americans, contrastant-los amb els que van poder tenir lloc en els anys 1960-1970 entre França, Itàlia i Alemanya, és esfereïdora.

3.2.2 Costat americà.

Sembla que la indiferència sigui el tracte que donen els Estats Units a la cultura, però no és gens així. Contràriament a les idees rebudes —i cultivades pels mateixos nord-americans, els Estats Units practiquen un foment del mecenatge que és un híbrid entre suport privat i públic: els avantatges fiscals associats a les fundacions o a les donacions són ajudes públiques disfressades de desgravacions o d'exempció d'impostos. Així és com el cinema independent va sobreviure fins al final dels anys 1980 (moment en què li van ser retirats aquests avantatges fiscals). Fins i tot en aquestes condicions, van haver

de crear, a escala federal, l'any 1965, *the National Endowment for the Arts*, el qual, finança poc el cinema, és veritat, però mai no l'exclou de les seves ajudes (per a pel·lícules documentals d'art sobretot). A més, si les seves pràctiques culturals de cara a les arts no semblen pilotades per l'Estat federal, és que políticament té poca vocació i legitimitat per fer-ho, però no és el cas dels Estats federats i de les comunitats locals, que són les anelles fortes de la identitat cultural nord-americana. Les pràctiques d'ajuda a la cultura existeixen, però estan descentralitzades i no són objecte d'un inventari sistemàtic i mesurable a escala nacional. Els ajuntaments (Los Angeles, Nova York, Denver, Filadelfia, Chicago, etc.) són més actius en l'acció cultural, amb l'ajuda tanmateix, d'agències federals prou escintil·lades per passar desapercibudes, o per semblar gairebé invisibles, sobretot perquè Hollywood tendeix a acaparar l'atenció general.

Ideològicament parlant, des del final del segon conflicte mundial, els Estats Units han dut una guerra cultural en dos fronts: la difusió de propaganda simbòlica a través de les seves ficcions mediàtiques, la revolució de la informació com a mite contemporani de l'autonomia total, segons el qual ja no hi hauria història, ni relació entre el món del treball i el món del capital. Expressions inofensives com "free flow of information" - lliure circulació d'informació- o «freedom of the press» - llibertat de premsa- són, de fet, paraules en clau per expressar la importància vital que té per als nord-americans exportar els seus productes culturals (Schiller). A partir de 1946, sota l'ègida de William Benton (sotsecretari d'Estat), busquen afavorir l'expansió de les seves agències de premsa, de les seves pel·lícules i dels seus mitjans de comunicació en tant que sengles eines estratègiques de la seva política estrangera. L'assistència material facilitada a molts països després de la guerra va ajudar-los a imposar la seva presència sobre el terreny, mentre que Europa es retirava de les seves colònies. Aquesta presència es va reforçar amb l'establiment de totes les grans instàncies internacionals que regeixen la globalització: les Nacions Unides, el Fons Monetari Internacional, l'OTAN i el GATT. Aquests instàncies tenen mires universalistes però també poden ser instrumentalitzades per fer avançar els interessos nord-americans i alhora servir determinats interessos nacionals, poc avesats a girar-se en contra dels Estats Units, país que els proveeix de béns de consum corrent i de consum cultural a baix preu (Joffe).

Conseqüentment, l'Estat federal es va mostrar molt intervencionista en el sector dels mitjans de comunicació i de la informació, tal com il·lustra la política manifesta de construcció i de llançament de satèl·lits de comunicació i de vigilància. Les indústries de l'entreteniment formen part de l'economia política nord-americana, i l'argument comercial que fonamenta el seu rebuig a l'excepció s'ha d'analitzar tenint en compte l'enorme dèficit comercial nord-americà: el cinema és el segon producte d'exportació (després de l'armament), constitueix un punt sensible, tant per als demòcrates com per als republicans. Per evitar el finançament mitjançant l'impost, el desenvolupament del comerç exterior continua sent la solució menys onerosa per als nord-americans políticament i financerament parlant. És una qüestió de manteniment de la font d'ocupació i del nivell de vida de la nació (i del finançament dels seus plans de defensa, tant en els temps de la guerra freda com en temps del terrorisme fred actual). Tot i que sembla que els capitals canvien de nacionalitat amb les multinacionals, els productes continuen sotmesos a les normes nord-americanes. El risc de pèrdua d'hegemonia econòmica respecte al sud-est asiàtic ja experimentat pels Estats Units crea una amenaça que només pot ser contraatacada per una aculturació simbòlica duta a terme pels productes audiovisuals i per una política de dissuasió respecte a les temptacions de l'excepció cultural.

Els Estats Units també van anticipar els desenvolupaments tecnològics que havien de venir per mantenir les seves mires hegemòniques. Es van consentir ajudes financeres enormes per part de l'Estat federal (Pentàgon i NASA) encaminades a la recerca i al desenvolupament en matèria d'informatització i de digitalització, que són els fonaments de la societat dels serveis en curs d'evolució. D'alguna manera els nord-americans també van «excepcionalitzar» la informació, segons el seu propi sentit de l'excepcionalisme, que és una forma d'elecció, de predestinació, d'acompliment del seu destí universal. Això els permet crear la ruptura amb el passat i objectivar relacions de dependència que, per altra banda, són reals (Frau-Meigs 2003b). Sense negar els poders de transformació de la societat de la informàtica, no s'ha d'oblidar tampoc les continuïtats culturals que indueix en els seus usos. Així Joseph S. Nye, sots-secretari de Defensa del govern Clinton, considera que els Estats Units estan ben posicionats per a la dominació mundial el segle XXI perquè tenen el control dels recursos *hard* i *soft* gràcies a la informació (Nye; Nye and Owens).

L'Estat federal situa bé les telecomunicacions i les noves tecnologies en les seves estructures històriques de dominació, de vigilància i de control, siguin quines siguin les tendències polítiques dels seus dirigents. Així, va ser sota el govern de Clinton que va tenir lloc la crisi de l'"excepció cultural", i també va ser durant el seu mandat que es va votar la llei de les telecomunicacions de 1996. Aquesta llei tenia per objectiu facilitar les convergències entre empreses de mitjans de comunicació i d'informàtica de cara a la competència internacional. L'aplicació de la llei va implicar retirar les lleis anti trusts per al sector del cable o de la telefonia; suprimir les compartimentacions entre producció i difusió per tal d'afavorir una competència més àmplia; autoritzar les interpenetracions de mercats, etc. Els últims desenvolupaments d'aquesta llei van provocar la convergència de les multinacionals i el control de tota la cadena industrial de l'entreteniment (producció, realització, desenvolupament, distribució, exportació, etc.) per part de cinc grans grups: AOL-Time Warner, Disney, Microsoft, General Electric i Westinghouse (Miller ; Frau-Meigs 2001).

La crisi dels *dot.coms*, tot i les seves pertorbacions, va contribuir, sens dubte, a la consolidació i al reforçament del sector. Això pot explicar el canvi d'actitud dels lliurecanvistes, sobretot en la persona de Jack Valenti, que presenta una línia menys dura davant de l'«excepció cultural» i diu que ja no s'oposa a l'existència de subvencions ni a la directiva europea «Televisió sense fronteres». Els lliurecanvistes consideren que l'expansió d'Internet a Europa farà completament obsolet el sistema de quotes: als europeus, inclosos els francesos, ja no els caldrà anar a les sales per veure les pel·lícules que vulguin, aquestes pel·lícules estaran disponibles i es podran telecarregar en llocs web dedicats a això, i la gran majoria seran nord-americans. Segons ells, els dies de l'«excepció cultural» estan comptats.

L'expansió de les noves tecnologies deixa obert el risc de la inutilitat dels dispositius jurídics. L'únic que hi ha és la directiva «Televisió sense fronteres», la qual per altra banda és poc vinculant. El buit jurídic existent al voltant de l'«excepció cultural» potser només és una moratòria. Els instruments de represàlia nord-americans hi són, però prefereixen contornejar l'excepció, principalment mitjançant el creixement de les coproduccions transatlàntiques, ja que no els interessa aparèixer com els dolents de la història. Pel que fa als europeus, intenten invertir en les corporacions nord-americanes (com en el cas de Vivendi-Universal), apropiant-se de les xarxes de distribució i treballar

en la seva estratègia de màrqueting i en els seus mercats derivats, amb resultats d'èxit molt desiguals.

4. Propostes per al futur: per a una visió positiva i constructiva

Sense subestimar aquests desenvolupaments potencials d'Internet, i eventuais revifalles tecnològiques i econòmiques, els excepcionistes poden preveure diverses estratègies encaminades a preservar la diversitat cultural. Aquestes estratègies impliquen alhora un front comú dels «diversitaris» tant a Europa com en altres regions del món, un manteniment del diàleg amb els Estats Units i una reflexió de fons sobre el sentit de la cultura de les pantalles en la mundialització.

Tanmateix, la primera batalla és interna i consisteix en desfer-se definitivament dels reflexos conservadors i proteccionistes que tradueixen l'«excepció cultural» en cultura de l'excepció. Això no vol dir caure en la glorificació més o menys fatalista d'un lliurecanvisme perfecte. Això implica una concepció de la diversitat que no desperti sentiments nacionalistes de replegament sinó que susciti més aviat la presa en consideració de la contemporaneïtat, amb la riquesa del seu caràcter inèdit i prospectiu.

La crisi d'allò polític i de la identitat que colpeix els països europeus fa córrer molta tinta (Laidi). Sovint les anàlisis eludeixen considerar el paper de les pantalles, les quals, ja formen part integrant de la socialització dels individus. D'això se'n desprèn que pel·lícules i programes nord-americans generin expectatives i models l'impacte dels quals no està prou ben mesurat per creadors i polítiques culturals; aquestes expectatives no són satisfetes per les produccions nacionals de base, ja que impliquen més circulació entre cultura d'alta gamma i cultura de baixa gamma i més democratització tant dels accessos com dels continguts (Frau-Meigs 2003a). I la paradoxa amb la qual ens toca viure és que el cinema i l'audiovisual són alhora vectors d'identificació i vectors de mundialització, creadors d'identitat i grans anivelladors de les diferències culturals. Allò que veritablement ha d'ajudar a lluitar contra la uniformització potencial dels formats i de les fórmules és el pluralisme dels continguts. Però aquest pluralisme no pot ser arraconat en una esfera cultural aïllada de les altres perquè seria condemnar-lo a desvincular-se del real, de l'evolució de la modernitat i del geni propi de cada artista.

Si la cultura, com es diu sovint, és l'ambaixadora d'un país, cal que sàpiga defensar la seva pròpia causa diplomàtica. Projectar la pròpia imatge esdevé essencial en aquest joc d'influències en el qual la negociació substitueix la confrontació. Potser que això consisteixi en donar valor a espais de xarxes transversals on els individus expressin lleialtats múltiples (a la seva regió, al seu Estat-nació, al seu Estat federal), cosa que ja es produeix en la seva realitat quotidiana sense que les seves administracions hi facin cap mena de modificació. Es tracta d'espais portadors del bé comú, que podríem anomenar «Zones temporals de pertinença compartida» capgirant l'expressió de Hakim Bey que concep les xarxes virtuals com a «Zones d'autonomia temporal». Això pot implicar apropar-se al Regne Unit i recolzar-se en països amb cultures audiovisuals en desenvolupament com són Espanya i Itàlia. En aquests casos les coproduccions filmiques com les de Canal+ amb Pedro Almodóvar poden servir de ciment cultural entre dos països amb relacions enterbolides en el passat. La maduració democràtica de la Unió Europea (i la seva credibilitat política) té aquest preu simbòlic. L'"excepció cultural" vista des d'aquest punt de vista no té preu, no té taxa, no hi ha índexs d'audiència que valguin.

La constitució d'un front comú pressuposa que la Unió Europea doni prova de cohesió i es concedeixi una visió regional i reticular creïble que legítimi les seves accions culturals i que es desempallegui de les seves aleatorietats actuals. Això no exclou una obertura progressiva dels mercats nacionals paral·lela al desenvolupament de la creació nacional. Els factors d'evolució transnacional existeixen a tot Europa i més enllà; el cinema no pot no deixar-se captar per aquesta evolució i pot ser federador, és a dir ferment d'uropeïtat, i produir una determinada forma d'universalitat sense pretendre l'hegemonia mundialista. Conciliar diversitat i accessibilitat per a tots podria tenir l'avantatge de fer les produccions més exportables mundialment, sabent que qualsevol brutalitat en la matèria pot convertir-se en contraproductiu. Els fruits de les mesures adoptades en matèria d'«excepció cultural» actuaran durant algunes generacions, les dels responsables de la presa de decisions actuals —alimentats amb els programes nord-americans— com les de les joves generacions que puguen —igualmente impregnades com la dels més grans— cridades a produir els ciutadans i els creadors del demà. L'aculturació individual nord-americana es va produir al llarg de mig segle, no podria pas ser corregida en un decenni (Frau-Meigs 2003a).

La generalització de pràctiques estandarditzades i d'hàbits de consum cultural i tècnic no es pot confondre, tanmateix, amb un disseny universal on les diferències es poden afirmar sense exclusivitat. L'"excepció cultural" pròpiament no és exclusiva, participa de l'evolució de la mundialització, intentant tanmateix modificar-ne determinades característiques que es preveuen com una fatalitat. Frena una mica la falta de compromís dels Estats en un procés que, malgrat interessos diversos, és el fet de tots els països del planeta. En aquest sentit, França no hauria pogut imposar l'«excepció cultural» sense la Unió Europea, i és que el model que emergeix és clarament el de conjunts regionals amb pols de resistència i de convergència en tensió.

L'altre gran acció de maduració consisteix en convèncer els Estats Units de la necessitat d'una obertura multilateral real, incloent el seu propi mercat. Els Estats Units no poden prevaler-se gaire temps més del seu status hegemònic, sense córrer el risc de crear les resistències polítiques, estratègiques i militars que el final de la guerra freda no havia suscitat. La seva política consistent en privilegiar el bilateralisme per incitar els competidors a cedir davant les seves concepcions de reciprocitat, pot ser percebuda com massa agressiva i pot incitar d'altres països a dotar-se de dispositius equivalents i a reforçar-los quan ja existeixin. El risc de desolidarització és real, com ho ha recordat la recent crisi de l'11 de setembre. Una argumentació susceptible de ser adreçada als Estats Units ha de mostrar-los que atès que han trobat una virtut al seu "excepcionalisme", com a mínim s'ha de respectar el dels altres. Una cultura universal no es pot crear sense el diàleg entre les cultures específiques; l'especificitat no és només francesa, és italiana, alemanya, catalana... i fins i tot nord-americana. De fet, els nord-americans han perdut alguns dels seus gèneres més específics en la mundialització dels seus mass media: el western, el slapstick, la comèdia musical.

En termes de polítiques culturals, l'argument de l'excepció se'ls ha de retornar: practicant únicament el mecenatge, prenen per norma allò que és la seva excepció. A escala internacional, un de sol, per molt poderós que sigui, no pot guanyar contra tots. La norma de respectabilitat internacional s'ha d'expressar amb més igualitarisme entre uns i altres, en bon governament. I és que, la qüestió de l'antiamericanisme es planteja amb més agudesesa en el context actual, el qual no pot ignorar les formes fredes de resistència que representen els terrorismes. L'any 1993, els nord-americans podien prendre's l'"excepció cultural" com un antiamericanisme francès o europeu. Des del

2001, l'acostament de la Unió Europea i dels Estats Units en termes de defensa i de cultura democràtica es presenta com una necessitat, amb el món atlàntic com a zona de pertinença compartida. La resistència europea, i francesa, només es pot exercir en el si d'aliances negociades amb els Estats Units, fins i tot si la temptació nord-americana és respondre a la diplomàcia de les aliances amb la dels interessos propis.

França no es queda enrere en matèria de reticències. La seva tradició de centralització i de sobirania voluntarista de l'Estat en matèria cultural s'adapta malament al governament i a la mundialització, que afebleixen la seva posició donant més pes als actors del sector privat i a l'individualisme de les iniciatives (Meunier). La consagració de la visió nord-americana de l'universalisme i el triomf del pragmatisme i de l'utilitarisme no poden sinó incitar els francesos a negar-se a rendir-se a un sistema de valors polítics que fereix la seva sensibilitat política. La integració europea i la creació d'un front comú poden ser vistes com un mitjà de resistència, si França aconsegueix convèncer Europa perquè esdevingui la capdavantera d'un model de governament que respecti les diferències. Aleshores podria oposar el multilateralisme real de la Unió Europea a l'unilateralisme consumat dels Estats Units. És per això que en les relacions internacionals França es presenta com una tercera veu, i tendeix a posicionar-se com a líder de l'oposició a la mundialització hiperliberal. Fa d'advocada no només d'ella mateixa sinó també dels països en transició i en via de desenvolupament.

L'extensió de l'excepció a d'altres regions del món constitueix, sens dubte, l'estratègia més hàbil per part d'aquells que busquen preservar la diversitat cultural. La crisi del 1993 va excloure els països desfavorits dels debats, palesant fins a quin punt la qüestió de l'excepció no era en absolut global sinó occidental. No obstant això, el missatge francès comença a trobar aliats receptius, al Japó, a Brasil, al Marroc, i a Corea, principalment. Aquests països presenten configuracions semblants, no s'oposen als beneficis de la mundialització però rebutgen que es faci en detriment de la seva cohesió interna, de la seva pròpia producció cultural o de la seva llengua. Queda un treball de sensibilització per fer de cara als països que no estan convençuts de la necessitat de preservar la seva identitat cultural i mediàtica o que no disposen dels mitjans per ferho. Els problemes de desenvolupament a les regions d'Àfrica, d'Amèrica llatina i d'Àsia estableixen velocitats diferents en les polítiques culturals. Hi ha el risc que aquests problemes animin els països membres d'aquestes regions a eludir les regles del GATT, cosa que pot conduir els Estats Units a recórrer a un bilateralisme agressiu.

L'experiència francesa i europea pot servir de model a aquestes altres regions. Per altra banda, el record de la crisi del 1993 ha portat França i el Canadà a prendre iniciatives per concretar la cooperació internacional en les indústries culturals. Això implica intercanvis més estrets entre els governs de diverses regions del món, a través de la francofonia, per exemple (una cinquantena de països). S'ha de dedicar línies pressupostàries conseqüents a la coproducció i a la difusió internacional. S'ha de donar estímuls a les empreses de cinema i de televisió, afavorint les coproduccions i les xarxes de distribució alternatives.

A instància de França i el Canadà, la UNESCO, l'objectiu de la qual és donar suport a la cultura als cinc continents, va assumir la qüestió de la diversitat cultural. L'any 2001 va elaborar una Declaració universal sobre la diversitat cultural, que reafirma el risc que la mundialització desemboqui en una uniformització dels serveis artístics i culturals i reafirma també el dret de totes les cultures a tenir accés als seus mitjans d'expressió i de difusió, incloses les tècniques més modernes com les xarxes digitals. El text d'orientació

afirma que el mercat per si sol no és prou per garantir la diversitat i reconeix als Estats el dret a definir les seves opcions de polítiques culturals, és a dir de promoure els seus serveis públics de radiodifusió. El retorn dels Estats Units al si de la UNESCO, anunciat el setembre del 2002, pot tornar a posar en qüestió aquesta declaració, llevat que siguin sensibles a la retòrica de les aliances...

La UNESCO, principalment mitjançant el seu programa Informació per a tots, també es fa preguntes relatives a la transposició de l'"excepció cultural" en el ciberespai. Reflexiona sobre un Projecte de recomanació sobre la promoció i l'ús del multilingüisme i l'accés universal al ciberespai, que inclou la preservació d'un àmbit públic mundial i té en compte l'impacte de les noves tecnologies en els països en via de desenvolupament. Potser la qüestió rau en vincular les indústries i les polítiques culturals a les nocions de «bé comú mundial» i d'«interès general mundial» (Quéau). Això implica preservar el caràcter públic dels mitjans de comunicació i de la informació, en el moment del seu eventual pas a la digitalització, amb una missió renovellada de l'Estat, no pas com a instància de control sinó com a garant de la diversitat i del pluralisme dels punts de vista i de la creació.

Una nova ronda de l'OMC va començar el novembre del 2001. És la Ronda de Doha (Doha round), inaugurada a la capital de Qatar, que relança la qüestió dels serveis audiovisuals i cinematogràfics. S'hi debateran novament els graus relatius d'obertura i de proteccionisme; les regles del joc d'allò que serà mútuament acceptable per tots generaran novament tensions. ¿Els Estats sabran posar-se d'acord per tal que aquest bé comú que els transcendeix pugui veure la llum? Sabran fer de la diversitat la seva excepció?

Traducció del francès: *Helena Cots*

Bibliografia

CONSEIL DE L'EUROPE. "Programme d'encouragement au développement, à la distribution et à la promotion des oeuvres audiovisuelles européennes (MEDIA PLUS), 2001- 2005". a Journal Officiel L 13 (17 de gener de 2001) <http://europa.eu.int/scadplus/leg/fr>

CONSEIL DE L'EUROPE. Livre Vert sur les options stratégiques pour le renforcement de l'industrie des programmes dans le contexte de la politique audiovisuelle de l'Union Européenne. Bruxelles, 6 d'abril de 1994.

D'ANGELO, M.; VESPÉRINI, P. Politiques culturelles en Europe. Une approche comparative. Strasbourg: Editions du Conseil de l'Europe, 1998.

FRAU-MEIGS, D. Médiamorphoses américaines dans un espace privé unique au monde. Paris : Economica, 2001.

FRAU-MEIGS, D. "Les écrans de la violence: cinq ans plus tard, la question de l'acculturation". A LARDELLIER, P. (ed). Violences médiatiques? Paris: L'Harmattan, 2003a.

FRAU-MEIGS, D. "Les Etats-Unis au miroir de leurs médias", Quaderni 50 (març 2003b).

FRAYSSÉ, O. "Les nouvelles règles du commerce mondial: une mondialisation américaine?" a ESPOSITO, M-C.;

AZUELOS, M. (eds). Mondialisation et domination économique: la dynamique anglo-saxonne. Paris: Economica, 1997.

GOURNAY, B. Exception culturelle et mondialisation. Paris: Presses de Science PO, 2002.

JOFFE, J. "Who is Afraid of Mister Big?", a The National Interest. Estiu 2001.

KING, A. D. (ed.). Culture, Globalization and the World System: Contemporary Conditions for the Representation of Identity, University. of Minnesota Press, 1997.

McCHESNEY, R. Rich Media, Poor Democracy. New Press: 2000.

MÉLANDRI, P. et Vaïsse J. L'empire du milieu. Paris: Odile Jacob, 2001.

MESURE, S.; RENAUD, A. Alter Ego: les paradoxes de l'identité démocratique, Paris: Aubier, 1999.

MEUNIER, S. "The French Exception", a Foreign Affairs (juliol-agost 2000): 104-114 p.

MILLER, M.C. "The National Entertainment State", a The Nation. 29 de maig de 1885.

MORIN, E. Penser l'Europe, Paris: Gallimard, 1987.

MORLEY, D. "Cultural Transformations: The Politics of Resistance", a DAVIS, H.; WALTON, P. (eds). Language, Image, Media. Oxford : Blackwell, 1983.

NYE, J. S. Born to Lead. The Changing Nature of American Power. New York: Basic Books, 1990.

NYE, J. S.; OWENS, W.A. "America's Information Edge", a Foreign Affairs, març-abril 1996.

OBSERVATOIRE EUROPÉEN DE L'AUDIOVISUEL. Annuaire 2002, volumes 3 i 5. Strasbourg: Conseil de l'Europe, 2002. QUÉAU, P. La planète des esprits. Pour une politique du cyberspace. Paris: Odile Jacob, 2000.

SAEZ, J.P. (ed). Identités, cultures et territoires, Paris: Desclée de Brouwer, 1995.

SCHILLER, H. Mass Communication and the American Empire. New York : Augustus Kelley, 1969.

UNESCO. Conférence intergouvernementale de Stockholm sur les politiques culturelles pour le développement. Rapport final. Paris: UNESCO, 1998.

UNESCO. La culture, une marchandise pas comme les autres? Document final. Paris: UNESCO, 1999.

VENTURELLI, S. Liberalizing the European Media. New York: OUP, 1999.

WIEVIORKA, M. La démocratie à l'épreuve. Nationalisme, Populisme, Ethnicité. Paris: La Découverte, 1993.

ZAKI LAÏDI. Un monde privé de sens. Paris:Hachette, 1994.

Una proposta intercultural per a les Balears

Isidor Marí i Mayans

Director dels Estudis d'Humanitats i Filologia de la UOC

La decisió que planteja aquest informe revesteix una complexitat molt considerable. En realitat, podem dir que ens situa davant d'un dilema sense resposta evident.

D'una banda, els canvis profunds que es produeixen en la composició cultural de la nostra societat reclamen una acció col·lectiva de gran abast, capaç d'assegurar al mateix temps la cohesió social i el futur de la cultura pròpia. Les polítiques multiculturals més encertades que s'han fet en altres països i els principis de pluralisme cultural que comencen a definir-se en el context internacional poden ser referents orientadors per a un gran compromís intercultural de cara al futur de la nostra societat.

Però d'altra banda som conscients de la dificultat d'una empresa d'aquestes característiques, sobretot en un marc polític que presenta unes limitacions competencials i financeres tremendes per a una política intercultural capaç d'implicar i comprometre el conjunt de la societat.

Hem de reconèixer que l'aproximació intercultural que proposam presenta aspectes arriscats, que no podem ignorar, i que susciten inquietuds importants en alguns sectors de la societat. Recordem i valorem breument les objeccions més previsibles.

En primer lloc, tal com havíem apuntat abans, alguns poden témer que el reconeixement formal dels diversos grups culturals doni peu a una dinàmica creixent de reivindicació particularista, de conseqüències més disgregadores que cohesionadores. Aquest és un risc que no s'ha de minimitzar, però que existeix també encara que no s'emprenghi cap política intercultural, amb l'inconvenient que, sense haver difòs prèviament uns principis equitatius i uns compromisos de convivència, reconduir les dinàmiques disgregadores pot resultar molt més difícil que en el marc d'una política intercultural. En qualsevol cas, és cert que cal anar amb compte i no reconèixer més grups culturals que els que s'han autoidentificat prèviament: la política intercultural no ha de promoure l'aparició de nous grups i subgrups.

En segon lloc, es pot objectar que el reconeixement d'una pluralitat de grups culturals podria contribuir a diluir i afeblir encara més la posició de la llengua i la cultura pròpies de les Balears. L'objecció té el seu valor, és cert; però també ens sembla que la manca de política intercultural pot resultar pitjor: al capdavall, sembla més fàcil que una majoria social assumeixi un compromís recíproc de convivència que no un mer compromís de normalització del català. Evidentment, ha de quedar molt clar que el compromís de reconeixement recíproc dels grups culturals que integren la nostra societat implica l'assumpció col·lectiva del rol públic que correspon aconseguir --per justícia i per mandat de l'ordenament jurídic-- per a la llengua i la cultura pròpies. L'absència d'un compromís d'aquest tipus faria encara més difícil que el català esdevingués la llengua comuna d'ús públic en un termini raonable. Com hem vist, totes les polítiques multiculturals desenvolupades a Suècia, Austràlia o al Canadà i Quebec

plantegen el compromís amb la llengua pròpia (i amb les llengües oficials, quan n'hi ha més d'una) com a contrapartida del reconeixement de la multiculturalitat.

Una tercera objecció podria argumentar que els problemes de cohesió social no són primordialment conseqüència de la diversitat cultural, sinó de la desigualtat social i la marginació. Des d'aquest punt de vista, prestar atenció a la diversitat cultural pot ser una evasió dels problemes de fons. Per tant, no és sobre les relacions interculturals que cal actuar, sinó sobre les desigualtats.

Creim que aquesta crítica també mereix ser escoltada: en realitat, els conflictes interculturals solen sorgir quan se superposen les diferències culturals amb les desigualtats o les marginacions socioeconòmiques. Però això vol dir, precisament, que tan inapropiat és ignorar les desigualtats com ignorar la diversitat cultural: només les polítiques multiculturals que han estat inspirades per un afany explícit d'igualació social han donat resultats positius, però també seria fàcil demostrar que una política d'igualació social que prescindeixi de la diversitat cultural tindria conseqüències indesitjables per a les minories. Creiem que precisament el Pacte de Progrés està en les millors condicions per integrar aquests dos fronts en una mateixa acció política, i que aquest seria un dels referents de canvi que podria donar a la societat illenca.

En definitiva, sense minimitzar els riscos que comporta iniciar una acció política innovadora, de gran abast i sobre un tema tan sensible com les implicacions entre les identitats culturals i la cohesió social, creim que també cal valorar els aspectes positius que pot aportar una acció d'aquest tipus. Tant la mundialització com l'ampliació de la UE són processos que exigeixen cada vegada més clarament que la societat adopti criteris equitatius de convivència multicultural. L'inici d'una política intercultural a les Balears, sobretot si aconsegueix algun suport o cooperació de part de les institucions europees o d'altres governs regionals o locals de països que realitzen polítiques semblants, crearia un referent positiu de pluralisme, molt útil a l'hora d'establir contrastos amb la indefinició de les polítiques de diversitat que practica el PP, sota el concepte d'Espanya plural. Fins ara el govern de l'Estat sembla més interessat en el reforçament del nacionalisme espanyol que en el reconeixement de la diversitat real – cultural i nacional—de la societat espanyola.

Tanmateix, malgrat la dificultat de trobar en el PP la receptivitat indispensable, cal tenir en compte que un altre aspecte políticament decisiu de les polítiques multiculturals més exitoses és que s'han adoptat després de buscar la implicació de la primera força de l'oposició, a fi d'assegurar-ne la continuïtat en els aspectes essencials, en cas d'alternança política. Tant de cara als representants polítics com de cara a la societat, una política d'aquest tipus ha de ser presentada i assumida com una «qüestió d'estat», amb la qual hi ha el compromís de no exercir polítiques partidistes de desgast i evitar l'enfrontament i la fractura social. Es tracta d'una acció en què han de sentir-se coresponsables tots els departaments i totes les administracions --govern, consells insulars, ajuntaments i administració estatal--, especialment les d'aquelles zones en què, com hem vist, la diversitat cultural és més rellevant.

Encara més: l'objectiu d'aconseguir una relació intercultural satisfactòria no és exclusivament una responsabilitat de les institucions públiques, sinó un compromís de

tota la societat, que s'ha d'implicar i ha de participar activament en la construcció d'una convivència respectuosa i justa entre tots, basada en el diàleg i la voluntat de superació de les dificultats amb algunes concessions per totes les parts. El paper del sistema educatiu, dels mitjans de comunicació, del món associatiu, o de les organitzacions empresarials i sindicals en un procés d'aquest tipus és tan important com el lideratge i l'exemplaritat de les institucions públiques, o més.

Aquest compromís no s'aconsegueix per la via de les decisions majoritàries acceptades per les minories, sinó per un ajust raonable entre la voluntat de la majoria i els drets legítims de les minories. Per això és essencial com a punt de partida aconseguir un diàleg intercultural fluid.

La convicció que fonamenta el compromís de reconeixement intercultural és que gràcies a aquest reconeixement recíproc es poden superar les desigualtats i les exclusions, i assegurar la cohesió social, de forma que la diversitat cultural es transforma en un recurs que multiplica i enriqueix les oportunitats del conjunt de la societat.

La reciprocitat indispensable en la relació intercultural no es pot interpretar com un intercanvi de contrapartides idèntiques, sinó com una adaptació mútua raonable, considerant els rols que en justícia corresponen a la cultura històrica de la societat receptora i a les cultures aportades més recentment pels altres grups que s'han establert a les nostres illes. Cap futur multicultural serà just si admet la possibilitat de desintegració de la cultura autòctona.

Les bases d'aquest compromís recíproc serien, per tant, les següents:

- a) Compromís de la societat de Balears amb la diversitat cultural. La societat de les Illes Balears assumeix la diversitat cultural com una aportació positiva a la construcció del nostre futur. Històricament, la nostra societat ja ha fet un esforç significatiu en l'aprenentatge del castellà i de molts altres idiomes i en l'adequació de molts de serveis públics i privats a la diversitat cultural. Són processos que en el futur caldrà potenciar, afavorint el reconeixement equitatiu dels grups culturals assentats a les Balears i una adequació raonable dels serveis oferts per les entitats públiques i privades a aquests grups.
- b) Compromís de tots els grups culturals establerts a les Balears amb el futur de la llengua i la cultura pròpies d'aquestes illes. Una convivència intercultural equitativa comporta un esforç recíproc d'aproximació i d'adaptació a la cultura pròpia de les Balears per part d'aquells que hi arriben. És cert que la nostra realitat cultural evoluciona i es transforma amb les aportacions de tots aquells que s'estableixen a les nostres illes, i cal valorar positivament la incorporació d'elements culturals de procedència diversa, sense essencialismes estàtics. Ara bé, no seria just ni admissible que la continuïtat futura de la llengua i la cultura pròpies es veiessin amenaçades per una tendència a la subordinació o la marginació.

Aquest compromís es pot formular de manera breu, com una sèrie de principis, a la manera del govern australià:

1. Un reconeixement intercultural actiu: conviure en la diversitat vol dir aproximar-se a la cultura dels altres de la mateixa manera que volem que la nostra sigui coneguda i estimada.
2. Un esforç per la igualtat social: tots els ciutadans tenen dret al mateix tracte i a les mateixes oportunitats, sigui quin sigui el seu origen cultural.
3. Una valoració creativa de la diversitat: les llengües i cultures presents en la nostra societat són recursos que incrementen la productivitat del conjunt.
4. Un compromís amb la cultura pròpia de les Balears: de la mateixa manera que la societat receptora s'adapta a la multiculturalitat, tots els grups culturals assumeixen la voluntat activa de compartir la llengua i la cultura pròpies i d'assegurar el seu futur com a garantia de la cohesió social.

Formes d'organització i línies d'acció

Suposant que els responsables polítics vulguin emprendre una política d'aquest tipus -- que en certa manera és present en la filosofia del Pla d'Actuacions Urgents (PLAU) de política lingüística--, sembla que el procés natural per a la definició de la política intercultural ha de comportar paral·lelament la constitució gradual d'organismes encarregats de coordinar-la. Volem dir amb això que no sembla oportú començar per la creació de càrrecs i organismes, sinó per la discussió de les accions inicials més indicades, de les quals es derivarà una relació entre els responsables naturals de dur-les a terme (inicialment, les persones que s'ocupen d'aquests temes en les àrees corresponents de les administracions, però també més endavant persones procedents de la societat civil: centres educatius, mitjans de comunicació, món associatiu, etc.).

Previsiblement, les línies d'acció escollides determinaran quina és la millor composició d'una comissió intersectorial integrada per representants de l'administració. Aquesta comissió, un cop definides les línies d'acció previstes i les formes de participació que es vol proposar a la societat civil, pot identificar per mitjà de contactes diversos (jornades, tallers, seminaris, debats, etc.) quins són els interlocutors i els agents idonis entre els diferents sectors de la societat. Els consells de participació ciutadana també poden ser tinguts en compte.

En aquesta etapa inicial és també indispensable, tal com dèiem al final del primer apartat d'aquest document, completar i sistematitzar la informació sobre els diversos col·lectius culturals identificables en la nostra societat --realitzant els estudis de camp que siguin necessaris per disposar d'una bona base informativa per a les actuacions posteriors. De manera semblant, pot resultar convenient iniciar la preparació de tècnics capacitats en la gestió de relacions interculturals, a fi de disposar de professionals degudament formats per a les actuacions que s'hauran d'emprendre.

En el moment que es consideri oportú, es pot pensar en la constitució de consells interculturals que assessorin les accions del programa i, si és necessari, en la creació de càrrecs o unitats de l'administració encarregats formalment d'aquestes polítiques interculturals. En tal cas, és convenient subratllar el caràcter intersectorial i «d'estat»

d'aquestes polítiques amb una implicació clara de la presidència de les institucions en aquests organismes i una informació periòdica als òrgans polítics col·legiats (i eventualment al Parlament).

En principi, les línies d'acció i les àrees implicades podrien ser les següents:

1. L'adequació dels serveis de l'administració a l'entorn multicultural. Cal tenir molt present l'exemplaritat de les institucions públiques a l'hora de proposar compromisos semblants a les entitats privades. Hi participarien els responsables del personal (governació) i els serveis lingüístics; caldria buscar la implicació de persones i associacions procedents dels diferents grups culturals. L'experiència australiana (Charter of Public Service in a Culturally Diverse Society) pot servir de referent. L'adaptació a la multiculturalitat pot anar acompanyada d'una millora general en l'atenció als ciutadans. Les accions concretes podrien ser:
 - a) Identificar i desenvolupar amb els cursets adients les aptituds lingüístiques i interculturals del personal; valorar la possibilitat d'incentivar l'aplicació pràctica d'aquestes competències per part del personal.
 - b) Establir uns criteris d'ús oral i escrit de les llengües en els serveis d'informació, que parteixin de l'ús «d'ofici» de la llengua oficial pròpia i ofereixin disponibilitat d'atenció personalitzada en altres llengües (sobretot en assumptes que afectin la salut o la seguretat de les persones); es donarà preferència a textos alternatius dels impresos, en comptes d'impresos multilingües, i es potenciarà l'ús de tecnologies informàtiques i el recurs a intèrprets, potser voluntaris (registre de participants).
2. La interculturalitat en el camp educatiu i juvenil. Correspon als responsables de la política educativa i de joventut, en estreta relació amb els consells escolars, els ensenyants, les associacions de pares, els estudiants i les persones o entitats que actuen en el camp del lleure infantil i juvenil. Les accions concretes podrien orientar-se en dos camps complementaris:
 - a) les accions pròpiament educatives, integrades en el currículum i en l'activitat lectiva ordinària; en aquest sentit, l'experiència quebequesa d'educació intercultural pot ser un bon referent;
 - b) les activitats paraescolars o d'animació infantil i juvenil, que poden anar des d'intercanvis entre escoles de composició cultural distinta fins a esports, excursions o diversions organitzats amb «intencionalitat intercultural».
3. Espais d'interculturalitat als mitjans de comunicació. Correspon impulsar-los als responsables de la relació amb els mitjans, però convé aconseguir una implicació generosa dels directors i professionals o col·laboradors dels mateixos mitjans (no es tracta de pagar insercions o subvencionar amb grans costos, sinó d'orientar el conjunt dels espais i de crear-ne algun d'específic). No en tenim referències directes, però segur que hi ha mostres d'altres països (sobretot Austràlia i Canadà) que podrien servir d'exemples il·lustratius. En principi, els mitjans, les pàgines i els espais dedicats a algun dels col·lectius (editats en la seva llengua, etc.) s'haurien de convidar especialment a participar en les accions.

4. Programa «iguals i diversos» en el món sociolaboral. Els responsables de l'àrea econòmica, sindical i social haurien de considerar —a partir del Pla Integral d'Atenció a la Immigració— quines serien les accions més indicades en aquest camp, i les que més fàcilment podrien facilitar la implicació de sectors empresarials, sindicals o associatius. La finalitat és combatre les desigualtats que solen anar associades a les diferències culturals, prestant una atenció especial a les situacions més crítiques (superposició de diversos factors socials d'exclusió o marginació amb la diversitat cultural: per exemple, persones magrebines en atur o amb problemes de salut). Possibles accions: activitats formatives (aprenentatge simultani de nocions de les dues llengües oficials, formació ocupacional, etc.), punts d'atenció i de suport contra les discriminacions, serveis de suport a la multiculturalitat en els entorns laborals més necessitats... Es pot pensar també en distincions per a les empreses que tractin millor les relacions interculturals entre el seu propi personal i amb els seus clients. En la mesura que fos possible, caldria tenir en compte aspectes de diversitat cultural en una política d'habitatge equitativa.

5. Promoció d'accions de reconeixement intercultural. Els responsables de cultura, esports i festes poden promoure-les en estreta relació amb entitats ciutadanes. Poden incloure una convocatòria d'ajuts a activitats interculturals d'iniciativa ciutadana (preferibles a les d'iniciativa merament institucional), semblant a les que es fan al Quebec. Convé superar la situació de celebracions independents per a cada col·lectiu cultural, subvencionades per separat per les administracions. La tendència ha de ser cap a la participació de grups culturals diversos en el mateix acte d'una festa, l'organització d'activitats recreatives (jocs, excursions, balls, etc.) en què intervinguin diversos grups culturals, la participació conjunta en espais dels mitjans de comunicació, etc. En el moment que aquestes cooperacions s'hagin consolidat, es pot pensar en agermanaments o federacions entre associacions.

Un exemple global que pot servir de referent és la política intercultural del municipi de Saint-Laurent (Quebec), interessant per la seva globalitat, perquè es tracta d'un nivell institucional similar al dels consells o ajuntaments insulars, i perquè el context de doble oficialitat lingüística també és semblant²⁴.

Intervencions preferents

Probablement convé també concretar en quins sectors de la societat cal intervenir de manera preferent:

- a) Zones --illes, municipis-- en què la multiculturalitat requereix una intervenció més immediata. Caldrà buscar de manera especial la cooperació de les associacions i entitats d'aquests indrets i promoure relacions interculturals amb les d'altres zones com a sistema d'aproximació i (re)coneixement recíproc.

²⁴ Havent-hi escrit per demanar informació i conèixer la seva disposició a col·laborar amb iniciatives similars a les Balears, la carta de resposta del responsable de la política ha estat favorable, i queda per tant la porta oberta a un acord institucional de cooperació.

- b) Grups culturals d'intervenció preferent. Col·lectius més definits i organitzats que mereixen un tractament específic, en relació amb les cases regionals o associacions de residents corresponents. Seria interessant buscar la implicació dels governs regionals i dels consolats respectius, així com dels mitjans de comunicació adreçats a aquests col·lectius.
- c) Edats d'intervenció preferent. La població infantil i juvenil mereix una atenció específica. Els programes de formació ocupacional poden arribar a segments de joves que busquen feina i facilitar la seva adaptació intercultural associada amb criteris d'equitat social.

Iniciem el diàleg intercultural

El procés cap a un compromís intercultural de tota la nostra societat no serà senzill ni ràpid, però, francament, no sé veure cap altre camí que pugui assegurar al mateix temps la cohesió social i la projecció futura de la nostra cultura i la nostra llengua.

Vull creure que tots els ciutadans d'aquestes illes –tant els que hi tenen una ascendència antiga com els que acaben d'escollir-les per fer-ne la seva terra—seran capaços d'iniciar un diàleg intercultural que pugui arribar-se a convertir en el compromís recíproc que proposa aquest informe –o un de millor, ja que en aquest diàleg tots hem d'estar disposats a modificar i perfeccionar les nostres pròpies concepcions sobre la convivència.

Confii que aquest document sigui útil almenys com a punt de partida, en aquest diàleg intercultural, i vull agrair molt sincerament els comentaris que me n'han fet al llarg de la seva elaboració els meus companys de la Universitat Oberta de Catalunya, diverses persones amb responsabilitats públiques que també m'han animat a difondre'l i, més concretament, les observacions que em van fer en una reunió específica Bartomeu Bennàssar, Àngel Castiñeira, Joan F. López Casasnovas, Joan Francesc Mira i Andreu Ramis. Les limitacions que aquest treball pugui tenir, com és lògic, són tan sols responsabilitat meua.

Documents per a la reflexió i el debat

Declaració Universal de la UNESCO sobre la Diversitat Cultural Adoptada per la 31a sessió de la Conferència General de la UNESCO París, 2 de novembre de 2001

La Conferència General,

Reafirmant la seva adhesió a la plena realització dels drets humans i de les llibertats fonamentals proclamades en la Declaració Universal de Drets Humans i en altres instruments universalment reconeguts, com els dos Pactes Internacionals de 1966 relatius un als drets civils i polítics i l'altre als drets econòmics, socials i culturals,

Recordant que en el Preàmbul de la Constitució de la UNESCO s'afirma "(...) que la àmplia difusió de la cultura i de l'educació de la humanitat per la justícia, la llibertat i la pau són indispensables a la dignitat de l'home i constitueixen un deure sagrat que totes les nacions han de complir amb un esperit de responsabilitat i ajuda mútua,

Recordant també el seu Article primer que assigna a la UNESCO, entre altres objectius, el de recomanar "els acords internacionals que estimi convenients per facilitar la lliure circulació de les idees per mitjà de la paraula i de la imatge",

Referint-se a les disposicions relatives a la diversitat cultural i a l'exercici dels drets culturals que figuren en els instruments internacionals promulgats per la UNESCO²⁵,

Reafirmant que la cultura ha de ser considerada com el conjunt dels trets distintius espirituals i materials, intel·lectuals i afectius que caracteritzen a una societat o a un grup social i que abraça, a més de les arts i les lletres, els modes de vida, les maneres de viure junts, els sistemes de valors, les tradicions i les creences²⁶,

Constatant que la cultura es troba en el centre dels debats contemporanis sobre la identitat, la cohesió social i el desenvolupament d'una economia fundada en el saber,

Afirmant que el respecte de la diversitat de les cultures, la tolerància, el diàleg i la cooperació, en un clima de confiança i d'enteniment mutu, estan entre les millors garanties de la pau i la seguretat internacionals,

Aspirant a una major solidaritat fundada en el reconeixement de la diversitat cultural, en la consciència de la unitat del gènere humà i en el desenvolupament dels intercanvis culturals,

²⁵ Entre els quals figuren, en particular, l'Acord de Florència de 1950 i el seu Protocol de Nairobi de 1976, la Convenció Universal sobre Drets d'Autor de 1952, la Declaració dels Principis de Cooperació Cultural Internacional de 1966, la Convenció sobre les Mesures que s'han d'Adoptar per Prohibir i Impedir la Importació, l'Exportació i la Transferència de Propietat Il·lícites de Béns Culturals de 1970, la Convenció per a la Protecció del Patrimoni Mundial Cultural i Natural de 1972, la Declaració de la UNESCO sobre la Raça i els Prejudicis Racionals de 1978, la Recomanació relativa a la condició de l'artista de 1980 i la Recomanació sobre la salvaguarda de la cultura tradicional i popular de 1989.

²⁶ Definició conforme a las conclusions de la Conferència Mundial sobre Polítiques Culturals (MONDIACULT, Mèxic, 1982), de la Comissió Mundial de la Cultura i el Desenvolupament (*Nuestra Diversidad Creativa*, 1995) i de la Conferència Intergovernamental sobre Polítiques Culturals per el Desenvolupament (Estocolm, 1998).

Considerant que el procés de mundialització, facilitat per la ràpida evolució de les noves tecnologies de la informació i la comunicació, a pesar de constituir un repte per la diversitat cultural crea les condicions d'un diàleg renovat entre les cultures i les civilitzacions,

Conscient del mandat específic que s'ha donat a la UNESCO, en el sí dels sistema de les Nacions Unides, consistent en assegurar la preservació i la promoció de la fecunda diversitat de les cultures,

Proclama els principis següents i aprova la present Declaració:

IDENTITAT, DIVERSITAT I PLURALISME.

Article 1. La diversitat cultural, patrimoni comú de la humanitat

La cultura pren formes diverses al llarg del temps i de l'espai. Aquesta diversitat s'encarna en l'originalitat i la pluralitat de les identitats que caracteritzen els grups i les societats que componen la humanitat. Font d'intercanvis, d'innovació i de creativitat, la diversitat cultural és tan necessària per al gènere humà com la biodiversitat per als éssers vius. En aquest sentit, constitueix el patrimoni comú de la humanitat i ha de ser reconeguda i afermada en benefici de les generacions actuals i de les generacions futures.

Article 2. De la diversitat cultural al pluralisme cultural

Dins de les nostres societats, cada cop més diversificades, és indispensable assegurar una interacció harmònica i una voluntat de viure juntes de persones i de grups d'identitats culturals plurals, variades i dinàmiques. Unes polítiques que afavoreixin la inclusió i la participació de tots els ciutadans són garantia de cohesió social, de vitalitat de la societat civil i de pau. Definit així, el pluralisme cultural constitueix la resposta política al fet de la diversitat cultural. El pluralisme cultural, indissociable d'un marc democràtic, afavoreix els intercanvis culturals i l'expansió de les capacitats creatives que nodreixen la vida pública.

Article 3. La diversitat cultural, factor de desenvolupament

La diversitat cultural amplia les possibilitats d'elecció que s'ofereixen a cadascun de nosaltres; és un dels motors del desenvolupament, entès no solament com a factor de creixement econòmic sinó també com a mitjà perquè els individus i els grups accedeixin a una existència intel·lectual, afectiva, moral i espiritual més satisfactòria.

DIVERSITAT CULTURAL I DRETS HUMANS

Article 4. Els drets humans, garants de la diversitat cultural

La defensa de la diversitat cultural és un imperatiu ètic, inseparable del respecte de la dignitat de la persona humana. Aquesta defensa implica el compromís de respectar els drets humans i les llibertats fonamentals, especialment els drets de les persones que pertanyen a minories i els dels pobles autòctons. Cap persona no pot invocar la

diversitat cultural per atemptar contra els drets humans garantits pel dret internacional, ni per limitar-ne l'abast.

Article 5. Els drets culturals, marc propici de la diversitat cultural

Els drets culturals formen part dels drets humans, que són universals, indissociables i interdependents. L'expansió d'una diversitat creativa exigeix la plena realització dels drets culturals tal com estan definits a l'article 27 de la Declaració Universal dels Drets Humans i en els articles 13 i 15 del Pacte Internacional Relatiu als Drets Econòmics, Socials i Culturals. Així tota persona ha de poder expressar-se, crear i difondre les seves obres en la llengua que triï i especialment en la seva llengua materna; tota persona ha de tenir una educació i una formació de qualitat que respectin plenament la seva identitat cultural; tota persona ha de poder participar en la vida cultural que esculli i exercir les seves pròpies pràctiques culturals, dins dels límits que imposa el respecte envers els drets humans i les llibertats fonamentals.

Article 6. Cap a una diversitat cultural accessible a tothom

S'ha d'assegurar la lliure circulació de les idees a través de la paraula i de la imatge, tot vetllant perquè totes les cultures puguin expressar-se i donar-se a conèixer. La llibertat d'expressió, el pluralisme dels mitjans de comunicació, el multilingüisme, la igualtat d'accés a les expressions artístiques, al saber científic i tecnològic –fins i tot en forma digital- i la possibilitat que totes les cultures estiguin presents als mitjans d'expressió i de difusió, són els garants de la diversitat cultural.

DIVERSITAT CULTURAL I CREATIVITAT

Article 7. El patrimoni cultural, font de creativitat

Tota creació s'alimenta de les arrels de les tradicions culturals però sols s'expandeix en contacte amb les altres. Per això el patrimoni, en totes les formes, ha de ser preservat, valorat i transmès a les generacions futures com a testimoni de l'experiència i de les aspiracions humanes, amb la finalitat de nodrir la creativitat en tota la seva diversitat i instaurar un veritable diàleg entre les cultures.

Article 8. Els béns i serveis culturals, unes mercaderies diferents de les altres

Davant de les transformacions econòmiques i tecnològiques actuals, que obren àmplies perspectives per a la creació i la innovació, cal dispensar una atenció particular a la diversitat de l'oferta creativa, especialment als drets dels autors i dels artistes, i també a l'especificat dels béns i serveis culturals que, per ser portadors d'identitat, de valors i de sentit, no han de ser considerats mercaderies o béns de consum com els altres.

Article 9. Les polítiques culturals, catalitzadores de la creativitat

Tot assegurant la lliure circulació de les idees i de les obres, les polítiques culturals han de crear les condicions propícies a la producció i a la difusió de béns i serveis culturals diversificats, gràcies a unes indústries culturals que disposin de mitjans per afirmar-se a escala local i mundial. Pertoca a

cada estat, dins del respecte de les seves obligacions internacionals, definir la seva política cultural i aplicar-la a través dels mitjans d'actuació que consideri més adequats, tant si es tracta de suport operatiu com de marcs reglamentaris apropiats.

DIVERSITAT CULTURAL I SOLIDARITAT INTERNACIONAL

Article 10. Reforçar la capacitat de creació i de difusió a escala mundial

Davant dels desequilibris que presenten actualment els fluxos i els intercanvis de béns culturals a escala mundial, cal reforçar la cooperació i la solidaritat internacionals destinades a permetre que tots els països, en particular els països en via de desenvolupament i els països en transició, posin en funcionament unes indústries culturals viables i competitives a escala nacional i internacional.

Article 11. Impulsar la col·laboració entre el sector públic, el sector privat i la societat civil

Les forces del mercat no poden assegurar totes soles la preservació i la promoció de la diversitat cultural, garantia d'un desenvolupament humà sostenible. Amb aquesta perspectiva cal reafirmar la funció primordial de les polítiques públiques, en col·laboració amb el sector privat i la societat civil.

Article 12. La funció de la UNESCO

La UNESCO, d'acord amb el seu mandat i les seves funcions, té la responsabilitat de:

A: promoure que es tinguin en compte els principis enunciats en aquesta declaració en les estratègies de desenvolupament elaborades dins de les diverses instàncies intergovernamentals;

B: servir d'instància de referència i de concertació entre els estats, els organismes governamentals i no governamentals internacionals, la societat civil i el sector privat, perquè elaborin conjuntament conceptes, objectius i polítiques a favor de la diversitat cultural;

C: mantenir la seva acció normativa, la seva acció de sensibilització i de desenvolupament de les capacitats en els àmbits relacionats amb aquesta declaració que siguin de la seva competència;

D: facilitar l'aplicació del pla d'acció.

Conferencia Intergubernamental para las políticas culturales para el desarrollo

PREÁMBULO

La Conferencia Intergubernamental sobre Políticas Culturales para el Desarrollo, (reunida en Estocolmo del 30 de marzo al 2 de abril de 1998):

- 1. Reafirmando los principios fundamentales de la Declaración Final adoptada por la Conferencia Mundial sobre Políticas Culturales que tuvo lugar en México el 6 de agosto de 1982 llamada la "Declaración de México sobre las Políticas Culturales", en la que se destaca que "en su sentido más amplio, la cultura puede considerarse actualmente como el conjunto de los rasgos distintivos, espirituales y materiales, intelectuales y afectivos que caracterizan una sociedad o un grupo social. Ella engloba, además de las artes y las letras, los modos de vida, los derechos fundamentales del ser humano, los sistemas de valores, las tradiciones y las creencias",*
- 2. Recordando que el Decenio Mundial para el Desarrollo Cultural destacó la importancia de reconocer la dimensión cultural en el desarrollo, afirmando e intensificando las identidades culturales, ampliando la participación en la vida cultural, promoviendo la cooperación cultural internacional,*
- 3. Conscientes de los esfuerzos que se necesitan para encarar los desafíos inherentes al desarrollo cultural y la preservación de la diversidad cultural, tal como está expresado en el Informe de la Comisión Mundial de Cultura y Desarrollo "Nuestra Diversidad Creativa",*
- 4. Haciendo hincapié en la necesidad de tener en cuenta simultáneamente los valores universales y el reconocimiento de las diversidades culturales, los esfuerzos nacionales destinados a armonizar las políticas culturales nacionales y la necesidad de preservar el pluralismo de las iniciativas culturales populares a fin de fomentar el entendimiento y la comprensión mutua, así como también el respeto y la consideración entre los individuos y entre las naciones ante los riesgos de discordias y conflictos,*
- 5. Reconociendo que en un marco democrático la sociedad civil irá adquiriendo progresivamente una importancia en el campo cultural,*
- 6. Considerando que una de las funciones de las políticas culturales es garantizar que exista espacio suficiente para que las fuerzas creadoras progresen en todas partes,*
- 7. Teniendo en cuenta los acelerados procesos de transformaciones socioeconómicas, tecnológicas y culturales y las crecientes diferencias existentes a nivel nacional e internacional así como de la importancia del respeto por el derecho de autor y de la propiedad intelectual ante los riesgos y desafíos creados por la promoción de las industrias culturales y los intercambios comerciales de productos culturales,*
- 8. Considerando que tanto las actividades de la UNESCO como las políticas de desarrollo de los Estados Miembros debieran tener en cuenta el papel de los factores culturales,*

9. *Tomando nota de la declaración de la Reunión de Ministros de Cultura del Movimiento de Países No Alineados que tuvo lugar en Medellín, Colombia, del 3 al 5 de septiembre de 1997 y de las Conclusiones de la Consultación Panafricana sobre las Políticas Culturales (Lomé, TOGO) del 10 al 13 de febrero de 1998, de la reunión de la ALECSO que tuvo lugar en Túnez en febrero de 1998, del informe titulado "La cultura en el corazón" editado bajo auspicio del Consejo de Europa y asimismo de la Carta "Pro-Cultura" de Tesalónica (junio de 1997) que formula las prioridades de la sociedad moderna sobre la cultura y la cohesión social,*

Reconoce los siguientes principios:

1. el desarrollo sostenible y el auge de la cultura dependen mutuamente entre sí;
2. uno de los fines principales del desarrollo humano es la prosperidad social y cultural del individuo;
3. dado que el acceso y la participación en la vida cultural, son un derecho inherente de las personas de toda comunidad, los Gobiernos están obligados a crear las condiciones necesarias para el pleno goce de este derecho de conformidad con el Artículo 27 de la Declaración Universal de Derechos Humanos;
4. la finalidad principal de las políticas culturales es fijar los objetivos, crear las estructuras y obtener los recursos adecuados para crear un medio humano favorable;
5. el diálogo entre las culturas se presenta como uno de los principales desafíos culturales y políticos del mundo actual; constituye una condición indispensable para la coexistencia pacífica;
6. la creatividad cultural es la fuente de progreso humano y de diversidad cultural; al ser un tesoro de la humanidad resulta esencial para el desarrollo;
7. las tendencias que emergen en la actualidad, sobre todo la globalización, vincula más aún a las culturas y enriquece la interacción entre ellas pero podría igualmente ser contraproducente a nuestra diversidad creativa y pluralismo cultural; por eso convierten el respeto mutuo en un imperativo aún mayor;
8. la armonía entre la cultura y el desarrollo, el respeto por las identidades culturales, la tolerancia por las diferencias culturales en un marco de valores democráticos pluralistas, de equidad socioeconómica y de respeto por la unidad territorial y por la soberanía nacional, son algunos de los requisitos necesarios para una paz duradera y justa;
9. la aceptación de la diversidad cultural contribuye a identificar y consolidar los lazos entre las comunidades que están arraigadas en valores que pueden ser compartidos por los diferentes componentes socioeconómicos de la sociedad nacional;
10. la creatividad en las sociedades favorece la creación, que es un compromiso individual por excelencia. Este compromiso es esencial para constituir nuestro patrimonio futuro. Es importante conservar y favorecer las condiciones de esta creación y en especial la libertad del artista-creador en el seno de toda colectividad;

11. la defensa de las culturas locales y regionales amenazadas por las culturas de difusión mundial no debe transformar a las culturas afectadas en reliquias despojadas de su propio dinamismo y desarrollo;

12. por ello debemos facultar a cada individuo y a cada comunidad para aprovechar su creatividad y para que encuentren y consoliden maneras de convivir con otros, facilitando un desarrollo humano auténtico y la transición hacia una cultura de paz y de no-violencia.

La Conferencia afirma que, por consiguiente:

1. la política cultural, siendo uno de los principales componentes de una política de desarrollo endógena y duradera, debe ser implementada en coordinación con otras áreas de la sociedad en un enfoque integrado. Toda política para el desarrollo debe ser profundamente sensible a la cultura misma;

2. el diálogo entre las culturas debe constituir una meta fundamental de las políticas culturales y de las instituciones que las representan a nivel nacional e internacional, la libertad de expresión universal es indispensable para esta interacción y su participación efectiva en la vida cultural;

3. las políticas culturales para el próximo siglo han de ser previsoras y responder tanto a los problemas persistentes como a las nuevas necesidades;

4. el surgimiento de la sociedad de información y el dominio general de las técnicas de información y comunicación constituyen una importante dimensión de la política cultural;

5. las políticas culturales han de promover la creatividad en todas sus formas, facilitando la accesibilidad a las prácticas y experiencias culturales para todos los ciudadanos, sin distinción de nacionalidad, raza, sexo, edad, incapacidad física o mental, enriquecer el sentimiento de identidad y plena participación de cada individuo y cada comunidad, y apoyarles en su búsqueda de un futuro digno y seguro;

6. las políticas culturales han de estar destinadas a crear un concepto de la nación como comunidad con múltiples facetas en el marco de la unidad nacional, fundada en valores que pueden ser compartidos por todos los hombres y mujeres, y que da acceso, espacio y derecho a la palabra a todos sus componentes;

7. las políticas culturales también deberán estar dirigidas a mejorar la integración social y la calidad de vida de todos los miembros de la sociedad sin discriminación;

8. las políticas culturales han de respetar la igualdad entre los sexos, reconocer plenamente los derechos de la mujer en iguales términos que los de los hombres, su libertad de expresión, garantizando el acceso de mujeres a puestos de responsabilidad;

9. el gobierno y la sociedad civil deben aspirar a lograr una asociación más estrecha para la elaboración y puesta en práctica de políticas culturales que estén integradas en las estrategias del desarrollo;

10. como nos encontramos en un mundo caracterizado por una interdependencia creciente, la renovación de las políticas culturales ha de concebirse simultáneamente en los planos local, nacional, regional y mundial;

11. los países deberán colaborar para crear un mundo de comunicación, información y comprensión intercultural, en el que la diversidad de los valores culturales, de ética y de las conductas sea un factor de una verdadera cultura de paz;

12. las políticas culturales deben buscar en forma particular la manera de fomentar y fortalecer los métodos y modos de ofrecer mayor acceso de todas las capas de la población a la cultura, de luchar contra la exclusión, la marginación y asimismo de elaborar todos los procesos que favorezcan la democratización cultural;

13. las políticas culturales deben reconocer la contribución esencial aportada por los creadores para mejorar la calidad de vida, promover la identidad y fomentar el desarrollo cultural de la sociedad;

14. las políticas culturales deben tener en cuenta el conjunto de elementos que determinan la vida cultural: la creación, la conservación y la difusión del patrimonio cultural. Se debe hallar un equilibrio entre estos factores a fin de poder implementar una política cultural eficaz, observando siempre que la promoción, la difusión y la accesibilidad a la cultura resulta imposible si no se garantiza que la dinámica de la creatividad está protegida por una eficiente protección legislativa.

Declaració del Simposi
«La renovació de les polítiques culturals a la Unió Europea»
(Institut d'Estudis Catalans,
Barcelona 18 de setembre de 2004)

Com a conclusions finals del Simposi «La renovació de les Polítiques Culturals a la Unió Europea», realitzat en el marc de l'Eurocongrés 2000, celebrat a l'Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, del 16 al 18 de setembre de 2004, es fan les següents propostes recollint la voluntat expressada que aquest document pugui anar més enllà, i que influeixi activament en la realitat que es vol millorar.

1. Cal establir criteris que afavoreixin el ple desenvolupament de totes les cultures territorials existents en el si de la Unió, la seva projecció exterior, el foment de la creativitat, les accions conjuntes entre totes les cultures europees i la incorporació harmoniosa del món de la immigració a les diverses cultures autòctones d'acollida, que s'haurien de mostrar especialment sensibles en aquest camp. En aquest darrer aspecte, cal dotar els poders públics pertinents a les diverses comunitats culturals territorials per tal que puguin dur a terme polítiques adients d'acollida de forma autònoma.

2. La cultura i l'educació han d'ésser un binomi permanentment interactiu conjuntament amb els mitjans de comunicació, elements tots ells vitals per a la construcció de les identitats culturals de cada societat. Per tant, un dels primers pressupòsits de la política cultural europea ha d'ésser vetllar perquè l'educació no es redueixi exclusivament a la formació i el coneixement tècnic i professional, sinó que sigui també una incitació al desenvolupament integral de les persones i formi ciutadans.

3. Implicar la societat civil, especialment els professionals de la cultura, els intel·lectuals i els acadèmics per tal que contribueixin a les administracions públiques en la promoció d'una política cultural europea. Subratllem la importància que avui tenen les relacions entre el desenvolupament econòmic-social –en els àmbits públic i privat-, i en el desenvolupament de la cultura.

4. Cal també, que les polítiques culturals i de comunicació, incloent-hi la projecció cultural exterior, als estats europeus s'adeqüin a la realitat cultural del seu territori.

5. Demanem als governs dels Estats que promoguin el reconeixement oficial de les seves llengües d'ús intern i a les institucions d'àmbit europeu que activin aquest reconeixement.

6. Demanem a les institucions de la Unió Europea que actuïn d'acord amb els principis següents:

- a) Els parlants de totes les llengües territorials de la Unió Europea tenen dret a que les seves respectives llengües tinguin el mateix reconeixement, presència la sistema educatiu, difusió, protecció i estatus oficial en el territori que els és propi i en els organismes administratius dels Estats on es parlen.
- b) Assolida l'oficialitat en el seu territori, al que totes les llengües tenen dret, cada ciutadà europeu ha de poder usar la llengua en les relacions amb les institucions de la Unió Europea.

- c) Totes les llengües de cultures amb capacitat d'aportació universal han de tenir caràcter de llengua oficial de la Unió, i el mateix accés a tots els programes de la Unió Europea adreçades al foment de l'estudi, la creativitat i el multilingüisme.
- d) Tota la informació de caire legal, i de proximitat als ciutadans i ciutadanes emanada de les institucions de la Unió Europea, ha d'ésser traduïda a les llengües pròpies dels territoris.
- e) Tots els parlamentaris han de poder-se expressar en la seva llengua.

7. Per tal que la Unió Europea sigui un espai innovador i de convivència de referència, de ciutadania i civisme per a totes les persones que hi viuen, cal una inclusió destacada de la cultura dins l'arquitectura constitucional europea. Per tot això, proposem:

- a) Instar a les autoritats públiques d'arreu de la Unió Europea que s'impliquin en la constitució d'un «Secretariat Permanent de la Política Cultural i de les Cultures Europees» –constituït per representants de les institucions culturals i acadèmiques més significatives de cadascun dels pobles europeus, i per representants institucionals de la Comissió Europea, dels Estats i de les Regions-, amb l'objectiu de fomentar el diàleg, la cooperació, la difusió i el tracte igualitari entre totes les cultures europees, en el marc de la consolidació de l'espai cultural europeu comú.
- b) L'establiment d'un Espai/Exposició Permanent on siguin reflectides les més destacades aportacions de cadascuna de les cultures territorials europees al progrés de tota la humanitat, i com a lloc de trobada i de projecció per difondre noves aportacions de futur. Per avançar vers l'assoliment d'aquest objectiu es proposa la creació d'un Comissió Gestora.

Atès que a Barcelona s'han fet significatives trobades sobre la cultura, -les darreres són el Fòrum Barcelona 2004- proposem que el Secretariat Permanent de la Política Cultural i de les Cultures Europees i l'Espai/Exposició Permanent siguin ubicats a la ciutat de Barcelona i convidem a les autoritats catalanes a implicar-se en la promoció d'aquest projecte.

Conclusions Generals de l' Eurocongrés 2000 (Barcelona 2003)

PREÀMBUL

L'Eurocongrés 2000, en el període comprés entre maig de 2001 i març de 2003, ha dut a terme prop de 500 activitats rellevants relacionades amb l'Euroespai Llatí Central i la Unió Europea.

Donen suport a l'Eurocongrés (fins al 5 març de 2003) prop de 1.300 institucions i entitats i desenes de milers de persones d'aquest territori i d'arreu d'Europa. Aquestes xifres continuen creixent.

Durant un parell d'anys, diferents estaments de la societat civil dels països de llengua catalana i de llengua occitana, i d'altres països afins, han debatut a fons el projecte europeu i el propi en particular, d'acord amb deu àmbits d'actuació.

PROJECTE POLÍTIC

La base de la construcció europea

La Unió Europea és, un **gran fet cultural** i la seva força es basa en una diversitat enriquidora la qual ha de ser respectada i promoguda.

La base de la Unió Europea s'hauria de fonamentar, doncs, en les diverses nacionalitats o identitats culturals que la componen, en la seva capacitat creativa i en l'estímul de cohesió entre elles.

L'estructura política, per damunt de les diverses identitats culturals, només té sentit si realment afegeix valor a cadascuna d'elles i al conjunt.

Afegir valor vol dir potenciar la participació i l'aportació de cada identitat cultural i, per tant, refermar la seva personalitat diferenciada, en el territori que li és propi.

Per tal que així fos, les **estructures polítiques haurien d'ésser de caire federal o confederal**, amb igualtat de condicions per a totes les identitats culturals que les integren.

Les estructures polítiques europees

La Unió Europea consta d'alguns estats amb una única identitat cultural que els identifica.

La major part però són estats compostos que contenen diverses identitats culturals dins del seu territori.

En conseqüència, l'Eurocongrés 2000 proposa un enfocament polític de la Unió Europea en **quatre grans esferes d'actuació**:

- La pròpia Unió Europea amb una configuració federal
- Els estats uniculturals i compostos amb una estructura federal o de caire confederal
- Les regions històriques o conjunts de regions històriques amb identitat cultural pròpia incloses dins dels estats compostos
- Les restants regions

A més, per tal d'enfortir els lligams entre els diversos pobles europeus, caldria generar **euroespais de cohesió** a cavall dels diversos estats – com és el cas de l'Euroespai Llatí Central - amb xarxes reticulars i policèntriques d'interrelació entre tota mena d'entitats, institucions i empreses.

L'estructuració de l'Europa Llatina Occidental i de l'Euroespai Llatí Central

A l'Europa Llatina Occidental els **Estats espanyol, francès i italià són estats compostos pluriculturals que haurien de fonamentar-se en una estructura que tingués en compte les diverses identitats culturals de base que contenen, des d'una administració cada cop més descentralitzada en el cas de l'estat francès a una organització de caire confederal en el de l'encaix de Catalunya en l'estat espanyol.**

Cal doncs, **eliminar els esquemes radials i centralistes** fonamentats en la identitat cultural més potent i garantir que les estructures estatals afegixin realment valor a totes les identitats que comprenen.

Aquests estats a més han de permetre la lliure associació dins d'ells de regions històriques amb una mateixa base cultural i lingüística.

D'altra part, els estats espanyol, francès i italià contenen territoris que corresponen a una mateixa identitat cultural a ambdues bandes de les fronteres i també hi han estrets lligams històrics i culturals entre les terres catalanes i occitanes.

Per aquestes raons, aquests estats haurien de propiciar una especial interrelació entre totes les regions de l'Euroespai Llatí Central, amb la creació d'un Consell General de les Regions que el configuren.

CONCLUSIONS

I. Llengua i societat

Totes les llengües són un factor identitari enriquidor (raó fonamental per conservar-les).

Per tant, amb independència de si la comunitat pertinent disposa d'estat propi o no, **totes les llengües tenen dret al mateix tipus de reconeixement**, estudi, difusió i protecció, i oficialitat d'ús en el territori que els és propi.

També totes elles han d'esdevenir llengües oficials de la Unió Europea. En canvi, pel que fa a les relacions de treball i als documents d'ús intern dels organismes rector de la Unió n'hi hauria prou amb emprar només els pocs idiomes de màxima difusió dins la Unió Europea.

II. Ensenyament, educació i sociologia

Per a l'afermament de la societat del coneixement, cal que el progrés material s'agermani amb el progrés moral i el desenvolupament dels valors ètics, la personalitat i el patrimoni cultural i lingüístic de tots els pobles i, per tant, cal fer un gran canvi en tot el sistema educatiu, que inclogui aquests aspectes essencials. En tot aquest context la funció del mestre esdevé clau.

La seva tasca ha de comptar amb la plena implicació de les famílies, i de la comunitat escolar i de tota la col·lectivitat.

En el procés educacional, els mitjans de comunicació audiovisual hi juguen un paper determinant. Caldria vetllar perquè els seus continguts s'adiguin amb els valors ètics de la societat.

Igualment caldria promoure **polítiques de protecció a la família i d'habitatge** que estimulin el procés de rejuveniment de la població.

També caldria **tractar el fenomen immigratori**, amb procediments d'acollida que facilitin la ràpida incorporació dels nousvinguts a una societat plural cohesionada a redós de la identitat cultural autòctona que els rep.

III. Història i Projectió de futur

Després de segles de lluites contínues, a la segona meitat del segle XX s'ha aconseguit la reconciliació entre els grans estats europeus.

Ara caldria avançar decididament vers la **transformació dels estats compostos en estructures federals o de caire confederal**, per tal de potenciar tots els pobles que els integren, sense excepció.

S'hauria de crear un **Museu de les cultures d'Europa** on hi fossin reflectides les aportacions de cadascun dels pobles europeus.

La Unió Europea s'ha d'implicar també en els grans reptes del món actual: desequilibris entre països rics i pobres, sostenibilitat ecològica, aplicació dels drets humans, consolidació de les pràctiques democràtiques i protecció de la diversitat cultural i lingüística.

A l'Euroespai Llatí Central cal fer menció dels pobles dels països de llengua catalana i els de llengua occitana amb una història plena de dificultats, però amb una voluntat d'ésser i de contribuir al progrés general d'Europa demostrada amb múltiples aportacions que caldria seguir promovent, amb la potenciació dels seus valors positius identificadors.

IV. Desenvolupament econòmic i social, recerca, innovació i cultura empresarial

Els desafiaments d'un món global fan imprescindible una **nova cultura empresarial** que estimuli la creativitat, la innovació, la gestió participativa i el treball en equip, la

millora contínua, la qualitat, la formació permanent, la visió universal, la bona relació laboral i l'arrelament local.

A més, caldria facilitar al màxim la **creació de noves empreses** i afavorir les empreses petites i mitjanes com a factor clau de creació de riquesa i de llocs de treball.

Aquesta nova cultura empresarial hauria d'anar acompanyada d'un **pacte social** a nivell de tota la Unió que faciliti un desenvolupament integral de totes les ciutadanes i de tots els ciutadans

Caldria eliminar tota mena de concepció radial o centralista de la gestió dels estats, de les infraestructures i dels recursos energètics que creï perifèria i freni el desenvolupament econòmic i social.

V. Mitjans de comunicació

Els mitjans de comunicació són elements cabdals d'informació, creació d'estat d'opinió i, d'educació de la població i, per tant, cal conceptuar-los de veritable **servei públic**.

Uns elements tan poderosos haurien d'ésser controlats per la pròpia societat a la qual serveixen per mitjà dels parlaments europeu, estatals i regionals, per tal de garantir-ne els **continguts ètics i plurals** i l'autèntica llibertat d'expressió.

Tots aquests mitjans haurien d'estar al servei de les identitats culturals on es difonen o emeten, i haurien d'emprar la llengua autòctona corresponent.

VI. Ordenació del territori, infraestructures, medi ambient i sostenibilitat

L'ordenació del territori caldria fer-la amb **critèris de sostenibilitat**, disponibilitat de sòl públic i amb l'adequat equilibri entre urbanització dispersa, concentració metropolitana i respecte a la natura.

Pel que fa als recursos energètics, hídrics i de tota mena, caldria fer una **planificació zonal transestatal d'abast europeu**. En l'aspecte d'abastament d'aigua, caldria integrar la Península Ibèrica al sistema europeu i en, particular, a la conca sobreabundant del Roine.

Les **xarxes** d'interconnexió dels diferents pols urbans **haurien de respondre a una concepció reticular i policèntrica** que propiciés un desenvolupament més homogeni de tot el territori, l'organització del qual s'hauria d'adaptar als nous models d'ocupació de l'espai.

És molt important **reequilibrar el nord de la Unió respecte al sud**. Caldria, doncs, desenvolupar convenientment **les xarxes transeuropees**, que uneixen l'Europa Central amb les regions de la costa mediterrània occidental, i permeabilitzar els Pirineus i els Alps per facilitar la conversió de l'Euroespai Llatí Central en la **gran porta del Sud d'Europa**.

Per raons econòmiques i ecològiques caldria **potenciar al màxim el transport ferroviari** normalitzant amples de via, gàlils, tensions elèctriques, reglaments i senyalització, i liberalitzant i descentralitzant-ne l'ús.

Igualment, caldria desenvolupar al màxim el **transport marítim de cabotatge i l'aviació de caire regional**.

Caldria distribuir equitativament els **aeroports transcontinentals i gestionar-los localment**.

VII. Creació, disseny, arquitectura i indústries culturals

La Unió Europea ha d'ésser molt més innovadora. Els elements creatius hi haurien de jugar un paper essencial amb dissenys atractius que contribuïssin a la sostenibilitat i a l'estalvi d'energia.

Quant a les indústries culturals, s'hauria fer un gran esforç en pro de la creativitat i la incardinació en les identitats culturals on es desenvolupen.

Caldria doncs, a nivell europeu, un gran **acord cultural** entre les administracions (comunitàries, estatals i regionals) i els diversos agents culturals, per al foment de la creativitat, la qualitat, l'ètica i l'envigoriment de totes les cultures autòctones, amb especial atenció a les que no disposen d'estat propi.

Aquest acord cultural hauria de materialitzar-se amb la creació d'un **Fòrum permanent de diàleg i cooperació entre totes les cultures europees**.

Altrament, cal atorgar **representació a la UNESCO** a totes les regions històriques amb identitat cultural pròpia.

VIII. Formes de vida i lleure

Els reptes de la globalització aconsellen una **societat civil forta, culturalitzada, emprenedora i amb «ideals»**, cal promoure, doncs, un teixit associatiu dens i potent a nivell europeu.

Caldria que els europeus es coneguessin més bé els uns als altres. El foment del turisme cultural i de la cultura popular de cada identitat són essencials, per a l'enriquiment col·lectiu.

L'esport va intimament lligat a la cultura. Per tant, les regions històriques amb identitat cultural pròpia han de poder disposar de **seleccions esportives reconegudes internacionalment**.

IX. Fet socioreligiós

La civilització grega i romana i el cristianisme han amarat tota la civilització europea, la qual anirà evolucionant en funció de les aportacions autòctones i les de gent procedent d'arreu del món.

S'hauria d'esperonar l'esperit de tolerància i de convivència de tots els europeus i bandejar tota mena d'integrismes. Caldria un **pacte religiós**, fonamentat en l'ètica del compromís i la solidaritat entre totes les grans religions de la Unió per tal de fer un front comú vers una Europa millor.

El missatge de les religions i, en concret, de la religió cristiana, que es majoritària a Europa, hauria d'ésser una invitació constant a la construcció d'una societat europea justa, solidaria, oberta, plural i portadora de pau, que no es desenten dels problemes de la resta del món.

X. Institucions i Dret

La transformació de la Unió Europea en una **federació d'estats federals o de caire confederal**, amb reconeixement dels drets de totes les regions històriques amb identitat cultural pròpia que contenen, seria la solució als vells problemes no resolts amb l'actual Europa dels estats.

En el cas d'Espanya, caldria superar el vigent marc autonòmic i progressar vers un de federal que, en allò que respecta a Catalunya i restants països de llengua catalana, respongués a una relació de caire confederal.

Pel que fa al dret privat, convindria avançar en la unificació a nivell europeu de les normes civils i mercantils relacionades amb el dret d'obligacions i de societats. En canvi, s'haurien d'excloure d'aquesta regulació les disposicions que regeixen la persona, la família i les successions, les quals disposicions caldria preservar en aquells territoris que tenen legislació pròpia.

També s'hauria de progressar en la creació d'un marc jurídic europeu que promogués la cooperació transfronterera.

Declaració de Barcelona
Adoptada per la Conferència Euromediterrània
(27/28 de novembre de 1995)

El consell de la Unió Europea, representat pel seu president, Sr. Javier SOLANA, ministre d'Afers Estrangers d'Espanya;
La Comissió Europea, representada pel Sr. Manuel MARÍN, vicepresident;
Alemanya, representada pel Sr. Klaus KINKEL, vicecanceller i ministre d'Afers Estrangers;
Algèria, representada pel Sr. Mohamed Salah DEMBRI, ministre d'Afers Estrangers;
Àustria, representada pel Sra. Benita FERRERO-WALDNER, secretària d'Estat del Ministeri d'Afers Estrangers;
Bèlgica, representada pel Sr. Erik DERYCKE, ministre d'Afers Estrangers;
Xipre, representat pel Sr. Alecos MICHAELIDES, ministre d'Afers Estrangers;
Dinamarca, representada pel Sr. Ole Loensmann POULSEN, secretari d'Estat del Ministeri d'Afers Estrangers;
Egipte, representat pel Sr. Amr MOUSSA, ministre d'Afers Estrangers;
Espanya, representada pel Sr. Carlos WESTENDORP, secretari d'Estat per a les Relacions amb la Comunitat Europea;
Finlàndia, representada per la Sra. Tarja HALONEN, ministra d'Afers Estrangers;
França, representada pel Sr. Hervé de CHARENTE, ministre d'Afers Estrangers;
Grècia, representada pel Sr. Károlos PAPOULIAS, ministre d'Afers Estrangers;
Irlanda, representada pel Sr. Dick SPRING, viceprimer ministre i ministre d'Afers Estrangers;
Israel, representat pel Sr. Ehud BARAK, ministre d'Afers Estrangers;
Itàlia, representada per la Sra. Susanna AGNELLI, ministra d'Afers Estrangers;
Jordània, representada pel Sr. Abdel-Karim KABARITI, ministre d'Afers Estrangers;
Líban, representat pel Sr. Fares BOUEZ, ministre d'Afers Estrangers;
Luxemburg, representat pel Sr. Jacques F. Poos, viceprimer ministre i ministre d'Afers Estrangers, Comerç Exterior i Cooperació;
Malta, representada pel Sr. Guido DE MARCO, viceprimer ministre i ministre d'Afers Estrangers;
Marroc, representat pel Sr. Abdellatif FILALI, primer ministre i ministre d'Afers Estrangers;
Països Baixos, representats pel Sr. Hans VAN MIERLO, viceprimer ministre i ministre d'Afers Estrangers; Portugal, representat pel Sr. Jaime GAMA, ministre d'Afers Estrangers;
Regne Unit, representat pel Sr. Malcom RIFKIND QC MP, ministre d'Afers Estrangers;
Síria, representada pel Sr. Farouk AL-SHARAA, ministre d'Afers Estrangers;
Suècia, representada per la Sra. Lena HJELM-WALLEN, ministra d'Afers Estrangers;
Tunísia, representada pel Sr. Habib BEN YAHIA, ministre d'Afers Estrangers;
Turquia, representada pel Sr. Deniz BAYKAL, viceprimer ministre i ministre d'Afers Estrangers;
Autoritat Palestina, representada pel Sr. Iàsser ARAFAT, president de l'Autoritat Palestina.

participants a la Conferència Euromediterrània de Barcelona,

- subratllant la importància estratègica de la Mediterrània i animats per la voluntat de donar a les seves futures relacions una nova dimensió, basada en una àmplia cooperació i solidaritat, d'acord amb el caràcter privilegiat dels lligams creats per la proximitat i la història;
- conscients que els nous problemes polítics, econòmics i socials a totes dues riberes del Mediterrani constitueixen un desafiament comú que necessita un enfocament coordinat i global ;
- disposats a crear per a aquest fi, per organitzar les seves relacions, un marc multilateral i durador basat en un esperit de col·laboració que respecti les característiques, els valors i les peculiaritats de cadascun dels participants;
- considerant que aquest marc multilateral constituirà un suport a la consolidació de les relacions bilaterals, que és important protegir sense deixar de ressaltar-ne l'especificitat;
- subratllant que aquesta iniciativa euromediterrània no pretén substituir les altres accions i iniciatives empreses a favor de la pau, de l'estabilitat i del desenvolupament de la regió, sinó que contribuirà a afavorir-ne l'èxit. Els participants donen suport a la celebració d'un acord de pau just, global i durador a l'Orient Mitjà, basat en les resolucions pertinents del Consell de Seguretat de les Nacions Unides i en els principis esmentats a la carta d'invitació a la Conferència de Madrid sobre la Pau a l'Orient Mitjà, inclòs el principi de "terra a canvi de pau", amb tot el que això implica;
- convençuts que per assolir l'objectiu general de fer de la conca mediterrània un àmbit de diàleg, intercanvi i cooperació que garanteixi la pau, l'estabilitat i la prosperitat, cal consolidar la democràcia i el respecte dels drets humans, aconseguir un desenvolupament econòmic i social sostenible i equilibrat, lluitar contra la pobresa i fomentar una major comprensió entre les diferents cultures, tots ells elements essencials de la col·laboració,
- convenen d'establir entre els participants una col·laboració global –la col·laboració euromediterrània– per mitjà d'un diàleg polític regular i més intens, el desenvolupament de la cooperació econòmica i financera i una major consideració de la dimensió social, cultural i humana, tres eixos que representen els tres capítols de la col·laboració euromediterrània.

COL·LABORACIÓ POLITÍCA I DE SEGURETAT: DEFINICIÓ D'UN ESPAI COMÚ DE PAU I ESTABILITAT

Els participants estan convençuts que la pau, l'estabilitat i la seguretat a la regió de la Mediterrània constitueixen un bé comú que es comprometen a fomentar i reforçar amb tots els mitjans de què disposen. Per això, convenen de mantenir un diàleg polític més intens a intervals regulars, basat en el respecte dels principis essencials del dret internacional, i corroboren una sèrie d'objectius comuns en matèria d'estabilitat interior i exterior.

Amb aquest esperit es comprometen, mitjançant la següent declaració de principis a:

- actuar d'acord amb la Carta de les Nacions Unides i amb la Declaració Universal dels Drets Humans, com també amb d'altres obligacions de dret internacional, en particular les derivades dels instruments regionals i internacionals en què són part;
- desenvolupar l'Estat de dret i la democràcia en els seus sistemes polítics, reconeixent alhora el dret de cadascun d'ells a elegir i articular lliurement els propis sistemes polítiques, socioculturals, econòmics i judicials;

- respectar els drets humans i les llibertats fonamentals i garantir l'exercici efectiu i legítim d'aquests drets i llibertats, incloses la llibertat d'expressió, la llibertat d'associació amb fins pacífics i la llibertat de pensament, consciència i religió, a títol individual i entre els membres del mateix grup sense cap discriminació per motius de raça, nacionalitat, llengua, religió o sexe;
- considerar favorablement, mitjançant el diàleg entre les parts, els intercanvis d'informació sobre qüestions relatives als drets humans, a les llibertats fonamentals, al racisme i a la xenofòbia;
- respectar i garantir el respecte a la diversitat i al pluralisme en les seves societats, fomentar la tolerància entre els diferents grups que les componen i lluitar contra les manifestacions d'intolerància, racisme i xenofòbia. Els participants destaquen la importància d'una formació adequada en matèria de drets humans i de llibertats fonamentals;
- respectar la seva igualtat sobirana, com també tots els drets inherents a la seva sobirania, i complir de bona fe les obligacions assumides d'acord amb el dret internacional;
- respectar la igualtat de drets dels pobles i el seu dret a l'autodeterminació, actuant en tot moment de conformitat amb els propòsits i principis de la Carta de les Nacions Unides i amb les normes pertinents del dret internacional, incloses les relatives a la integritat territorial dels Estats, tal com es reflecteix en els acords entre les parts interessades;
- abstenir-se, segons les normes del dret internacional, de qualsevol intervenció directa o indirecta en els afers interns dels altres socis;
- respectar la integritat territorial i la unitat de tots els altres socis;
- resoldre les seves diferències per via pacífica, instar tots els participants que s'abstinguin de recórrer a l'amenaça o a l'ús de la força en contra de la integritat territorial d'altres participants, incloent-hi l'annexió dels territoris per mitjà de la força, i reafirmar el dret a exercir plenament la sobirania per mitjans legítims, d'acord amb la Carta de les Nacions Unides i el dret internacional;
- consolidar la cooperació per prevenir i combatre el terrorisme, en particular mitjançant la ratificació i aplicació dels instruments internacionals subscrits per aquests, l'adhesió a aquests instruments i l'aplicació de qualsevol mesura escaient;
- lluitar junts contra l'expansió i la diversificació de la delinqüència organitzada i contra el flagell de la droga en tots els seus aspectes;
- promoure la seguretat regional per mitjà de l'actuació, entre d'altres coses, en pro de la no-prolifерació d'armes nuclears, químiques i biològiques, tot adherint-se i atenent-se a una combinació de règims de no-prolifерació internacionals i regionals i d'acords de control d'armaments i de desarmament, com l'NPT, la CWC, la BWC, el CTBT, i/o acords regionals com els relatius a zones lliures d'armaments, inclosos els seus règims de verificació, com també per mitjà del respecte, de bona fe, dels seus compromisos en virtut dels convenis sobre control d'armaments, desarmament i no-prolifерació.

Les parts s'esforçaran per aconseguir una zona d'Orient Mitjà, recíprocament i eficaçment verificable, lliure d'armes de destrucció massiva, nuclears, químiques i biològiques i dels seus sistemes vectors.

A més, les parts:

- estudiaran mesures pràctiques per prevenir la proliferació d'armes nuclears, químiques i biològiques, com també l'acumulació excessiva d'armes convencionals;

- no es dotaran d'una capacitat militar superior a les seves necessitats legítimes de defensa, corroborant alhora la seva voluntat d'assolir el mateix grau de seguretat i confiança mútua amb el nivell més baix possible de tropes i d'armament i l'adhesió a la CWC;
- fomentaran les condicions propícies per establir entre si relacions de bon veïnatge i donaran suport als processos dirigits a aconseguir l'estabilitat, la seguretat i la prosperitat, a més de la cooperació regional i subregional;
- estudiaran les mesures de confiança i seguretat que podrien ser adoptades entre les parts per crear un "espai de pau i estabilitat a la Mediterrània", incloent-hi la possibilitat, a llarg termini, d'instaurar un pacte euromediterrani amb aquest objectiu.

COL·LABORACIÓ ECONÒMICA I FINANCERA: CREACIÓ D'UNA ZONA DE PROSPERITAT COMPARTIDA

Els participants destaquen la importància que atribueixen a un desenvolupament socioeconòmic sostenible i equilibrat, amb la finalitat d'assolir l'objectiu de crear una zona de prosperitat compartida.

Els associats reconeixen les dificultats que pot comportar la qüestió del deute per al desenvolupament econòmic dels països mediterranis. Atesa la importància de les seves relacions, acorden continuar els debats sobre la matèria a fi d'aconseguir avenços en els fòrums competents.

En vista que els socis han d'enfrontar-se a desafiaments comuns, si bé de graus diferents, els participants s'han fixat els següents objectius a llarg termini:

- augment del ritme de desenvolupament socioeconòmic sostenible;
- millora de les condicions de vida de les seves poblacions, augment del nivell d'ocupació i reducció de les disparitats de desenvolupament a la regió euromediterrània;
- foment de la cooperació i la integració regionals.

Per assolir aquests objectius, els participants acorden establir una col·laboració econòmica i financera que, tenint en compte els diferents graus de desenvolupament, es basi en:

- l'establiment gradual d'una zona de lliure comerç;
- la instrumentació de la cooperació adequada i l'actuació concertada en el pla econòmic en els àmbits corresponents;
- un augment substancial de l'assistència financera de la Unió Europea als seus associats.

a) Zona de lliure comerç

La zona de lliure comerç es crearà a través dels nous acords euromediterranis i dels acords de lliure comerç entre els socis de la Unió Europea. Les parts han fixat l'any 2010 com a objectiu per a l'establiment gradual d'aquesta Zona, que abastarà la majoria dels intercanvis, respectant les obligacions imposades per l'Organització Mundial del Comerç (OMC).

A efectes del desenvolupament gradual del lliure comerç en aquesta zona: s'eliminaran progressivament les barreres aranzelàries i no aranzelàries al comerç de productes elaborats, d'acord amb calendaris que es negociaran entre els socis; prenent com a punt de partida els fluxos comercials tradicionals, en la mesura que ho permetin les diferents polítiques agràries i respectant degudament els resultats assolits a les negociacions del GATT, es liberalitzarà progressivament el comerç de productes agraris mitjançant un règim d'accés preferent recíproc entre les parts; els intercanvis en el sector dels serveis, incloent-hi el dret d'establiment, es liberalitzaran progressivament tenint degudament en compte l'acord GATS.

Els participants decideixen facilitar la progressiva creació d'aquesta zona de lliure comerç mitjançant:

- l'adopció de mesures adequades en matèria de normes d'origen, certificació, protecció dels drets de propietat intel·lectual i industrial i competència;
- el manteniment i el desenvolupament de polítiques fundades en els principis de l'economia de mercat i en la integració de les seves economies, tenint en compte les seves necessitats i els seus nivells de desenvolupament respectius;
- l'adaptació i la modernització de les estructures econòmiques i socials, donant prioritat a la promoció i el desenvolupament del sector privat, a la millora del sector productiu i a l'establiment d'un marc institucional i normatiu adequat per a una economia de mercat. Així mateix, procuraran atenuar les conseqüències negatives que en el pla social es poguessin derivar d'aquesta adaptació, fomentant programes que afavoreixin els sectors de població més necessitats;
- el foment de mecanismes que permetin intensificar les transferències de tecnologia.

b) Cooperació i actuació concertada en el pla econòmic

En particular, es desenvoluparà la cooperació en els àmbits que s'exposen a continuació, per la qual cosa, respecte a això, els participants:

- reconeixen que el desenvolupament econòmic ha de ser protegit tant per l'estalvi intern, base de la inversió, com per les inversions estrangeres directes. Destaquen la importància de crear un entorn que faciliti la inversió, en particular mitjançant l'eliminació progressiva dels obstacles a aquestes inversions, que podria conduir a la transferència de tecnologies i a l'augment de la producció i de les exportacions;
- afirmen que la cooperació regional, duta a terme de manera voluntària, en particular per desenvolupar els intercanvis entre els mateixos associats, constitueix un factor clau en el foment de la creació d'una zona de lliure comerç;
- inviten les empreses a celebrar acords entre si i es comprometen a fomentar aquesta cooperació, així com la modernització de la indústria, creant un entorn i un marc normatiu favorables. Consideren necessària l'adopció i l'aplicació d'un programa de suport tècnic de les pimes;
- subratllen la seva interdependència en matèria de medi ambient, cosa que imposa un enfocament regional i una intensificació de la cooperació, així com una millor coordinació dels programes multilaterals existents, i confirmen la seva adhesió al Conveni de Barcelona i al Pla d'Acció per a la Mediterrània. Reconeixen la importància de conciliar el desenvolupament econòmic amb la protecció del medi ambient, d'integrar els problemes mediambientals en els aspectes pertinents de la política econòmica, i de mitigar les conseqüències negatives per al medi ambient que pugués produir el desenvolupament econòmic. Es comprometen a fixar un programa d'accions

prioritàries a mitjà i curt termini, incloent-hi les relacionades amb la lluita contra la desertització, i a concentrar un suport tècnic i financer adequat en aquestes accions;

- reconeixen el paper clau de la dona en el desenvolupament i es comprometen a fomentar-ne la participació activa en la vida econòmica i social i en la creació d'ocupació;
- subratllen la importància de la conservació i la gestió racionals dels recursos pesquers i de la millora de la cooperació en la investigació de les poblacions de peixos, inclosa l'aqüicultura, i es comprometen a facilitar la formació i la recerca científiques i a reflexionar sobre la creació d'instruments comuns;
- reconeixen el paper crucial del sector de l'energia en la col·laboració econòmica euromediterrània i decideixen reforçar la cooperació i intensificar el diàleg en l'àmbit de les polítiques energètiques; també decideixen crear un context de condicions adequades per a les inversions i les activitats de les companyes del sector de l'energia, cooperant per permetre a aquestes companyes ampliar les seves xarxes energètiques i fomentar les interconnexions;
- reconeixen que el proveïment d'aigua, així com una gestió i un desenvolupament adequats dels recursos, constitueixen qüestions prioritàries per a tots els socis mediterranis, i que cal impulsar la cooperació en aquests sectors;
- acorden cooperar per modernitzar i reestructurar l'agricultura i afavorir el desenvolupament rural integrat. Aquesta cooperació se centrarà, en particular, en l'assistència tècnica i en la formació, en el suport a les polítiques aplicades pels socis per diversificar la producció, en la reducció de la dependència alimentària i en el foment d'una agricultura respectuosa amb el medi ambient. Així mateix, acorden cooperar en l'eradicació dels conreus il·legals i en el desenvolupament de les regions que s'hi puguin veure afectades.

Els participants també acorden cooperar en altres àmbits i, a aquests efectes:

- destaquen la importància de desenvolupar i millorar les infraestructures, fins i tot mitjançant la creació d'un sistema eficaç de transport, el desenvolupament de tecnologies de la informació i la modernització de les telecomunicacions. A aquesta finalitat, convenen a elaborar un programa de prioritats;
- es comprometen a respectar els principis del dret marítim internacional i, en particular, la lliure prestació de serveis en el sector del transport internacional i el lliure accés als carregaments internacionals. Quan s'arribi a un acord sobre el tema, es tindrà degudament en compte el resultat de les negociacions comercials multilaterals sobre serveis de transport marítim que es desenvolupen actualment en el marc de l'OMC;
- es comprometen a fomentar la cooperació entre autoritats locals i a donar suport a la planificació regional;
- reconeixent que la ciència i la tecnologia tenen una influència important en el desenvolupament socioeconòmic, convenen a intensificar les capacitats de recerca científica i desenvolupament, a contribuir a la formació del personal científic i tècnic, i a potenciar la participació en projectes conjunts de recerca a partir de la creació de xarxes científiques;
- convenen a fomentar la cooperació en el sector estadístic a fi d'harmonitzar mètodes i intercanviar dades.

c) Cooperació financera

Els participants consideren que la realització d'una zona de lliure comerç i l'èxit de la col·laboració euromediterrània requereixen un augment substancial de l'assistència

financera, que ha d'afavorir abans de tot un desenvolupament endogen sostenible i la mobilització dels agents econòmics locals.

Sobre aquest punt observen:

- que el Consell Europeu de Cannes ha acordat destinar a aquesta assistència financera crèdits per valor de 4.685 milions d'ecus per al període 1995-1999, en forma de fons pressupostaris comunitaris disponibles. A aquesta assistència, hi caldrà afegir la intervenció del BEI en forma de préstecs per un import més gran, així com les contribucions financeres bilaterals dels Estats membres;
- que cal una cooperació financera eficaç, administrada en el marc d'un programa plurianual que tingui en compte les especificitats de cadascun dels associats;
- que és d'importància fonamental comptar amb una correcta gestió macroeconòmica perquè la col·laboració tingui èxit. Per això, convenen fomentar el diàleg sobre les respectives polítiques econòmiques i sobre la manera de desenvolupar al màxim la cooperació financera.

COL·LABORACIÓ EN ELS ÀMBITS SOCIAL, CULTURAL I HUMÀ: DESENVOLUPAMENT DELS RECURSOS HUMANS, FOMENT DE LA COMPRENSIÓ ENTRE LES CULTURES I DELS INTERCANVIS ENTRE LES SOCIETATS CIVILS

Els participants reconeixen que les tradicions de cultura i de civilització de tota la Mediterrània, el diàleg entre aquestes cultures i els intercanvis humans, científics i tecnològics són un factor essencial per a l'acostament i la comprensió entre els seus pobles i per a la millora de la seva percepció recíproca

Amb aquest ànim, els participants convenen d'establir una col·laboració en els àmbits social, cultural i humà. Per això,

- confirmen que el diàleg i el respecte entre les cultures i religions són una condició necessària per a l'acostament dels pobles. En aquest sentit, destaquen la importància del paper que poden tenir els mitjans de comunicació per a la comprensió i el reconeixement recíprocs de les cultures com a font d'enriquiment mutu;
- insisteixen en el caràcter essencial del desenvolupament dels recursos humans, tant pel que fa a l'educació i a la formació dels joves en particular com en l'àmbit de la cultura. Manifesten el desig de fomentar els intercanvis culturals i el coneixement d'altres llengües, respectant la identitat cultural de cada associat, i de dur a terme una política duradora de programes educatius i culturals; en aquest context, els associats es comprometen a adoptar mesures que facilitin els intercanvis humans, en particular per mitjà de la millora dels procediments administratius;
- destaquen la importància del sector sanitari en el desenvolupament sostenible i expressen la voluntat d'impulsar la participació efectiva de la comunitat en les accions de millora de la salut i el benestar;
- reconeixen la importància del desenvolupament social, que, al seu parer, ha d'anar unit a qualsevol desenvolupament econòmic, i atribueixen una especial importància al respecte dels drets socials fonamentals, incloent-hi el dret al desenvolupament;
- reconeixen el paper fonamental que pot dur a terme la societat civil en el procés de desenvolupament de la col·laboració euromediterrània i també com a factor essencial per a una comprensió i un acostament més grans entre els pobles;

- per tant, acorden enfortir o crear els instruments necessaris per a una cooperació descentralitzada que afavoreixi els intercanvis entre els agents de desenvolupament en el marc de les legislacions nacionals: els responsables de la societat civil i política, del món cultural i religiós, de les universitats, de la recerca, dels mitjans de comunicació, de les associacions, els sindicats i l'empresa pública i privada;
- sobre aquesta base, reconeixen la importància de fomentar contactes i intercanvis entre els joves en el marc de programes de cooperació descentralitzada;
- fomentaran accions de suport a les institucions democràtiques i a la consolidació de l'Estat de dret i de la societat civil;
- reconeixen que l'actual evolució demogràfica representa un desafiament de primer ordre al qual cal fer front amb polítiques adequades per accelerar l'arrencada econòmica;
- reconeixen l'important paper de l'emigració en les seves relacions. Acorden augmentar la cooperació per reduir les pressions migratòries, entre altres mitjans, a través de programes de formació professional i d'ajuda a la creació de llocs de treball. Es comprometen a garantir la protecció de tots els drets que la legislació vigent reconeix als emigrants que resideixen legalment en els territoris respectius;
- en l'àmbit de la immigració il·legal, decideixen forjar una cooperació més gran. En aquest context, els associats, conscients de la seva responsabilitat en matèria de readmissió, convenen adoptar, mitjançant acords o arranjaments bilaterals, les disposicions i les mesures oportunes per a la readmissió dels seus nacionals que es trobin en situació il·legal. A l'efecte, pel que fa als Estats membres de la Unió Europea es considerarà nacionals els nacionals dels Estats membres, tal com es defineixen a efectes comunitaris;
- convenen d'incrementar la cooperació per mitjà de diverses mesures per prevenir i combatre junts el terrorisme de manera més eficient;
- així mateix, consideren necessari lluitar junts i de manera eficaç contra el tràfic d'estupefaents, contra la delinqüència internacional i contra la corrupció;
- subratllen la importància de lluitar de manera resoluta contra els fenòmens racistes i xenòfobs i la intolerància, i acorden cooperar per aconseguir-ho.

ACTUACIÓ CONSECUTIVA A LA CONFERÈNCIA

Els participants,

- considerant que la Conferència de Barcelona estableix les bases d'un procés obert i destinat a desenvolupar-se;
- confirmant la seva voluntat d'establir una col·laboració basada en els principis i objectius definits en aquesta Declaració;
- decidits a donar una forma concreta a aquesta col·laboració euromediterrània;
- convençuts que per assolir aquest objectiu cal continuar l'ampli diàleg iniciat i dur a terme una sèrie d'accions concretes,

adopten el programa de treball següent:

Els ministres d'Afers Estrangers es reuniran periòdicament per supervisar l'aplicació d'aquesta Declaració i definir accions que permetin acomplir els objectius de la col·laboració.

Les diferents activitats aniran seguides de reunions temàtiques ad hoc de ministres, alts funcionaris i experts, d'intercanvis d'experiències i d'informació, i de contactes entre membres de la societat civil o a través de qualsevol altre mitjà adequat.

Es fomentarà el contacte entre parlamentaris, autoritats regionals, autoritats locals i interlocutors socials.

Un «Comitè euromediterrani del procés de Barcelona» a nivell d'alts funcionaris, compost per la troica de la Unió Europea i un representant de cada un dels socis mediterranis, celebrarà reunions periòdiques per preparar la reunió dels ministres d'Afers Estrangers, analitzar la situació, estudiar l'actuació consecutiva al procés de Barcelona en tots els seus aspectes i actualitzar el programa de treball.

Els serveis de la Comissió es faran càrrec dels treballs inherents a la preparació de les reunions derivades del programa de treball de Barcelona i de les conclusions del «Comitè euromediterrani del procés de Barcelona», així com de les mesures consecutives corresponents.

La pròxima reunió dels ministres d'Afers Estrangers se celebrarà durant el primer semestre del 1997 en un país dels dotze mediterranis associats a la Unió Europea, que haurà de determinar-se mitjançant la celebració de noves consultes.

ANNEX: PROGRAMA DE TREBALL

I. Introducció

El propòsit d'aquest programa és dur a la pràctica els objectius de la Declaració de Barcelona i complir-ne els principis, per mitjà d'accions regionals i multilaterals. És complementari tant de la cooperació bilateral, realitzada principalment de conformitat amb els acords entre la Unió Europea i els seus associats mediterranis, com de la cooperació ja existent en altres fòrums multilaterals.

La preparació de les diferents accions, com també l'actuació consecutiva a aquestes, es durà a terme d'acord amb els principis i els mecanismes establerts a la Declaració de Barcelona.

A continuació s'indiquen les accions prioritàries de la futura cooperació. Això no exclou l'ampliació de la cooperació euromediterrània a altres accions si els socis ho acorden d'aquesta manera.

Les accions es podran aplicar no tan sols als Estats i a les seves autoritats locals i regionals, sinó també als actors de la societat civil. Altres països i organitzacions es podran associar a les accions contingudes en el programa de treball, amb l'acord dels participants. L'execució del programa s'ha de dur a terme de manera flexible i transparent.

Amb l'acord dels participants, la futura cooperació euromediterrània tindrà en compte, segons que correspongui, els dictàmens i les recomanacions que resultin dels diàlegs pertinents mantinguts a diferents nivells a la regió.

L'execució del programa s'hauria d'iniciar tan aviat com sigui possible després de la Conferència de Barcelona. En la següent Conferència Euromediterrània es durà a terme una avaluació basada en un informe que preparen els serveis de la Comissió Europea, en especial basant-se en informes procedents de les diferents reunions i els grups esmentats a continuació, i amb l'aprovació del «Comitè euromediterrani del procés de Barcelona», creat per la Declaració de Barcelona.

II. Col·laboració política i de seguretat: creació d'un espai comú de pau i estabilitat

Amb l'objectiu de crear progressivament un espai de pau, estabilitat i seguretat a la Mediterrània, se celebraran reunions periòdiques d'alts funcionaris, que s'iniciaran el primer trimestre del 1996. Aquests alts funcionaris:

- duran a terme un diàleg polític que els permeti estudiar els mitjans i els mètodes més apropiats per dur a la pràctica els principis de la Declaració de Barcelona, i
- presentaran propostes pràctiques amb prou antelació a la pròxima reunió euromediterrània de ministres d'Afers Estrangers.

S'animarà els instituts de política exterior de la regió euromediterrània a constituir una xarxa per intensificar-ne la cooperació, la qual podria ser operativa a partir del 1996.

III. Col·laboració econòmica i financera: creació d'una zona de prosperitat compartida

Periòdicament se celebraran reunions a nivell de ministres, funcionaris o experts, segons que correspongui, per fomentar la cooperació en els àmbits que figuren a continuació. Aquestes reunions es podran complementar, en cas que sigui necessari, per mitjà de conferències o seminaris en què també participi el sector privat.

Establiment d'una zona euromediterrània de lliure comerç

L'establiment d'una zona de lliure comerç d'acord amb els principis que conté la Declaració de Barcelona és un element essencial de la col·laboració euromediterrània.

La cooperació se centrarà en mesures pràctiques que facilitin l'establiment del lliure comerç i les seves conseqüències, entre les quals:

- harmonització de normes i procediments en l'àmbit duaner, en concret amb l'objectiu d'introduir progressivament l'acumulació d'origen; mentrestant s'estudiaran, amb una actitud positiva, solucions ad hoc en casos concrets;
- harmonització de normes, en particular per mitjà de reunions organitzades per les organitzacions europees de normalització;
- eliminació de les barreres tècniques injustificades al comerç de productes agraris, i adopció de mesures adequades relatives a les normes fitosanitàries i veterinàries, com també a d'altres normatives sobre productes alimentaris;
- cooperació entre organismes estadístics per proporcionar dades fiables d'acord amb mètodes organitzats;
- possibilitats de cooperació regional i subregional (sense perjudici de les iniciatives adoptades en altres instàncies).

Inversions

L'objectiu de la cooperació serà contribuir a la creació d'un clima favorable a la supressió dels obstacles a la inversió, per mitjà d'una major reflexió sobre la definició d'aquests obstacles i dels mitjans per afavorir aquestes inversions, inclosos els del sector bancari.

Indústria

La modernització industrial i l'increment de la competitivitat constituïran factors clau per a l'èxit de la col·laboració euromediterrània. En aquest sentit, el sector privat exercirà un paper més important en el desenvolupament econòmic de la regió i en la creació d'ocupació. La cooperació se centrarà en:

- l'adaptació del teixit industrial als canvis del panorama internacional, en particular al sorgiment de la societat de la informació;
- el marc i la preparació de la modernització i reestructuració de les empreses existents, en especial en el sector públic, inclosa la privatització;
- la utilització de normes europees o internacionals i el perfeccionament de les proves de conformitat, dels procediments de certificació i homologació i de les normes de qualitat.

Es dedicarà especial atenció als mitjans per fomentar la cooperació entre les empreses, incloses les pimes, i a la creació de condicions favorables per al seu desenvolupament, inclosa la possibilitat d'organitzar seminaris aprofitant l'experiència adquirida en el marc del Med-Invest i dins de la Unió Europea.

Agricultura

Sense deixar de recordar que aquestes qüestions afecten essencialment les relacions bilaterals, la cooperació en aquest sector estarà centrada en:

- el suport a les polítiques que apliquin les parts per diversificar la producció;
- la reducció de la dependència alimentària;
- el foment d'una agricultura respectuosa amb el medi ambient;
- relacions més estretes entre empreses, grups i organitzacions sectorials i professionals dels països associats, amb caràcter voluntari;
- el suport a la privatització;
- l'assistència tècnica i la formació;
- l'harmonització de les normes fitosanitàries i veterinàries;
- el desenvolupament rural integrat que inclogui la millora dels serveis bàsics i el desenvolupament d'activitats econòmiques afins;
- la cooperació entre regions rurals i l'intercanvi d'experiències i de coneixements tècnics en matèria de desenvolupament rural;
- el desenvolupament de les regions afectades per l'eradicació de conreus il·legals.

Transport

L'existència d'enllaços interoperatius eficaços entre la UE i els seus socis mediterranis, i entre els mateixos socis, com també el lliure accés al mercat de serveis de transport

marítim internacional, són de vital importància per al desenvolupament d'associacions comercials i per al funcionament adequat de la col·laboració euromediterrània.

En el decurs del 1995 van tenir lloc dues reunions dels ministres de Transport dels països del Mediterrani occidental i, després de la Conferència Regional per al Desenvolupament del Transport Marítim a la Mediterrània, el Grup Mediterrani de Transport Marítim i Fluvial va adoptar un programa plurianual.

La cooperació se centrarà en els següents punts:

- desenvolupament d'un sistema eficient de transport marítim i aeri combinat multimodal transmediterrani, mitjançant la millora i la modernització de ports i aeroports, la supressió de restriccions injustificades, la simplificació de procediments, l'augment de la seguretat marítima i aèria, l'harmonització de les normes mediambientals en un nivell elevat, cosa que comprèn una gestió més eficient de la contaminació marítima, i el desenvolupament de sistemes harmonitzats de gestió del trànsit;
- desenvolupament d'enllaços terrestres entre est i oest a les riberes sud i est del Mediterrani; i
- connexió entre les xarxes de transport mediterrànies i la xarxa transeuropea de transport, per garantir-ne la interoperabilitat.

Energia

El 1995 es va celebrar a Tunis una conferència d'alt nivell, seguida d'una reunió a Atenes i d'una conferència sobre energia celebrada a Madrid el 20 de novembre de 1995.

Amb l'objectiu de crear les condicions apropiades per a la inversió i les activitats de les empreses energètiques, la futura cooperació se centrarà, entre altres coses, en:

- foment de l'adhesió dels països mediterranis al Tractat de la Carta Europea de l'Energia.;
- planificació en matèria d'energia;
- foment del diàleg productor/consumidor;
- prospecció, refinatge, transport, distribució i comerç regional i transregional de gas i petroli;
- producció i tractament del carbó;
- generació i transmissió d'energia i interconnexió i desenvolupament de les xarxes;
- eficiència energètica;
- fonts d'energia noves i renovables;
- problemes de medi ambient relacionats amb l'energia.
- desenvolupament de programes comuns d'investigació;
- activitats de formació i informació en el sector de l'energia;

Telecomunicacions i tecnologia de la informació

Per tal de desenvolupar una xarxa de telecomunicacions moderna i eficaç, la cooperació se centrarà en:

- les infraestructures d'informació i telecomunicacions (marc normatiu mínim, normes, proves de conformitat, interoperabilitat de les xarxes, etc.);
- infraestructures regionals, incloent-hi els vincles amb les xarxes europees;
- accés als serveis; i
- nous serveis en àmbits d'aplicació prioritaris.

L'existència d'infraestructures més eficaces d'informació i comunicacions facilitarà la intensificació dels intercanvis euromediterranis i l'accés a la naixent societat de la informació.

S'ha previst celebrar, durant l'any 1996, una conferència regional amb l'objectiu d'obrir pas a la realització de projectes-pilot que demostrin els beneficis concrets de la societat de la informació.

Planificació regional

La cooperació se centrarà en:

- la definició d'una estratègia de planificació regional per a la regió euromediterrània, adaptada a les demandes i particularitats dels països i el foment de la cooperació transfronterera en els àmbits d'interès mutu.

Turisme

Els ministres de Turisme, reunits a Casablanca, van adoptar el 1995 la Carta Mediterrània del Turisme. Les accions de cooperació que es posaran en marxa es referiran, en particular, als àmbits de la informació, la promoció i la formació.

Medi ambient

La cooperació se centrarà en:

- l'avaluació dels problemes mediambientals a la regió mediterrània i la definició de les iniciatives que, en el seu cas, calgui adoptar;
- la presentació de propostes per elaborar i actualitzar un programa d'acció prioritària en matèria de medi ambient a curt i mitjà termini, en la qual l'actuació estarà coordinada per la Comissió Europea i anirà acompanyada d'accions a llarg termini; entre les àrees principals d'acció que el programa hauria de cobrir esmentarem: gestió integrada de les aigües, els sòls i les zones costaneres; gestió de residus; prevenció de la contaminació atmosfèrica i la contaminació del Mediterrani i lluita contra aquestes; gestió i conservació del patrimoni natural, els paisatges i els llocs d'interès; protecció, conservació i restauració del bosc mediterrani, en particular mitjançant la prevenció i el control de l'erosió, de la degradació del sòl, dels incendis forestals i mitjançant la lluita contra la desertització; transferència de l'experiència comunitària en matèria de tècniques financeres, legislació i vigilància del medi ambient; i integració de la consideració mediambiental en totes les polítiques;
- l'establiment d'un diàleg periòdic per supervisar l'execució del programa d'acció;
- la intensificació de la cooperació regional i subregional i l'enfortiment de la coordinació amb el Pla d'Acció per a la Mediterrània;

- l'estímul de la coordinació d'inversions procedents de diverses fonts i l'aplicació dels convenis internacionals pertinents;
- el foment de l'adopció i l'aplicació de mesures legislatives i reglamentàries quan calgui, en particular de mesures preventives i de normes adequades de nivell elevat.

Ciència i tecnologia

La cooperació se centrarà en:

- el foment de la investigació i el desenvolupament, afrontant el problema del desequilibri creixent en matèria d'avenç científic, tenint en compte el principi del benefici mutu;
- la intensificació dels intercanvis d'experiències en els sectors i en les polítiques científiques més indicades per permetre als socis mediterranis salvar les seves distàncies amb els seus veïns europeus i promoure la transferència de tecnologies;
- la contribució a la formació del personal científic i tècnic amb l'augment de la participació en programes conjunts d'investigació.

Després de la reunió ministerial celebrada a Sophia Antipolis al març del 1995, es va establir un Comitè de control que celebrarà la seva primera reunió immediatament després de la Conferència de Barcelona. La seva tasca consistirà a fer recomanacions per a l'execució conjunta de les prioritats polítiques que s'acordin a nivell ministerial.

Aigua

El 1992 es va adoptar a Roma la Carta Mediterrània de l'Aigua. L'aigua representa una qüestió prioritària per a tots els socis mediterranis, i tindrà cada vegada més importància a mesura que l'escassetat es torni més apressant. L'objectiu de la cooperació en aquest sector serà:

- fer un balanç de la situació tenint en compte les necessitats actuals i les futures;
- definir maneres de reforçar la cooperació regional;
- presentar propostes per racionalitzar la planificació i la gestió dels recursos hídrics, conjuntament quan correspongui;
- contribuir a la creació de nous recursos hídrics.

Pesca

Atesa la importància de la conservació i la gestió racional de les poblacions de peixos mediterrànies, es reforçarà la cooperació en el marc del Consell General de Pesca del Mediterrani.

Després de la Conferència Ministerial de Pesca, celebrada a Heraklion el 1994, s'adoptaran les mesures consecutives pertinents en l'àmbit jurídic per mitjà de reunions que se celebraran el 1996.

Es millorarà la cooperació en l'àmbit de la investigació sobre recursos pesquers, incloent-hi l'aqüicultura, i en l'àmbit de la formació i la investigació científica.

IV. Col·laboració en afers socials, culturals i humans: desenvolupament dels recursos humans, foment de la comprensió entre cultures i dels intercanvis entre les societats civils

Desenvolupament dels recursos humans

La col·laboració euromediterrània ha de contribuir a millorar el nivell educatiu a tota la regió, insistint especialment en els associats mediterranis. Amb aquesta finalitat es mantindrà un diàleg regular sobre política educativa que se centrarà inicialment en la formació professional, la tecnologia aplicada a l'educació, les universitats i altres centres d'ensenyament superior i la investigació. En aquest context, com també en d'altres, es prestarà especial atenció al paper de la dona. L'Escuela Euroárabe de Ciencias Empresariales de Granada i la Fundació Europea de Torí contribuiran així mateix a aquesta cooperació.

S'organitzarà una reunió de representants del sector de la formació professional (autoritats, professors universitaris, personal docent, etc.) amb la finalitat d'intercanviar estratègies modernes de gestió.

Se celebrarà una reunió de representants d'universitats i de centres d'ensenyament superior. La Comissió Europea reforçarà l'actual programa Med-Campus.

Així mateix, es convocarà una reunió en l'àmbit de la tecnologia aplicada a l'educació.

Municipis i regions

Les autoritats municipals i regionals hauran de participar activament en el funcionament de la col·laboració euromediterrània. S'animarà els representants de les ciutats i regions perquè es reunixin anualment per fer balanç dels problemes comuns i intercanviar experiències. La Comissió Europea organitzarà aquestes reunions, que tindran en compte l'experiència anterior.

Diàleg entre cultures i civilitzacions

Atesa la importància de millorar la comprensió mútua a través del foment dels intercanvis culturals i del coneixement de les llengües, se celebraran reunions de funcionaris i experts per presentar propostes concretes d'acció en els següents àmbits en particular: patrimoni cultural i artístic, manifestacions culturals i artístiques, coproduccions (teatre i cinema), traduccions i altres mitjans de difusió cultural, i formació.

La millora de la comprensió entre les principals religions presents a la regió euromediterrània afavorirà la tolerància mútua i la cooperació. Es donarà suport a la celebració de reunions periòdiques de representants de les religions i institucions religioses, com també de teòlegs, professors universitaris i altres interessats, amb l'objectiu d'acabar amb els prejudicis, la ignorància i el fanatisme i de fomentar la cooperació a nivell de base. Les conferències celebrades a Estocolm del 15 al 17 de juny de 1995 i a Toledo del 4 al 7 de novembre de 1995 poden servir d'exemple en aquest context.

Mitjans de comunicació

L'estreta interacció entre els mitjans de comunicació afavorirà una millor entesa cultural. La Unió Europea promourà activament aquesta interacció en particular a través de l'actual programa Med-Media. S'organitzarà una reunió anual de representants dels mitjans de comunicació en aquest context.

Joventut

Els intercanvis entre els joves haurien de constituir el mitjà de preparar les futures generacions per a una cooperació més estreta entre els socis euromediterranis. Per tant, caldria establir un programa euromediterrani d'intercanvi de joves, basat en l'experiència adquirida a Europa i que tingui en compte les necessitats dels socis; aquest programa hauria de considerar la importància de la formació professional en particular per als no qualificats, i la formació d'organitzadors i treballadors socials en l'àmbit de la joventut. La Comissió Europea presentarà les propostes necessàries abans de la pròxima reunió euromediterrània de ministres d'Afers Estrangers.

Intercanvis entre les societats civils

Se celebraran reunions periòdiques d'alts funcionaris per tal d'estudiar mesures destinades a facilitar els intercanvis humans derivats de la col·laboració euromediterrània, sobretot els intercanvis de funcionaris, científics, universitaris, empresaris, estudiants i esportistes, entre altres mitjans a través de la millora i la simplificació dels procediments administratius, pel que fa en particular a la possible existència d'obstacles administratius innecessaris.

Desenvolupament social

La col·laboració euromediterrània haurà de contribuir a millorar les condicions de vida i de treball i a l'augment del nivell de llocs de treball de la població dels associats mediterranis, en particular de la dona i de les capes més necessitades de la població. En aquest context, els socis concedeixen especial importància al respecte i la promoció dels drets socials fonamentals. Amb aquest objectiu, els agents de la política social es reuniran de manera periòdica al nivell que correspongui.

Sanitat

Els associats acorden centrar la cooperació en aquest àmbit en:

- mesures de sensibilització, informació i prevenció;
- desenvolupament dels serveis de salut pública, en particular la atenció sanitària, centres d'atenció primària, serveis de salut maternoinfantil, planificació familiar, sistemes de vigilància epidemiològica i mesures de control de les malalties transmissibles;
- formació de personal sanitari i de gestió sanitària;
- cooperació mèdica en cas de catàstrofes naturals.

Migració

Atesa la importància de la qüestió de la migració per a les relacions euromediterrànies, es fomentarà la celebració de reunions per presentar propostes relatives als fluxos i les

pressions migratòries. Aquestes reunions tindran en compte l'experiència adquirida amb el programa Med-Migration, entre altres, en particular pel que fa a la millora de les condicions de vida dels migrants establerts legalment a la Unió.

Terrorisme, tràfic de drogues i delinqüència organitzada

La lluita contra el terrorisme haurà de constituir una prioritat per a totes les parts. Amb aquest objectiu, es reuniran periòdicament funcionaris amb la finalitat de reforçar la cooperació entre les autoritats policíiques, judicials i altres. En aquest context, es prestarà especial atenció a la intensificació de l'intercanvi d'informació i la millora dels procediments d'extradició.

Se celebraran reunions periòdiques de funcionaris amb l'objectiu de debatre mesures pràctiques que es puguin prendre per millorar la cooperació entre les autoritats policials, judicials, duaneres, administratives i altres per tal de combatre, en particular, el tràfic de drogues i la delinqüència organitzada, incloent-hi el contraban.

Totes aquestes reunions s'organitzaran parant la deguda atenció a la necessitat d'un enfocament diferenciat que tingui en compte la diversitat de la situació a cada país.

Immigració il·legal

Se celebraran reunions periòdiques de funcionaris per tal de debatre mesures pràctiques que es puguin prendre per millorar la cooperació entre les autoritats policials, judicials, duaneres, administratives i altres per tal de combatre la immigració il·legal.

Totes aquestes reunions s'organitzaran parant la deguda atenció a la necessitat d'un enfocament diferenciat que tingui en compte la diversitat de la situació a cada país.

V. Contactes institucionals

Diàleg parlamentari euromediterrani

De l'1 a 4 de novembre de 1995 es va celebrar a Valetta una Conferència Interparlamentària sobre Seguretat i Cooperació a la Mediterrània. Es convida al Parlament Europeu a prendre la iniciativa junta amb altres parlaments, en relació amb el futur diàleg parlamentari euromediterrani, cosa que podria permetre que els representants electes dels socis intercanviessin idees sobre un ampli ventall d'assumptes.

Altres contactes institucionals

El manteniment de contactes regulars entre altres òrgans europeus, en particular el Comitè Econòmic i Social de la Comunitat Europea i els homòlegs mediterranis, contribuiria a una major entesa de les principals qüestions d'interès per a la col·laboració euromediterrània.

Per assolir aquest objectiu, es convida el Comitè Econòmic i Social que prengui la iniciativa d'establir vincles amb els seus homòlegs i organismes equivalents mediterranis. En aquest context, els dies 12 i 13 de desembre se celebrarà a Madrid una cimera euromediterrània de comitès econòmics i socials i organismes equivalents.

AGENDA 21 DE LA CULTURA

Un compromís de les ciutats i els governs locals per al desenvolupament cultural.

(Barcelona 8 de maig de 2004)

Nosaltres, ciutats i governs locals del món, compromesos amb els drets humans, la diversitat cultural, la sostenibilitat, la democràcia participativa i la generació de condicions per a la pau, reunits a Barcelona els dies 7 i 8 de maig de 2004, en el IV Fòrum d'Autoritats Locals per a la Inclusió Social de Porto Alegre, en el marc del Fòrum Universal de les Cultures – Barcelona 2004, aprovem aquesta Agenda 21 de la cultura com a document orientador de les polítiques públiques de cultura i com a contribució al desenvolupament cultural de la humanitat.

I. PRINCIPIS

1. La diversitat cultural és el principal patrimoni de la humanitat. És el producte de milers d'anys d'història, fruit de la contribució col·lectiva de tots els pobles, a través de les seves llengües, els imaginaris, les tecnologies, les pràctiques i les creacions. La cultura adopta formes diferents, que sempre responen a models dinàmics de relació entre societats i territoris. La diversitat cultural contribueix a una "existència intel·lectual, afectiva, moral i espiritual més satisfactòria per a totes les persones" (Declaració Universal de la UNESCO sobre la Diversitat Cultural, article 3), i constitueix un dels elements essencials de transformació de la realitat urbana i social.

2. Hi ha clares analogies polítiques entre les qüestions culturals i ecològiques, ja que tant la cultura com el medi ambient són béns comuns de la humanitat. La preocupació ecològica neix de la constatació d'un model de desenvolupament econòmic excessivament depredador dels recursos naturals i dels béns comuns de la humanitat. Rio de Janeiro 1992, Aalborg 1994 i Johannesburg 2002 han constituït les principals fites d'un procés que intenta donar resposta a un dels reptes més importants de la humanitat, la sostenibilitat ecològica. La situació actual presenta prou evidències que la diversitat cultural en el món està en perill a causa d'una mundialització estandarditzadora i exclouent. La UNESCO afirma: "Font d'intercanvis, font d'innovació i de creativitat, la diversitat cultural és tan necessària per al gènere humà com la biodiversitat per als éssers vius" (Declaració Universal de la UNESCO sobre la Diversitat Cultural, article 1).

3. Els governs locals reconeixen que els drets culturals formen part indissociable dels drets humans i prenen com a referència bàsica la Declaració Universal dels Drets Humans (1948), el Pacte Internacional Relatiu als Drets Econòmics, Socials i Culturals (1966) i la Declaració Universal de la UNESCO sobre Diversitat Cultural (2001). En aquest sentit, es ratifica que la llibertat cultural dels individus i les comunitats resulta condició essencial de la democràcia. Cap persona no pot invocar la diversitat cultural per atemptar contra els drets humans garantits pel dret internacional ni per limitar-ne l'abast.

4. Els governs locals es constitueixen com a agents mundials de primer ordre, com a defensors i promotors de l'avenç dels drets humans. A més, són portaveus de la ciutadania mundial i es manifesten a favor de sistemes i institucions internacionals

democràtics. Els governs locals treballen conjuntament en xarxa, tot intercanviant pràctiques, experiències i coordinant les seves accions.

5. El desenvolupament cultural es basa en la multiplicitat dels agents socials. Els principis d'un bon govern inclouen la transparència informativa i la participació ciutadana en la concepció de les polítiques culturals, en els processos de presa de decisions i en l'avaluació de programes i projectes.

6. La indispensable necessitat de crear les condicions per a la pau ha de caminar al costat de les estratègies de desenvolupament cultural. La guerra, el terrorisme, l'opressió i la discriminació són expressions d'intolerància que han de ser condemnades i eradicades.

7. Les ciutats i els espais locals són un marc privilegiat de l'elaboració cultural en evolució constant i constitueixen els àmbits de la diversitat creativa, en què la perspectiva de la trobada de tot allò que és diferent i distint (procedències, visions, edats, gèneres, ètnies i classes socials) fa possible el desenvolupament humà integral. El diàleg entre identitat i diversitat, individu i col·lectivitat, es revela com una eina necessària per garantir tant una ciutadania cultural planetària com la supervivència de la diversitat lingüística i el desenvolupament de les cultures.

8. La convivència a les ciutats implica un acord de responsabilitat conjunta entre ciutadania, societat civil i governs locals. L'ordenament jurídic resulta fonamental però no pot pas ser l'única regulació de la convivència a les ciutats. Tal com afirma la Declaració Universal dels Drets Humans (article 29): "Tota persona té deures envers la comunitat, per tal com sols en ella pot desenvolupar lliurement i plenament la seva personalitat".

9. El patrimoni cultural, tangible i intangible, és el testimoni de la creativitat humana i el substrat de la identitat dels pobles. La vida cultural conté simultàniament la riquesa de poder apreciar i tresorejar tradicions dels pobles, amb l'oportunitat de permetre la creació i la innovació de les seves pròpies formes. Aquesta característica rebutja qualsevol modalitat d'imposició de patrons culturals rígids.

10. L'afirmació de les cultures, així com el conjunt de les polítiques que s'han posat en pràctica per al seu reconeixement i la seva viabilitat, constitueix un factor essencial en el desenvolupament sostenible de les ciutats i els territoris en l'aspecte humà, econòmic, polític i social. El caràcter central de les polítiques públiques de cultura és una exigència de les societats en el món contemporani. La qualitat del desenvolupament local requereix la imbricació entre les polítiques culturals i la resta de polítiques públiques – socials, econòmiques, educatives, ambientals i urbanístiques.

11. Les polítiques culturals han de trobar un punt d'equilibri entre interès públic i privat, vocació pública i institucionalització de la cultura. Una institucionalització excessiva, o la prevalença excessiva del mercat com a únic assignador de recursos culturals comporta riscos i obstaculitza el desenvolupament dinàmic dels sistemes culturals. La iniciativa autònoma dels ciutadans, individualment o reunits en entitats i moviments socials, és la base de la llibertat cultural.

12. L'adequada valoració econòmica de la creació i la difusió dels béns culturals –de caràcter aficionat o professional, artesanal o industrial, individual o col·lectiu– es

converteix, en el món contemporani, en un factor decisiu d'emancipació, de garantia de la diversitat i, per tant, en una conquesta del dret democràtic dels pobles a afirmar les seves identitats en les relacions entre les cultures. Els béns i els serveis culturals, tal com afirma la Declaració universal de la UNESCO sobre la diversitat cultural (article 8), "per ser portadors d'identitat, de valors i de sentit, no han de ser considerats mercaderies o béns de consum com els altres". Cal destacar la importància de la cultura com a factor de generació de riquesa i desenvolupament econòmic.

13. L'accés a l'univers cultural i simbòlic en tots els moments de la vida, des de la infantesa fins a la vellesa, constitueix un element fonamental de formació de la sensibilitat, l'expressivitat, la convivència i la construcció de ciutadania. La identitat cultural de tot individu és dinàmica.

14. L'apropiació de la informació i la seva transformació en coneixement per part dels ciutadans és un acte cultural. Per tant, l'accés sense distincions als mitjans d'expressió, tecnològics i de comunicació i la constitució de xarxes horitzontals enforteix i nodreix la dinàmica de les cultures locals i enriqueix el bagatge col·lectiu d'una societat que es basa en el coneixement.

15. El treball és un dels principals àmbits de la creativitat humana. La seva dimensió cultural ha de ser reconeguda i desenvolupada. L'organització del treball i la implicació de les empreses a la ciutat o el territori han de respectar aquesta dimensió com un dels elements fonamentals de la dignitat humana i del desenvolupament sostenible.

16. Els espais públics són béns col·lectius que pertanyen a tots els ciutadans. Cap individu o grup no es pot veure privat de la seva lliure utilització, dins del respecte a les normes adoptades en cada ciutat.

II. COMPROMISOS

17. Establir polítiques que fomentin la diversitat cultural a fi de garantir l'amplitud de l'oferta, i fomentar la presència de totes les cultures, i especialment de les minoritàries o desprotegides en els mitjans de comunicació i de difusió, tot fomentant les coproduccions i els intercanvis i evitant posicions hegemòniques.

18. Donar suport i promoure, a través de diferents mitjans i instruments, el manteniment i l'ampliació dels béns i els serveis culturals, tot cercant la universalització de l'accés a aquests, l'ampliació de la capacitat creativa de tots els ciutadans, la riquesa que representa la diversitat lingüística, l'exigència artística, la recerca de noves formes d'expressivitat i l'experimentació amb els nous llenguatges, la reformulació i la interacció de les tradicions, els mecanismes de gestió cultural que detectin els nous moviments culturals, el nou talent artístic i el potenciïn perquè pugui arribar a la seva plenitud. Els governs locals manifesten el seu compromís amb la generació i l'ampliació de públics i la participació cultural com a elements d'una ciutadania plena.

19. Implementar els instruments adequats per garantir la participació democràtica dels ciutadans en la formulació, l'exercici i l'avaluació de les polítiques públiques de cultura.

20. Garantir el finançament públic de la cultura per mitjà dels instruments necessaris. Entre ells cal destacar el finançament directe de programes i serveis públics, el suport a

activitats d'iniciativa privada a través de subvencions, així com aquells models més nous com ara microcrèdits, fons de risc, etc. De la mateixa manera, es pot contemplar l'establiment de sistemes legals que facilitin incentius fiscals a les empreses que inverteixin en la cultura, sempre tenint en compte el respecte a l'interès públic.

21. Constituir espais de diàleg entre les diferents opcions espirituals i religioses que conviuen en el territori local i d'aquestes amb el poder públic, amb la finalitat d'assegurar el dret de lliure expressió i una convivència harmònica.

22. Promoure l'expressivitat com una dimensió bàsica de la dignitat humana i de la inclusió social, sense perjudici de raons de gènere, edat, ètnia, discapacitat, pobresa o qualsevol altra discriminació que impossibiliti l'exercici ple de les llibertats. La lluita contra l'exclusió social és la lluita per la dignitat de totes les persones.

23. Promoure la continuïtat i el desenvolupament de les cultures locals originàries, portadores d'una relació històrica i interactiva amb el territori.

24. Garantir l'expressió i la participació de les persones amb cultures procedents de la immigració o arrelades originàriament en altres territoris. Al mateix temps, els governs locals es comprometen a posar els mitjans perquè les persones immigrants accedeixin a la cultura de la comunitat d'acollida i hi participin. Aquest compromís recíproc és el fonament dels processos de convivència i interculturalitat que, de fet, sense aquest nom, han contribuït a configurar la identitat de cada ciutat.

25. Promoure la implementació de formes d'«avaluació de l'impacte cultural» per considerar, amb caràcter preceptiu, les iniciatives públiques o privades que impliquin canvis significatius en la vida cultural de les ciutats.

26. Considerar els paràmetres culturals en la gestió urbanística i en tota planificació territorial i urbana, tot establint les lleis, les normes i els reglaments necessaris que assegurin la protecció del patrimoni cultural local i l'herència de les generacions antecessores.

27. Promoure l'existència dels espais públics de la ciutat i fomentar-ne l'ús com a llocs culturals de relació i convivència. Promoure la preocupació per l'estètica dels espais públics i en els equipaments col·lectius.

28. Implementar accions que tinguin com a objectiu la descentralització de les polítiques i dels recursos destinats a l'àrea cultural, tot legitimant l'originalitat creativa de les anomenades perifèries, afavorint els sectors socials vulnerables, defensant el principi del dret a la cultura i al coneixement de tots els ciutadans sense discriminacions de cap tipus. Aquesta determinació no haurà de defugir les responsabilitats centrals i, en particular, les que fan referència al necessari finançament que requereix tot projecte de descentralització.

29. Promoure, sobretot, la coordinació entre les polítiques culturals dels governs locals que comparteixen un mateix territori, en un diàleg que doni valor a la identitat de cadascú, la seva contribució al conjunt i l'eficiència dels serveis posats a disposició de la ciutadania.

- 30.** Potenciar el paper estratègic de les indústries culturals i els mitjans de comunicació locals, per la seva contribució a la identitat local, la continuïtat creativa i la creació d'ocupació.
- 31.** Promoure la socialització i l'accés a la dimensió digital dels projectes i del bagatge cultural local o universal. Les tecnologies de la informació i la comunicació s'han de fer servir com a eines capaces de posar el coneixement cultural a l'abast de tots els ciutadans.
- 32.** Implementar polítiques que tinguin com a objectiu l'obertura de mitjans de comunicació públics en l'àmbit local, així com el seu desenvolupament d'acord amb els interessos de la comunitat, seguint els principis de pluralitat, transparència i responsabilitat.
- 33.** Generar els mecanismes, els instruments i els recursos per garantir la llibertat d'expressió.
- 34.** Respectar i garantir els drets morals dels autors i dels artistes i la seva justa remuneració.
- 35.** Convidar creadors i artistes que es comprometin amb les ciutats i els territoris; identificant problemes i conflictes de la nostra societat, millorant la convivència i la qualitat de vida, ampliant la capacitat creativa i crítica de tots els ciutadans i, molt especialment, cooperant per contribuir a la resolució dels reptes de les ciutats.
- 36.** Establir polítiques i inversions que fomentin la lectura i la difusió del llibre, així com el ple accés de tota la ciutadania a la producció literària global i local.
- 37.** Afavorir el caràcter públic i col·lectiu de la cultura, tot fomentant el contacte dels públics a la ciutat en totes aquelles manifestacions que faciliten la convivència: espectacles en viu, cinema, festes, etc.
- 38.** Generar instàncies de coordinació entre les polítiques culturals i educatives, tot impulsant el foment de la creativitat i la sensibilitat, i la relació entre les expressions culturals del territori i el sistema educatiu.
- 39.** Garantir el gaudi dels béns i serveis culturals a les persones amb discapacitat, tot facilitant l'accés d'aquestes persones als equipaments i les activitats culturals.
- 40.** Promoure les relacions entre equipaments culturals i entitats que treballen amb el coneixement, amb les universitats, els centres de recerca i les empreses investigadores.
- 41.** Fomentar els programes adreçats a divulgar la cultura científica i la tecnologia entre tots els ciutadans; especialment, si es considera que les possibles aplicacions dels nous coneixements científics generen qüestions ètiques, socials, econòmiques i polítiques que són d'interès públic.
- 42.** Establir instruments legals i implementar accions de protecció del patrimoni cultural per mitjà d'inventaris, registres, catàlegs i tota mena d'activitats de promoció i difusió com ara exposicions, museus, itineraris, etc.

43. Protegir, revalorar i difondre el patrimoni documental generat en l'àmbit de l'esfera pública local/regional, per iniciativa pròpia o associant-se amb entitats públiques i privades, incentivant la creació de sistemes municipals i regionals amb aquesta finalitat.

44. Treballar per obrir el lliure descobriment dels patrimonis culturals als habitants de totes les regions del planeta. Així mateix, promoure, en relació amb els professionals del sector, un turisme respectuós amb les cultures i els costums de les localitats i els territoris visitats.

45. Desenvolupar i implementar polítiques que aprofundeixin en els processos de multilateralitat, basats en el principi de la reciprocitat. La cooperació cultural internacional és una eina indispensable en la constitució d'una comunitat humana solidària, que promou la lliure circulació d'artistes i operadors culturals especialment a través de la frontera nord-sud, com una contribució essencial per al diàleg entre els pobles, per a la superació dels desequilibris provocats pel colonialisme i per a la integració interregional.

III. RECOMANACIONS

ALS GOVERNS LOCALS

46. Convidar tots els governs locals a sotmetre aquest document a l'aprovació dels òrgans de govern municipal i a dur a terme un debat més ampli amb la societat local.

47. Assegurar la centralitat de la cultura en el conjunt de les polítiques locals, tot impulsant la redacció d'agendes 21 de la cultura en cada ciutat o territori, en coordinació estreta amb els processos de participació ciutadana i planificació estratègica.

48. Fer propostes de concertació sobre els mecanismes de gestió de la cultura amb els altres nivells institucionals, tot respectant el principi de subsidiarietat.

49. Fer, abans de l'any 2006, una proposta de sistema d'indicadors culturals que reti compte del desplegament d'aquesta Agenda 21 de la Cultura, a partir de mètodes generals de manera que se'n pugui facilitar el seguiment i la comparabilitat.

ALS GOVERNS D'ESTATS I NACIONS

50. Establir els instruments d'intervenció pública en l'àmbit cultural, tenint en compte l'augment de les necessitats ciutadanes relacionades amb aquest camp, la insuficiència de programes i recursos actualment existents i la importància de la desconcentració territorial en les assignacions pressupostàries. De la mateixa manera, cal treballar per assignar un mínim d'un 1% del pressupost nacional a la cultura.

51. Establir mecanismes de consulta i concertació amb els governs locals, directament, o per mitjà de les seves xarxes i federacions, en l'establiment de noves legislacions, reglamentacions i sistemes de finançament en l'àmbit cultural.

52. Evitar la celebració d'acords comercials que condicionin el lliure desenvolupament de la cultura i l'intercanvi de béns i serveis culturals en igualtat de condicions.

53. Aprovar disposicions legals per evitar la concentració de les indústries de la cultura i de la comunicació, i promoure la col·laboració, especialment en l'àmbit de la producció, amb les instàncies locals i regionals.

54. Garantir l'esment adequat de l'origen dels béns culturals exposats en els nostres territoris, i adoptar mesures per impedir el tràfic il·lícit de béns pertanyents al patrimoni històric d'altres pobles.

55. Aplicar a escala estatal o nacional els acords internacionals sobre la diversitat cultural i, molt especialment, la «Declaració Universal de la UNESCO sobre la Diversitat Cultural», aprovada a la 31a Conferència General, al novembre del 2001, i el Pla d'Acció acordat en la Conferència Intergovernamental d'Estocolm (1998) sobre Polítiques Culturals per al Desenvolupament.

A LES ORGANITZACIONS INTERNACIONALS, ORGANITZACIONS DE CIUTATS

56. A Ciutats i Governos Locals Units, adoptar aquesta Agenda 21 de la cultura com a document de referència dels seus programes culturals i assumir un paper de coordinació del procés posterior a la seva aprovació.

57. A les xarxes continentals de ciutats i governs locals (especialment aquelles que van impulsar la concreció d'aquesta Agenda 21 com ara: Interlocal, Eurociutats, Sigma, Mercociudades, entre d'altres), considerar aquest document dins dels seus programes d'acció tècnica i política.

AGÈNCIES I PROGRAMES DE NACIONS UNIDES

58. A la UNESCO, reconèixer aquesta Agenda 21 de la cultura com a document de referència en els treballs de preparació de l'instrument jurídic internacional o Convenció sobre la Diversitat Cultural prevista per al 2005.

59. A la UNESCO, reconèixer les ciutats com els territoris en què es tradueixen els principis de la diversitat cultural, especialment aquells aspectes relacionats amb la convivència, la democràcia i la participació, i establir els mecanismes de participació dels governs locals en els seus programes.

60. Al Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), aprofundir en les anàlisis sobre cultura i desenvolupament i incorporar indicadors culturals en els càlculs de l'índex de desenvolupament humà (IDH).

61. Al Departament d'Affers Econòmics i Socials – Divisió de Desenvolupament Sostenible, com a responsable del seguiment de l'Agenda 21, desenvolupar una dimensió cultural de la sostenibilitat seguint els principis i els compromisos d'aquesta Agenda 21 de la cultura.

62. A les Nacions Unides – HABITAT, considerar aquest document com a fonamentació de la importància de la dimensió cultural de les polítiques urbanes.

63. Al Comitè de Nacions Unides per als Drets Econòmics, Socials i Culturals, incloure la dimensió urbana en les seves anàlisis de les relacions entre els drets culturals i la resta de drets humans.

ORGANITZACIONS INTERGOVERNAMENTALS I SUPRANACIONALS

64. A l'Organització Mundial del Comerç, excloure els béns i els serveis culturals de les seves rondes de negociació. Les bases dels intercanvis de béns i serveis culturals han de ser establertes en un nou instrument jurídic internacional com la Convenció sobre la Diversitat Cultural prevista per al 2005.

65. A les organitzacions continentals (Unió Europea, Mercosur, Unió Africana, Associació de Nacions del Sud-est Asiàtic), incorporar la cultura com a pilar bàsic de la seva construcció. Tot respectant les competències nacionals i la subsidiarietat, és necessària una política cultural basada en els principis de la legitimitat de la intervenció pública en la cultura, la diversitat, la participació, la democràcia i el treball en xarxa.

66. Als organismes multilaterals establerts a partir d'afinitats culturals (per exemple, Consell d'Europa, Lliga d'Estats Àrabs, Organització d'Estats Iberoamericans, Organització Internacional de la Francofonia, Commonwealth, Comunitat de Països de Llengua Portuguesa, Unió Llatina), promoure diàlegs i projectes conjunts que permetin avançar en una major comprensió entre les civilitzacions i en la generació de mutu coneixement i confiança, base de la pau.

67. A la Xarxa Internacional de Polítiques Culturals (estats i ministres de cultura) i a la Xarxa Internacional per a la Diversitat Cultural (associacions d'artistes), considerar les ciutats com a territoris fonamentals de la diversitat cultural, establir els mecanismes de participació dels governs locals en els seus treballs i incloure els principis recollits en aquesta Agenda 21 de la cultura en els seus plans d'actuació.

Declaració Universal dels Drets Lingüístics (Barcelona, juny de 1996)

PRELIMINARS

Les institucions i organitzacions no governamentals signatàries de la present Declaració universal de drets lingüístics, reunides a Barcelona, els dies 6 al 9 de juny de 1996,

Vista la Declaració universal dels drets humans de 1948, que en el preàmbul afirma la "fe en els drets humans fonamentals, en la dignitat i en la vàlua de la persona humana i en la igualtat de drets d'homes i dones"; i que en el seu article segon estableix que "tothom té tots els drets i totes les llibertats" sense distinció de "raça, color, sexe, llengua, religió, opinió política o altra, origen nacional o social, posició econòmica, naixement o qualsevol altra condició";

Vistos el Pacte internacional de drets civils i polítics, de 16 de desembre de 1966 (article 27), i el Pacte internacional de drets econòmics, socials i culturals, de la mateixa data, que en llurs preàmbuls postulen que l'ésser humà no pot ser lliure si no es creen les condicions que li permetin gaudir tant dels seus drets civils i polítics com dels seus drets econòmics, socials i culturals;

Vista la Resolució 47/135, de 18 de desembre de 1992, de l'Assemblea General de l'Organització de les Nacions Unides, que adopta la Declaració sobre els drets de les persones pertanyents a minories nacionals o ètniques, religioses i lingüístiques;

Vistos els convenis i declaracions del Consell d'Europa, com el Conveni europeu per a la protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals, de 4 de novembre de 1950 (article 14); la Convenció del Consell de Ministres del Consell d'Europa, de 29 de juny de 1992, per la qual s'aprova la Carta europea sobre les llengües regionals o minoritàries; la Declaració de la Cimera del Consell d'Europa, de 9 d'octubre de 1993, sobre les minories nacionals; i la Convenció marc per a la protecció de les minories nacionals, del mes de novembre de 1994;

Vistes la Declaració de Santiago de Compostel·la del PEN Club Internacional i la Declaració, de 15 de desembre de 1993, del Comitè de Traduccions i Drets Lingüístics del PEN Club Internacional sobre la proposta de realitzar una conferència mundial de drets lingüístics;

Vist que en la Declaració de Recife, el Brasil, de 9 d'octubre de 1987, el XXII Seminari de l'Associació Internacional per al Desenvolupament de la Comunicació Intercultural recomana a les Nacions Unides que prenguin les mesures necessàries a fi d'adoptar i aplicar una declaració universal dels drets lingüístics;

Vista la Convenció número 169 de l'Organització Internacional del Treball, de 26 de juny de 1989, relativa als pobles indígenes en països independents;

Vist que la Declaració universal dels drets col·lectius dels pobles, de Barcelona, del maig de 1990, declara que qualsevol poble té dret a expressar i a desenvolupar la seva cultura, la seva llengua i les seves normes d'organització i, per fer-ho, a dotar-se de les

pròpies estructures polítiques, educatives, de comunicació i d'administració pública, en marcs polítics diferents;

Vista la Declaració final de l'Assemblea General de la Federació Internacional de Professors de Llengües Vives a Pécs (Hongria), de 16 d'agost de 1991, que recomana que els drets lingüístics siguin considerats com a drets fonamentals de l'individu;

Vist l'informe de la Comissió de Drets Humans del Consell Econòmic i Social de les Nacions Unides, de 20 d'abril de 1994, relatiu al text provisional de la Declaració dels drets dels pobles indígenes, declaració en què els drets individuals es valoren a la llum dels drets col·lectius;

Vist l'esborrany de la Declaració de la Comissió Interamericana de Drets Humans sobre els drets dels pobles indígenes, aprovat en la sessió 1278, de 18 de setembre de 1995;

Atès que la majoria de les llengües amenaçades del món pertanyen a pobles no sobirans i que uns dels principals factors que impedeixen el desenvolupament d'aquestes llengües i acceleren el procés de substitució lingüística són la manca d'autogovern i la política d'estats que imposen llur estructura politicoadministrativa i llur llengua;

Atès que la invasió, la colonització i l'ocupació, així com d'altres casos de subordinació política, econòmica o social, impliquen sovint la imposició directa d'una llengua aliena o, si més no, la distorsió de la percepció del valor de les llengües i l'aparició d'actituds lingüístiques jerarquitzants que afecten la lleialtat lingüística dels parlants; i atès que, per aquests motius, les llengües d'alguns pobles que han esdevingut sobirans estan immerses en un procés de substitució lingüística a causa d'una política que afavoreix la llengua dels antics poders imperials o colonials;

Atès que l'universalisme s'ha de basar en una concepció de la diversitat lingüística i cultural que superi alhora les tendències homogeneïtzadores i les tendències a l'aïllament exclusivista;

Atès que per garantir la convivència entre comunitats lingüístiques cal trobar uns principis d'ordre universal que permetin assegurar la promoció, el respecte i l'ús social públic i privat de totes les llengües;

Atès que diversos factors d'ordre extralingüístic (històrics, polítics, territorials, demogràfics, econòmics, socioculturals, sociolingüístics i d'actitud col·lectiva) generen problemes que provoquen la desaparició, marginació i degradació de nombroses llengües, i que cal, per tant, que els drets lingüístics es plantegin des d'una perspectiva global, perquè es puguin aplicar en cada cas les solucions específiques adequades;

entenent que cal una declaració universal de drets lingüístics que permeti de corregir els desequilibris lingüístics de manera que asseguri el respecte i el ple desplegament de totes les llengües i que estableixi els principis d'una pau lingüística planetària justa i equitativa, com a factor cabdal de la convivència social;

DECLAREM QUE

PREÀMBUL

La situació de cada llengua, vistes les consideracions prèvies, és el resultat de la confluència i de la interacció d'una gran varietat de factors: politicojurídics, ideològics i històrics, demogràfics i territorials, econòmics i socials, culturals, lingüístics i sociolingüístics, interlingüístics i, finalment, subjectius.

En concret, la situació actual es caracteritza per:

. La secular tendència unificadora de la majoria d'estats a reduir la diversitat i a afavorir actituds adverses a la pluralitat cultural i al pluralisme lingüístic.

. El procés de mundialització de l'economia i, en conseqüència, del mercat de la informació, la comunicació i la cultura, que trasbalsa els àmbits de relació i les formes d'interacció que garanteixen la cohesió interna de cada comunitat lingüística.

. El model economicista de creixement propugnat pels grups econòmics transnacionals, que pretén identificar la desregulació amb el progrés i l'individualisme competitiu amb la llibertat, cosa que genera greus i creixents desigualtats econòmiques, socials, culturals i lingüístiques.

Les amenaces que, en el moment actual, pressionen les comunitats lingüístiques sigui per la manca d'autogovern, per una demografia limitada o bé parcialment o enterament dispersa, per una economia precària, per una llengua no codificada o per un model cultural oposat al predominant, fan que moltes llengües no puguin sobreviure i desenvolupar-se si no es tenen en compte aquests eixos fonamentals:

. En la perspectiva política, concebre una organització de la diversitat lingüística que permeti la participació efectiva de les comunitats lingüístiques en aquest nou model de creixement.

. En la perspectiva cultural, fer plenament compatible l'espai comunicatiu mundial amb la participació equitativa de tots els pobles, de totes les comunitats lingüístiques i de totes les persones en el procés de desenvolupament.

. En la perspectiva econòmica, fonamentar un desenvolupament sostenible basat en la participació de tothom i en el respecte per l'equilibri ecològic de les societats i per unes relacions equitatives entre totes les llengües i cultures.

Per tot això, aquesta Declaració parteix de les comunitats lingüístiques i no pas dels estats, i s'inscriu en el marc de reforçament de les institucions internacionals capaces de garantir un desenvolupament sostenible i equitatiu per a tota la humanitat, i té com a finalitat de propiciar l'organització d'un marc polític de la diversitat lingüística basat en la convivència i en el respecte i el benefici recíprocs.

TÍTOL PRELIMINAR

Precisions conceptuals

Article

1

1. Aquesta Declaració entén com a comunitat lingüística tota societat humana que, assentada històricament en un espai territorial determinat, reconegut o no, s'autoidentifica com a poble i ha desenvolupat una llengua comuna com a mitjà de comunicació natural i de cohesió cultural entre els seus membres. Amb la denominació de llengua pròpia d'un territori es fa referència a l'idioma de la comunitat històricament establerta en aquest espai.

2. Aquesta Declaració parteix del principi que els drets lingüístics són alhora individuals i col·lectius, i adopta com a referent de la plenitud dels drets lingüístics el cas d'una comunitat lingüística històrica en el seu espai territorial, entès aquest no solament com a àrea geogràfica on viu aquesta comunitat, sinó també com un espai social i funcional imprescindible per al ple desenvolupament de la llengua. És a partir d'aquest referent que es poden establir com una gradació o continuïtat els drets que corresponen als grups lingüístics al·ludits al punt 5 d'aquest mateix article i els de les persones fora del territori de la seva comunitat.

3. Als efectes d'aquesta Declaració, s'entén que es troben també al seu propi territori i pertanyen a una comunitat lingüística les col·lectivitats que:

i. es troben separades del gruix de la seva comunitat per fronteres polítiques o administratives;

ii. estan assentades històricament en un espai geogràfic reduït, envoltat pels membres d'altres comunitats lingüístiques; o

iii. estan assentades en un espai geogràfic compartit amb els membres d'altres comunitats lingüístiques d'historicitat similar.

4. Als efectes d'aquesta Declaració es consideren, també, com a comunitats lingüístiques dins el seu propi territori històric els pobles nòmades en les seves àrees de desplaçament o els pobles d'assentament dispers.

5. Aquesta Declaració entén com a grup lingüístic tota col·lectivitat humana que comparteix una mateixa llengua i que es troba assentada en l'espai territorial d'una altra comunitat lingüística, però sense una historicitat equivalent, com succeeix en casos diversos com ara immigrants, refugiats, deportats o els membres de les diàspores.

Article 2

1. Aquesta Declaració considera que, en els casos en què diferents comunitats i grups lingüístics concorren en un territori compartit, l'exercici dels drets formulats en aquesta Declaració s'ha de regir pel respecte entre tots i dins de les màximes garanties democràtiques.

2. A l'hora d'establir un equilibri sociolingüístic satisfactori, és a dir, l'adequada

articulació entre els drets respectius d'aquestes comunitats i grups lingüístics i de les persones que en formen part, cal tenir en compte, a més de la seva historicitat relativa i la seva voluntat expressada democràticament, factors que poden aconsellar un tracte reequilibrador, d'objectiu compensatori: el caràcter forçat de les migracions que han conduït a la convivència de les diferents comunitats i grups, o el seu grau de precarietat política, socioeconòmica i cultural.

Article 3

1. Aquesta Declaració considera com a drets personals inalienables, exercibles en qualsevol situació, els següents:

el dret a ésser reconegut com a membre d'una comunitat lingüística;

el dret a l'ús de la llengua en privat i en públic;

el dret a l'ús del propi nom;

el dret de relacionar-se i d'associar-se amb altres membres de la comunitat lingüística d'origen;

el dret de mantenir i desenvolupar la pròpia cultura;

i tots els altres drets de contingut lingüístic reconeguts en el Pacte internacional de drets civils i polítics, de 16 de desembre de 1966, i el Pacte internacional de drets econòmics, socials i culturals, de la mateixa data.

2. Aquesta Declaració considera que els drets col·lectius dels grups lingüístics, a més dels establerts per als seus membres a l'apartat anterior, també poden incloure, d'acord amb les puntualitzacions de l'article 2.2:

el dret a l'ensenyament de la pròpia llengua i cultura;

el dret a disposar de serveis culturals;

el dret a una presència equitativa de la llengua i la cultura del grup en els mitjans de comunicació;

el dret a ser atesos en la seva llengua en els organismes oficials i les relacions socioeconòmiques.

3. Els drets de les persones i els grups lingüístics anteriorment esmentats no poden representar cap obstacle a la interrelació i la integració d'aquests amb la comunitat lingüística receptora, ni cap limitació dels drets d'aquesta comunitat o dels seus membres a la plenitud de l'ús públic de la llengua pròpia en el conjunt del seu espai territorial.

Article 4

1. Aquesta Declaració considera que les persones que es traslladen i s'estableixen al

territori d'una comunitat lingüística diferent de la pròpia tenen el dret i el deure de mantenir-hi una relació d'integració. La integració s'entén com una socialització addicional d'aquestes persones de manera que puguin conservar les seves característiques culturals d'origen, però comparteixin amb la societat que les acull prou referències, valors i comportaments per permetre un funcionament social global sense més dificultats que les dels membres de la comunitat receptora.

2. Aquesta Declaració considera, en canvi, que l'assimilació -entesa com l'aculturació de les persones en la societat que les acull, de tal manera que substitueixin les seves característiques culturals d'origen per les referències, els valors i els comportaments propis de la societat receptora- en cap cas no ha de ser forçada o induïda, sinó resultat d'una opció plenament lliure.

Article 5

Aquesta Declaració es basa en el principi que els drets de totes les comunitats lingüístiques són iguals i independents de la consideració jurídica o política de llengües oficials, regionals o minoritàries. L'ús de designacions com llengua regional o minoritària no és adoptat en aquest text perquè, si bé en algun cas el reconeixement com a llengües minoritàries o regionals pot facilitar l'exercici de certs drets, és freqüent l'ús d'aquests i altres determinatius per restringir els drets d'una comunitat lingüística.

Article 6

Aquesta Declaració exclou que una llengua pugui ser considerada pròpia d'un territori únicament pel fet de ser l'oficial de l'Estat o de tenir tradició de ser utilitzada dins d'aquest territori com a llengua administrativa o de certes activitats culturals.

TÍTOL PRIMER

Principis generals

Article 7

1. Totes les llengües són l'expressió d'una identitat col·lectiva i d'una manera distinta de percebre i de descriure la realitat; per tant, han de poder gaudir de les condicions necessàries per al seu desenvolupament en totes les funcions.

2. Cada llengua és una realitat constituïda col·lectivament i és en el si d'una comunitat que esdevé disponible per a l'ús individual, com a instrument de cohesió, identificació, comunicació i expressivitat creadora.

Article 8

1. Totes les comunitats lingüístiques tenen el dret d'organitzar i gestionar els propis recursos a fi d'assegurar l'ús de la seva llengua en totes les funcions socials.

2. Totes les comunitats lingüístiques tenen el dret de disposar dels mitjans necessaris per tal d'assegurar la transmissió i la projecció futures de la llengua.

Article 9

Tota comunitat lingüística té el dret de codificar, estandarditzar, preservar, desenvolupar i promoure el seu sistema lingüístic, sense interferències induïdes o forçades.

Article 10

1. Totes les comunitats lingüístiques són iguals en dret.
2. Aquesta Declaració considera inadmissibles les discriminacions contra les comunitats lingüístiques basades en criteris com ara el seu grau de sobirania política, la seva situació social, econòmica o en qualsevol altre criteri, així com el nivell de codificació, actualització o modernització que han assolit llurs llengües.
3. En aplicació del principi d'igualtat cal disposar les mesures indispensables perquè aquesta igualtat sigui efectiva.

Article 11

Tota comunitat lingüística té el dret de gaudir dels mitjans de traducció directa o inversa que garanteixin l'exercici dels drets recollits en aquesta Declaració.

Article 12

1. En l'àmbit públic, tothom té dret a desenvolupar totes les activitats en la seva llengua, si és llengua pròpia del territori on resideix.
2. En l'àmbit personal i familiar tothom té dret a usar la seva llengua.

Article 13

1. Tothom té el dret d'accedir al coneixement de la llengua pròpia del territori on resideix.
2. Tothom té dret al poliglòtisme, i a conèixer i usar la llengua més adient per al seu desenvolupament personal o per a la seva mobilitat social, sense perjudici de les garanties establertes en aquesta Declaració per a l'ús públic de la llengua pròpia del territori.

Article 14

Les disposicions d'aquesta Declaració no poden ser interpretades o utilitzades contra qualsevol norma o pràctica més favorable del règim intern o internacional a l'ús d'una llengua dins el territori que li és propi.

TÍTOL SEGON

Règim lingüístic general

Secció I

Administració pública i òrgans oficials

Article 15

1. Tota comunitat lingüística té el dret que la seva llengua sigui utilitzada com a oficial dins del seu territori.
2. Tota comunitat lingüística té el dret que les actuacions judicials i administratives, els documents públics i privats i els assentaments en registres públics realitzats en la llengua pròpia del territori siguin vàlids i eficaços i ningú no pugui al·legar-ne el desconeixement.

Article 16

Tot membre d'una comunitat lingüística té el dret de relacionar-se i ser atès en la seva llengua pels serveis dels poders públics o de les divisions administratives centrals, territorials, locals i supraterritorials als quals pertany el territori d'on és pròpia la llengua.

Article 17

1. Tota comunitat lingüística té el dret de disposar i d'obtenir tota la documentació oficial en la seva llengua, en suport paper, informàtic o qualsevol altre, per a les relacions que afecten el territori d'on és pròpia aquesta llengua.
2. Els poders públics han de disposar de formularis, impresos i models en suport paper, informàtic o qualsevol altre en les llengües territorials, i oferir-los al públic en els serveis que afectin els territoris d'on és pròpia la llengua respectiva.

Article 18

1. Tota comunitat lingüística té el dret que les lleis i altres disposicions jurídiques que la concerneixen es publiquin en la llengua pròpia del territori.
2. Els poders públics que tenen en els seus àmbits d'actuació més d'una llengua territorialment històrica han de publicar totes les lleis i altres disposicions jurídiques de caràcter general en aquestes llengües, amb independència que els seus parlants n'entenguin d'altres.

Article 19

1. Les assemblees de representants han d'adoptar com a oficials la llengua o les llengües històricament parlades en el territori que representen.

2. Aquest dret inclou les llengües de les comunitats d'assentament dispers referides a l'article 1 paràgraf 4.

Article 20

1. Tothom té dret a usar de paraula i per escrit, en els tribunals de justícia, la llengua històricament parlada en el territori en què estan ubicats. Els tribunals han d'emprar la llengua pròpia del territori en les seves actuacions internes i, si per raó de l'organització judicial de l'estat, el procediment se segueix fora del lloc d'origen, s'hi ha de mantenir la llengua d'origen.

2. En qualsevol cas, tothom té dret a ser jutjat en una llengua que li sigui entenedora i pugui parlar, o a obtenir gratuïtament un intèrpret.

Article 21

Tota comunitat lingüística té el dret que els assentaments dels registres públics es facin en la llengua pròpia del territori.

Article 22

Tota comunitat lingüística té el dret que els documents notariaus o autoritzats per funcionaris que exerceixen la fe pública siguin redactats en la llengua pròpia del territori on el notari o funcionari autoritzat tingui ubicada la seva seu.

Secció II

Ensenyament

Article 23

1. L'ensenyament ha de contribuir a fomentar la capacitat d'autoexpressió lingüística i cultural de la comunitat lingüística del territori on és impartit.

2. L'ensenyament ha de contribuir al manteniment i desenvolupament de la llengua parlada per la comunitat lingüística del territori on és impartit.

3. L'ensenyament ha d'estar sempre al servei de la diversitat lingüística i cultural, i de les relacions harmonioses entre diferents comunitats lingüístiques arreu del món.

4. En el marc dels principis anteriors, tothom té dret a aprendre qualsevol llengua.

Article 24

Tota comunitat lingüística té dret a decidir quin ha de ser el grau de presència de la seva llengua, com a llengua vehicular i com a objecte d'estudi, a tots els nivells de l'ensenyament dintre del seu territori: preescolar, primari, secundari, tècnic i professional, universitari i formació d'adults.

Article 25

Tota comunitat lingüística té dret a disposar de tots els recursos humans i materials necessaris per aconseguir el grau desitjat de presència de la seva llengua a tots els nivells de l'ensenyament dintre del seu territori: ensenyants degudament formats, mètodes pedagògics adequats, manuals, finançament, locals i equips, mitjans tecnològics tradicionals i innovadors.

Article 26

Tota comunitat lingüística té dret a un ensenyament que permeti a tots els seus membres d'adquirir el ple domini de la seva pròpia llengua, amb les diverses capacitats relatives a tots els àmbits d'ús habituals, així com el millor domini possible de qualsevol altra llengua que desitgin conèixer.

Article 27

Tota comunitat lingüística té dret a un ensenyament que permeti als seus membres el coneixement de les llengües vinculades a la pròpia tradició cultural, tals com les llengües literàries o sagrades, usades antigament com a llengües habituals de la pròpia comunitat.

Article 28

Tota comunitat lingüística té dret a un ensenyament que permeti als seus membres d'adquirir un coneixement aprofundit del seu patrimoni cultural (història i geografia, literatura i altres manifestacions de la pròpia cultura), així com el màxim domini possible de qualsevol altra cultura que desitgin conèixer.

Article 29

1. Tota persona té dret a rebre l'ensenyament en la llengua pròpia del territori on resideix.
2. Aquest dret no exclou el dret d'accés al coneixement oral i escrit de qualsevol llengua que li serveixi d'eina de comunicació amb altres comunitats lingüístiques.

Article 30

La llengua i la cultura de cada comunitat lingüística han de ser objecte d'estudi i de recerca a nivell universitari.

Secció III Onomàstica

Article 31

Tota comunitat lingüística té el dret de preservar i usar en tots els àmbits i ocasions el seu sistema onomàstic.

Article 32

1. Tota comunitat lingüística té el dret de fer ús dels topònims en la llengua pròpia del territori, en els usos orals i escrits, i en els àmbits privats, públics i oficials.

2. Tota comunitat lingüística té el dret d'establir, preservar i revisar la toponímia autòctona. Aquesta no pot ser suprimida, alterada o adaptada arbitràriament, com tampoc no pot ser substituïda en cas de canvis de conjuntures polítiques o d'un altre tipus.

Article 33

Tota comunitat lingüística té el dret d'autodesignar-se en la seva llengua. Així doncs, qualsevol traducció a altres llengües ha d'evitar denominacions confuses o despectives.

Article 34

Tota persona té dret a l'ús del seu antropònim en la llengua que li és pròpia i en tots els àmbits, i a una transcripció fonèticament tan fidel com sigui possible a un altre sistema gràfic només quan s'escaigui.

Secció IV

Mitjans de comunicació i noves tecnologies

Article 35

Tota comunitat lingüística té el dret de decidir quin ha de ser el grau de presència de la seva llengua als mitjans de comunicació del seu territori, tant els locals i tradicionals com els de major abast i de tecnologia més avançada, independentment del sistema de difusió o transmissió emprat.

Article 36

Tota comunitat lingüística té el dret de disposar de tots els mitjans humans i materials necessaris per assegurar el grau desitjat de presència de la seva llengua i d'autoexpressió cultural en els mitjans de comunicació del seu territori: personal degudament format, finançament, locals i equips, mitjans tecnològics tradicionals i innovadors.

Article 37

Tota comunitat lingüística té el dret de rebre, a través dels mitjans de comunicació, un coneixement aprofundit del seu patrimoni cultural (història i geografia, literatura i altres manifestacions de la pròpia cultura), així com el màxim grau d'informació possible de qualsevol altra cultura que desitgin conèixer els seus membres.

Article 38

Totes les llengües i les cultures de les comunitats lingüístiques han de rebre un tracte equitatiu i no discriminatori en els continguts dels mitjans de comunicació d'arreu del món.

Article 39

Les comunitats descrites en l'article 1, paràgrafs 3 i 4, d'aquesta Declaració, així com els grups esmentats en el paràgraf 5 del mateix article, tenen dret a una representació equitativa de la seva llengua en els mitjans de comunicació del territori on s'han establert o per on es desplacen. L'exercici d'aquest dret ha d'anar en harmonia amb l'exercici dels drets propis dels altres grups o comunitats del territori.

Article 40

Tota comunitat lingüística té el dret de disposar, en el camp de la informàtica, d'equips adaptats al seu sistema lingüístic i d'eines i productes en la seva llengua, per tal d'aprofitar plenament el potencial que ofereixen aquestes tecnologies de cara a l'autoexpressió, l'educació, la comunicació, l'edició, la traducció, i, en general, el tractament de la informació i la difusió cultural.

Secció V Cultura

Article 41

1. Tota comunitat lingüística té el dret d'usar la seva llengua i de mantenir-la i potenciar-la en totes les expressions culturals.
2. L'exercici d'aquest dret ha de poder desplegar-se plenament sense que l'espai de cap comunitat sigui ocupat de manera hegemònica per una cultura aliena.

Article 42

Tota comunitat lingüística té el dret de desenvolupar-se plenament en el propi àmbit cultural.

Article 43

Tota comunitat lingüística té el dret d'accedir a les obres produïdes en la seva llengua.

Article 44

Tota comunitat lingüística té el dret d'accedir a les programacions interculturals, per mitjà de la difusió d'una informació suficient, i que es doni suport a les activitats d'aprenentatge als estrangers o de traducció, doblatge, postsincronització i subtitulació.

Article 45

Tota comunitat lingüística té dret que la llengua pròpia del territori figuri en un lloc prioritari en les manifestacions i serveis culturals com ara biblioteques, videoteques, cinemes, teatres, museus, arxius, folklore, indústries culturals i totes les altres expressions que derivin de la realitat cultural.

Article 46

Tota comunitat lingüística té dret a la preservació del seu patrimoni lingüístic i cultural, compreses les manifestacions materials com ara fons documentals, heretatge artístic, arquitectònic i monumental, i presència epigràfica de la seva llengua.

Secció VI **Àmbit socioeconòmic**

Article 47

1. Tota comunitat lingüística té el dret d'establir l'ús de la seva llengua en totes les activitats socioeconòmiques dins el seu territori.
2. Qualsevol membre d'una comunitat lingüística té dret a disposar en la seva llengua de tots els mitjans que requereix l'exercici de l'activitat professional, com ara documents i llibres de consulta, instruccions, impresos, formularis, i equips, eines i productes informàtics.
3. La utilització d'altres llengües en aquest àmbit només es pot exigir en la mesura que ho justifiqui la naturalesa de l'activitat professional desenvolupada. En cap cas una altra llengua advinguda més recentment no pot subordinar o ocultar l'ús de la llengua pròpia del territori.

Article 48

1. En el territori de la pròpia comunitat lingüística, tothom té el dret d'usar la seva llengua, amb plena validesa jurídica, en les transaccions econòmiques de tota mena, com ara la compravenda de béns i serveis, les operacions bancàries, les assegurances, els contractes laborals i altres.
2. Cap clàusula d'aquests actes privats no pot excloure o limitar l'ús de la llengua pròpia del territori.
3. En el territori de la pròpia comunitat lingüística, tothom té dret a disposar en la seva llengua dels documents necessaris per a la realització de les operacions esmentades com ara impresos, formularis, xecs, contractes, factures, rebuts, albarans, comandes i altres.

Article 49

En el territori de la pròpia comunitat lingüística, tothom té dret a usar la seva llengua en qualsevol tipus d'organitzacions socioeconòmiques: laborals, sindicals, patronals, professionals i gremials.

Article 50

1. Tota comunitat lingüística té dret a una presència predominant de la seva llengua en la publicitat, la retolació, la senyalització exterior i en el conjunt de la imatge del país.
2. En el territori de la pròpia comunitat lingüística, tothom té dret a gaudir en la seva llengua d'una informació completa, tant oral com escrita, sobre els productes i serveis

que proposen els establiments comercials ubicats en el territori, com ara les instruccions d'ús, les etiquetes, els llistats d'ingredients, la publicitat, les garanties i altres.

3. Totes les indicacions públiques referents a la seguretat de les persones han de ser expressades almenys en la llengua pròpia de la comunitat lingüística i en condicions no inferiors a les de cap altra llengua.

Article 51

1. Tothom té dret a usar la llengua pròpia del territori en les seves relacions amb les empreses, establiments comercials i entitats privades i a ser recíprocament atès i correspost en aquesta llengua.

2. Tothom té dret, com a client, consumidor o usuari, a ser informat, oralment o per escrit, en la llengua pròpia del territori en els establiments oberts al públic.

Article 52

Tothom té dret a exercir les activitats laborals o professionals en la llengua pròpia del territori, llevat que les funcions inherents al lloc de treball requereixin l'ús d'altres idiomes, com és el cas dels professors de llengües, els traductors o els guies turístics.

DISPOSICIONS ADDICIONALS

Primera

Els poders públics han de prendre totes les mesures oportunes per a l'aplicació dels drets proclamats en aquesta Declaració en el seu àmbit d'actuació. Concretament, cal que s'habilitin fons internacionals de suport a l'exercici dels drets lingüístics a les comunitats ostensiblement mancades de recursos. Així mateix, els poders públics han d'aportar el suport necessari per a la codificació, la transcripció, l'ensenyament de les llengües de les diverses comunitats i la seva utilització en l'Administració.

Segona

Els poders públics han de vetllar perquè les autoritats, les organitzacions i les persones concernides siguin informades dels drets i els deures correlatius que es desprenen d'aquesta Declaració.

Tercera

Els poders públics han de preveure, d'acord amb les legislacions vigents, les sancions derivades de la violació dels drets lingüístics que recull aquesta Declaració.

DISPOSICIONS FINALS

Primera

Aquesta Declaració proposa la creació del Consell de les Llengües en el si de les Nacions Unides. Correspon a l'Assemblea General de les Nacions Unides la creació d'aquest Consell, la definició de les seves atribucions, el nomenament dels seus

membres i l'establiment de l'organisme de dret internacional que ha d'emparar les comunitats lingüístiques en l'exercici dels drets reconeguts en aquesta Declaració.

Segona

Aquesta Declaració propugna i promou la creació d'una Comissió Mundial de Drets Lingüístics, de natura no oficial i de caràcter consultiu, formada per representants d'ONG i entitats d'àmbit del dret lingüístic.

Carta Europea de les Llengües regionals o minoritàries²⁷ **(Estrasburg, novembre 1992)**

PREÀMBUL

Els estats membres del Consell d'Europa, signataris d'aquesta Carta,

Considerant que l'objecte del Consell d'Europa és realitzar una unió més estreta entre els seus membres, especialment a fi de salvaguardar i de promoure els ideals i els principis que constitueixen el seu patrimoni comú;

Considerant que la protecció de les llengües regionals o minoritàries històriques d'Europa, algunes de les quals es troben en risc de desaparició amb el pas del temps, contribueix a mantenir i a desenvolupar les tradicions i la riquesa culturals d'Europa;

Considerant que el dret d'usar una llengua regional o minoritària en la vida privada i pública constitueix un dret imprescriptible, de conformitat amb els principis continguts en el Pacte internacional relatiu als drets civils i polítics de les Nacions Unides, i de conformitat amb l'esperit de la Convenció de Salvaguarda dels Drets de l'Home i de les Llibertats Fonamentals del Consell d'Europa;

Tenint en compte el treball realitzat en el marc de la CSCE, i en particular l'Acta final d'Hèlsinki de 1975 i el document de la reunió de Copenhagen de 1990;

Subratllant el valor de la interculturalitat i del plurilingüisme, i considerant que la protecció i l'impuls de les llengües regionals no haurien de fer-se en detriment de les llengües oficials i de la necessitat d'aprendre-les;

Conscients del fet que la protecció i la promoció de les llengües regionals o minoritàries en els diferents països i regions d'Europa representen una contribució important a la construcció d'una Europa basada en els principis de la democràcia i de la diversitat cultural, en el marc de la sobirania nacional i de la integritat territorial;

Considerades les condicions específiques i les tradicions històriques pròpies de cada regió dels països d'Europa,

Han convingut el que segueix:

Secció I. Disposicions generals

Article 1. Definicions

En el sentit d'aquesta Carta:

a) per l'expressió *llengües regionals o minoritàries*, hom entén les llengües:

²⁷ *Adoptada com a convenció pel Comitè de Ministres a la 478a reunió dels representants dels ministeris el 29 de juny de 1992 i oberta a la signatura el 5 de novembre de 1992 a Estrasburg. El 31 d'octubre de 2000 havien signat i ratificat la Carta 11 països: Croàcia, Dinamarca, Finlàndia, Alemanya, Hongria, Liechtenstein, Noruega, Holanda, Suècia, Suïssa i Eslovènia. També han signat la Carta, però no l'han ratificada: Àustria, Xipre, França, Islàndia, Itàlia, Luxemburg, Malta, Romania, Espanya, Macedònia, Ucraïna, el Regne Unit i Txèquia.*

I. usades tradicionalment en un territori d'un estat per naturals d'aquest estat que constitueixin un grup numèricament inferior a la resta de la població de l'estat; i

II. diferents de la llengua o de les llengües oficials d'aquest estat; no s'hi inclouen ni els dialectes de la llengua o de les llengües oficials de l'estat ni les llengües dels migrants;

b) per *territori en què és usada una llengua regional o minoritària*, hom entén l'àrea geogràfica en la qual aquesta llengua és el mode d'expressió d'un nombre de persones que justifiqui l'adopció de les diferents mesures de protecció i de promoció previstes per aquesta Carta;

c) per *llengües desproveïdes de territori*, hom entén les llengües usades per naturals de l'estat que són diferents de la llengua o de les llengües usades per la resta de la població de l'estat, però que, encara que usades tradicionalment en el territori de l'estat, no poden ser adscrites a una àrea particular d'aquest.

Article 2. Compromisos

1. Cada part es compromet a aplicar les disposicions de la secció II al conjunt de les llengües regionals o minoritàries usades en el seu territori, que responguin a les definicions de l'article 1.

2. Pel que fa a tota llengua indicada en el moment de la ratificació, de l'acceptació o de l'aprovació, de conformitat amb l'article 3, cada part es compromet a aplicar un mínim de trenta-cinc paràgrafs o apartats escollits entre les disposicions de la secció III d'aquesta Carta, dels quals almenys tres han de ser escollits de cadascun dels articles 8 i 12 i un de cadascun dels articles 9, 10, 11 i 13.

Article 3. Modalitats.

1. Cada estat contractant ha d'especificar en el seu instrument de ratificació, d'acceptació o d'aprovació cada llengua regional o minoritària, o cada llengua oficial menys difosa en el conjunt o una part del seu territori, a la qual s'apliquen els paràgrafs escollits de conformitat amb el paràgraf 2 de l'article 2.

2. Tota part pot, en tot moment ulterior, notificar al secretari general que accepta les obligacions derivades de les disposicions de qualsevol altre paràgraf de la Carta que no hagués estat pas especificat en el seu instrument de ratificació, d'acceptació o d'aprovació, o que aplicarà el paràgraf 1 d'aquest article a altres llengües regionals o minoritàries, o a altres llengües oficials menys difoses en el conjunt o una part del seu territori.

3. Els compromisos previstos al paràgraf precedent es consideraran part integrant de la ratificació, de l'acceptació o de l'aprovació i tindran els mateixos efectes des de la data de la seva notificació.

Article 4. Estatuts de protecció existents

1. Cap de les disposicions d'aquesta Carta no es pot interpretar com a limitativa o derogatòria dels drets garantits per la Convenció Europea dels Drets de l'Home.

2. Les disposicions d'aquesta Carta no afecten les disposicions més favorables que regeixin la situació de les llengües regionals o minoritàries, o l'estatut jurídic de les persones pertanyents a minories, que existeixin ja en una part o siguin previstes per acords internacionals bilaterals o multilaterals pertinents.

Article 5. Obligacions existents

Res d'aquesta Carta no podrà ser interpretat com a implicatiu del dret de comprometre una activitat qualsevol o d'acomplir una acció qualsevol que contravingui els objectius de la Carta de les Nacions Unides o altres obligacions del dret internacional, inclòs el principi de sobirania i d'integritat territorial dels estats.

Article 6. Informació

Les parts es comprometen a vetllar perquè les autoritats, organitzacions i persones concernides siguin informades dels drets i deures establerts per aquesta Carta.

Secció II. Objectius i principis perseguits de conformitat amb el paràgraf 1 de l'article 2

Article 7. Objectius i principis

1. En matèria de llengües regionals o minoritàries, en els territoris en què aquestes llengües són usades i segons la situació de cada llengua, les parts fonamenten la seva política, la seva legislació i la seva pràctica en els objectius i principis següents:

- a) el reconeixement de les llengües regionals o minoritàries com a expressió de la riquesa cultural;
- b) el respecte de l'àrea geogràfica de cada llengua regional o minoritària, actuant de manera que les divisions administratives ja existents o noves no constitueixin cap obstacle a la promoció d'aquesta llengua regional o minoritària;
- c) la necessitat d'una acció decidida de promoció de les llengües regionals o minoritàries, a fi de salvaguardar-les;
- d) la facilitació i/o l'impuls de l'ús oral i escrit de les llengües regionals o minoritàries en la vida pública i en la vida privada;
- e) el manteniment i el desenvolupament de relacions, en els àmbits coberts per aquesta Carta, entre els grups que usen una llengua regional o minoritària i altres grups del mateix estat que parlin una llengua usada en una forma idèntica o pròxima, així com l'establiment de relacions culturals amb altres grups de l'estat que usin llengües diferents;
- f) el proveïment de formes i mitjans adequats d'ensenyament i d'estudi de les llengües regionals o minoritàries a tots els estadis apropiats;
- g) el proveïment de mitjans que permetin, a aquells que no parlen una llengua regional o minoritària i viuen a l'àrea on aquesta llengua és usada, d'aprendre-la si ho desitgen;
- h) la promoció dels estudis i de la recerca sobre les llengües regionals o minoritàries a les universitats o als establiments equivalents;
- i) la promoció de les formes apropiades d'intercanvis transnacionals, en els àmbits coberts per aquesta Carta, per a les llengües regionals o minoritàries usades en una forma idèntica o pròxima en dos o més estats.

2. Les parts es comprometen a eliminar, si encara no ho han fet, tota distinció, exclusió, restricció o preferència injustificades que afectin l'ús d'una llengua regional o minoritària i tinguin per objecte descoratjar o posar en perill el seu manteniment o el seu desenvolupament. L'adopció de mesures especials en favor de les llengües regionals o minoritàries, destinades a promoure una igualtat entre els parlants d'aquestes llengües i la resta de la població o encaminades a tenir en compte les seves situacions particulars, no és considerada com un acte de discriminació envers els parlants de les llengües més difoses.

3. Les parts es comprometen a promoure, per mitjà de mesures apropiades, la comprensió mútua entre tots els grups lingüístics del país, especialment de tal manera que el respecte, la comprensió i la tolerància envers les llengües regionals o minoritàries figurin entre els objectius de l'educació i de la formació dispensades en el país, i a encoratjar els mitjans de comunicació de massa a perseguir el mateix objectiu.

4. A l'hora de definir la seva política envers les llengües regionals o minoritàries, les parts es comprometen a prendre en consideració les necessitats i els desigs expressats pels grups que usen aquestes llengües. Hom les encoratja a crear, si cal, òrgans encarregats d'aconsellar les autoritats sobre totes les qüestions relatives a les llengües regionals o minoritàries.

5. Les parts es comprometen a aplicar, mutatis mutandis, els principis enumerats als paràgrafs 1 a 4 precedents a les llengües desproveïdes de territori. Tanmateix, en el cas d'aquestes llengües, la naturalesa i l'abast de les mesures a adoptar per donar efectivitat a aquesta Carta seran determinats de manera flexible, tenint en compte les necessitats i els desigs, i respectant les tradicions i les característiques dels grups que usen les llengües en qüestió.

Secció III. Mesures a favor de l'ús de les llengües regionals o minoritàries en la vida pública, que s'han d'adoptar de conformitat amb els compromisos subscrits en virtut del paràgraf 2 de l'article 2

Article 8. Ensenyament

1. En matèria d'ensenyament, les parts es comprometen, en allò que concerneix el territori en què aquestes llengües són usades, segons la situació de cadascuna d'aquestes llengües i sens perjudici de l'ensenyament de la llengua o de les llengües oficials de l'estat:

- a) I. a preveure una educació preescolar assegurada en les llengües regionals o minoritàries concernides; o
- II. a preveure que una part substancial de l'educació preescolar sigui assegurada en les llengües regionals o minoritàries concernides; o
- III. a aplicar una de les mesures apuntades als apartats I i II precedents almenys als alumnes les famílies dels quals ho desitgin i el nombre sigui jutjat suficient; o
- IV. si els poders públics no tenen competència directa en l'àmbit de l'educació preescolar, a afavorir i/o a encoratjar l'aplicació de les mesures apuntades als apartats I a III precedents;

- b) I. a preveure un ensenyament primari assegurat en les llengües regionals o minoritàries concernides; o
II. a preveure que una part substancial de l'ensenyament primari sigui assegurada en les llengües regionals o minoritàries concernides; o
III. a preveure, en el marc de l'educació primària, que l'ensenyament de les llengües regionals o minoritàries concernides formi part integrant del currículum; o
IV. a aplicar una de les mesures apuntades als apartats I a III precedents almenys als alumnes les famílies dels quals ho desitgin i el nombre sigui jutjat suficient;
- c) I. a preveure un ensenyament secundari assegurat en les llengües regionals o minoritàries concernides; o
II. a preveure que una part substancial de l'ensenyament secundari sigui assegurada en les llengües regionals o minoritàries; o
III. a preveure, en el marc de l'educació secundària, l'ensenyament de les llengües regionals o minoritàries com a part integrant del currículum; o
IV. a aplicar una de les mesures apuntades als apartats I a III precedents almenys als alumnes que ho desitgin (o, si escau, les famílies dels quals ho desitgin) en nombre jutjat suficient;
- d) I. a preveure un ensenyament tècnic i professional que sigui assegurat en les llengües regionals o minoritàries concernides; o
II. a preveure que una part substancial de l'ensenyament tècnic i professional sigui assegurat en les llengües regionals o minoritàries concernides; o
III. a preveure, en el marc de l'educació tècnica i professional, l'ensenyament de les llengües regionals o minoritàries concernides com a part integrant del currículum; o
IV. a aplicar una de les mesures apuntades als apartats I a III precedents almenys als alumnes que ho desitgin (o, si escau, les famílies dels quals ho desitgin) en nombre jutjat suficient;
- e) I. a preveure un ensenyament universitari i altres formes d'ensenyament superior en les llengües regionals o minoritàries; o
II. a preveure l'estudi d'aquestes llengües, com a disciplines de l'ensenyament universitari i superior; o
III. si, a causa del paper de l'estat respecte als establiments d'ensenyament superior, els apartats I i II no poden ser aplicats, a encoratjar i/o a autoritzar la posada en pràctica d'un ensenyament universitari o d'altres formes d'ensenyament superior en les llengües regionals o minoritàries, o de mitjans que permetin estudiar aquestes llengües a la universitat o a altres establiments d'ensenyament superior;
- f) I. a adoptar disposicions per tal que es facin cursos d'educació d'adults o d'educació permanent assegurats principalment o totalment en les llengües regionals o minoritàries; o
II. a proposar aquestes llengües com a disciplines de l'educació d'adults i de l'educació permanent; o
III. si els poders públics no tenen competència directa en l'àmbit de l'educació d'adults, a afavorir i/o a encoratjar l'ensenyament d'aquestes llengües en el marc de l'educació d'adults i de l'educació permanent;
- g) a adoptar disposicions per tal d'assegurar l'ensenyament de la història i de la cultura de les quals la llengua regional o minoritària és expressió;
- h) a assegurar la formació inicial i permanent dels ensenyants necessària per posar en pràctica els paràgrafs a) a g) acceptats per la part;

i) a crear un o diversos òrgans de control encarregats del seguiment de les mesures adoptades i dels progressos realitzats en l'establiment o el desenvolupament de l'ensenyament de les llengües regionals o minoritàries, i a establir sobre aquests punts informes periòdics que seran fets públics.

2. En matèria d'ensenyament i en allò que es refereix als territoris altres que aquells on són usades tradicionalment les llengües regionals o minoritàries, les parts es comprometen a autoritzar, a encoratjar o a establir, si el nombre de parlants d'una llengua regional o minoritària ho justifica, un ensenyament en o de la llengua regional o minoritària als estadis apropiats de l'ensenyament.

Article 9. Justícia

1. Les parts es comprometen, en allò que es refereix a les circumscripcions de les autoritats judicials en les quals resideix un nombre suficient de persones que usen les llengües regionals o minoritàries que justifiqui les mesures especificades a continuació, segons la situació de cadascuna d'aquestes llengües i a condició que la utilització de les possibilitats ofertes pel present paràgraf no sigui considerada pel jutge com a mobstaculitzadora de la bona administració de la justícia:

a) en els procediments penals:

I. a preveure que les jurisdiccions, a petició d'una de les parts, menin el procediment en les llengües regionals o minoritàries; i/o

II. a garantir a l'acusat el dret d'expressar-se en la seva llengua regional o minoritària; i/o

III. a preveure que els requeriments i les proves, escrites o orals, no siguin considerades inadmissibles per l'únic motiu que siguin formulades en una llengua regional o minoritària; i/o

IV. a establir en aquestes llengües regionals o minoritàries, si hom ho demana, els actes lligats a un procediment judicial, recurrent si cal a intèrprets i a traduccions que no impliquin costos addicionals per als interessats;

b) en els procediments civils:

I. a preveure que les jurisdiccions, a petició d'una de les parts, menin el procediment en les llengües regionals o minoritàries; i/o

II. a permetre, quan una part en un litigi ha de comparèixer en persona davant un tribunal, que s'expressi en la seva llengua regional o minoritària sense incórrer per això en despeses addicionals; i/o

III. a permetre la producció de documents i de proves en les llengües regionals o minoritàries, recurrent si cal, a intèrprets i a traduccions;

c) en els procediments davant les jurisdiccions competents en matèria administrativa:

I. a preveure que les jurisdiccions, a petició d'una de les parts, menin el procediment en les llengües regionals o minoritàries; i/o

II. a permetre, quan una part en un litigi ha de comparèixer en persona davant un tribunal, que s'expressi en la seva llengua regional o minoritària sense incórrer per això en despeses addicionals; i/o

III. a permetre la producció de documents i de proves en les llengües regionals o minoritàries, per a la qual cosa recorreran, si cal a intèrprets i a traduccions;

d) a adoptar mesures a fi que l'aplicació dels apartats I i III dels paràgrafs b. i c. precedents i l'ús eventual d'intèrprets i de traduccions no impliquin costos addicionals per als interessats.

2. Les parts es comprometen:

a) a no refusar la validesa dels actes jurídics establerts dins l'estat pel sol fet que siguin redactats en una llengua regional o minoritària; o

b) a no refusar la validesa, entre les parts, dels actes jurídics establerts dins l'estat pel sol fet que siguin redactats en una llengua regional o minoritària, i a preveure que es podran fer valer davant de tercers no parlants d'aquestes llengües, a condició que el contingut de l'acte els sigui fet coneixedor per aquell que el fa valer; o

c) a no refusar la validesa, entre les parts, dels actes jurídics establerts dins l'estat pel sol fet que siguin redactats en una llengua regional o minoritària.

3. Les parts es comprometen a fer accessibles, en les llengües regionals o minoritàries, els textos legislatius nacionals més importants i aquells que concerneixen particularment els usuaris d'aquestes llengües, llevat que aquests textos no siguin ja disponibles altrament.

Article 10. Autoritats administratives i serveis públics

1. En les circumscripcions de les autoritats administratives de l'estat en què resideix un nombre de parlants de llengües regionals o minoritàries que justifiqui les mesures que segueixen i segons la situació de cada llengua, les parts es comprometen, en la mesura que això és raonablement possible:

a) I. a vetllar perquè les autoritats administratives usin les llengües regionals o minoritàries; o

II. a vetllar perquè aquells dels seus agents que estan en contacte amb el públic usin les llengües regionals o minoritàries en les seves relacions amb les persones que s'hi adrecen en aquestes llengües; o

III. a vetllar perquè els parlants de llengües regionals o minoritàries puguin presentar demandes orals o escrites i rebre una resposta en aquestes llengües; o

IV. a vetllar perquè els parlants de llengües regionals o minoritàries puguin presentar demandes orals o escrites en aquestes llengües; o

V. a vetllar perquè els parlants de llengües regionals o minoritàries puguin sotmetre vàlidament un document redactat en aquestes llengües;

b) a posar a disposició formularis i textos administratius d'ús corrent per a la població en les llengües regionals o minoritàries, o en versions bilingües;

c) a permetre a les autoritats administratives la redacció de documents en una llengua regional o minoritària.

2. En allò que concerneix les autoritats locals i regionals en els territoris de les quals resideix un nombre de parlants de llengües regionals o minoritàries que justifiqui les mesures que segueixen, les parts es comprometen a permetre i/o a encoratjar:

a) l'ús de les llengües regionals o minoritàries en el marc de l'administració regional o local;

b) la possibilitat per als parlants de llengües regionals o minoritàries de presentar demandes orals o escrites en aquestes llengües;

c) la publicació per les col·lectivitats regionals dels seus textos oficials igualment en les llengües regionals o minoritàries;

d) la publicació per les col·lectivitats locals dels seus textos oficials igualment en les llengües regionals o minoritàries;

- e) l'ús per les col·lectivitats regionals de llengües regionals o minoritàries en els debats de llurs assemblees, sense excloure, tanmateix, l'ús de la llengua o de les llengües oficials de l'estat;
 - f) l'ús per les col·lectivitats locals de llengües regionals o minoritàries en els debats de llurs assemblees, sense excloure, tanmateix, l'ús de la llengua o de les llengües oficials de l'estat;
 - g) l'ús o l'adopció, si escau conjuntament amb la denominació en la llengua o les llengües oficials, de les formes tradicionals i correctes de la toponímia en les llengües oficials o minoritàries.
3. En allò que concerneix els serveis públics assegurats per les autoritats administratives o altres persones que actuen pel seu compte, les parts contractants es comprometen, en els territoris en què les llengües regionals o minoritàries són usades, en funció de la situació de cada llengua i en la mesura que això sigui raonablement possible:
- a) a vetllar perquè les llengües regionals o minoritàries siguin usades amb motiu de la prestació del servei; o
 - b) a permetre als parlants de llengües regionals o minoritàries de formular una demanda i rebre una resposta en aquestes llengües; o
 - c) a permetre als parlants de llengües regionals o minoritàries de formular una demanda en aquestes llengües.
4. Per tal de posar en pràctica les disposicions dels paràgrafs 1, 2 i 3 que han acceptat, les parts es comprometen a adoptar una o diverses de les mesures següents:
- a) la traducció o la interpretació eventualment requerides;
 - b) la contractació i, si escau, la formació dels funcionaris i altres agents públics en nombre suficient;
 - c) la satisfacció, en la mesura que sigui possible, de les demandes dels agents públics que coneixen una llengua regional o minoritària de ser assignats al territori en què aquesta llengua és usada.
5. Les parts es comprometen a permetre, a petició dels interessats, l'ús o l'adopció de patronímics en les llengües regionals o minoritàries.

Article 11. Mitjans de comunicació

1. Les parts es comprometen, per als parlants de les llengües regionals o minoritàries, en els territoris on aquestes llengües són usades, segons la situació de cada llengua, en la mesura que les autoritats públiques tenen, de manera directa o indirecta, una competència, poders o un paper en aquest àmbit, respectant els principis d'independència i d'autonomia dels mitjans:
- a) en la mesura que la ràdio i la televisió tenen una missió de servei públic:
 - I. a assegurar la creació d'almenys una estació de ràdio i una cadena de televisió en les llengües regionals o minoritàries; o
 - II. a encoratjar i/o a facilitar la creació d'almenys una estació de ràdio i una cadena de televisió en les llengües regionals o minoritàries; o
 - III. a adoptar les disposicions apropiades per tal que els difusors programin emissions en les llengües regionals o minoritàries;
 - b) I. a encoratjar i/o a facilitar la creació d'almenys una estació de ràdio en les llengües regionals o minoritàries; o
 - II. a encoratjar i/o a facilitar l'emissió de programes de ràdio en les llengües regionals o minoritàries, de manera regular;

- c) I. a encoratjar i/o a facilitar la creació d'almenys una cadena de televisió en les llengües regionals o minoritàries; o
II. a encoratjar i/o a facilitar la difusió de programes de televisió en les llengües regionals o minoritàries, de manera regular;
- d) a encoratjar i/o a facilitar la producció i la difusió d'obres àudio i audiovisuals en les llengües regionals o minoritàries;
- e) I. a encoratjar i/o a facilitar la creació i/o el manteniment d'almenys un òrgan de premsa en les llengües regionals o minoritàries; o
II. a encoratjar i/o a facilitar la publicació d'articles de premsa en les llengües regionals o minoritàries, de manera regular;
- f) I. a cobrir els costos suplementaris dels mitjans que usin les llengües regionals o minoritàries, quan la llei preveu una assistència financera, en general, per als mitjans; o
II. a estendre les mesures existents d'assistència financera a les produccions audiovisuals en llengües regionals o minoritàries;
- g) a sostenir la formació de periodistes i altre personal per als mitjans que usin les llengües regionals o minoritàries.

2. Les parts es comprometen a garantir la llibertat de recepció directa de les emissions de ràdio i de televisió dels països veïns en una llengua usada en una forma idèntica o pròxima d'una llengua regional o minoritària, i a no oposar-se a la retransmissió d'emissions de ràdio i de televisió dels països veïns en una tal llengua. Es comprometen, a més, a vetllar perquè cap restricció a la llibertat d'expressió i a la lliure circulació de la informació en una llengua usada en una forma idèntica o pròxima d'una llengua regional o minoritària no sigui imposada a la premsa escrita.

L'exercici de les llibertats esmentades més amunt, que comporten deures i responsabilitats, pot ser sotmès a certes formalitats, condicions, restriccions o sancions previstes per la llei, que constitueixen mesures necessàries, en una societat democràtica, per a la seguretat nacional, per a la integritat territorial o per a la seguretat pública, per a la defensa de l'ordre i per a la prevenció del crim, per a la protecció de la salut o de la moral, per a la protecció de la reputació o dels drets d'altri, per impedir la divulgació d'informacions confidencials, o per garantir l'autoritat i la imparcialitat del poder judicial.

3. Les parts es comprometen a vetllar perquè els interessos dels parlants de llengües regionals o minoritàries siguin representats o presos en consideració en el marc de les estructures eventualment creades de conformitat amb la llei, amb la responsabilitat de garantir la llibertat i la pluralitat dels mitjans.

Article 12. Activitats i equipaments culturals

1. En matèria d'activitats i d'equipaments culturals (en particular de biblioteques, de videoteques, de centres culturals, de museus, d'arxius, d'acadèmies, de teatres i de cinemes, així com de treballs literaris i de producció cinematogràfica, d'expressió cultural popular, de festivals, d'indústries culturals, inclosa especialment la utilització de les noves tecnologies) les parts es comprometen, en allò que concerneix el territori en què tals llengües són usades i en la mesura que les autoritats públiques tenen una competència, poders o un paper en aquest àmbit:

a) a encoratjar l'expressió i les iniciatives pròpies de les llengües regionals o minoritàries, i a afavorir els diferents mitjans d'accés a les obres produïdes en aquestes llengües;

b) a afavorir els diferents mitjans d'accés en altres llengües a les obres produïdes en les llengües regionals o minoritàries, ajudant i desenvolupant les activitats de traducció, de doblatge, de postsincronització i de subtitulació;

c) a afavorir l'accés en llengües regionals o minoritàries a obres produïdes en altres llengües, ajudant i desenvolupant les activitats de traducció, de doblatge, de postsincronització i de subtitulació;

d) a vetllar perquè els organismes encarregats d'emprendre o de sostenir activitats culturals integrin en una mesura apropiada el coneixement i l'ús de les llengües i de les cultures regionals o minoritàries en les operacions de les quals tenen la iniciativa o a les quals aporten un sosteniment;

e) a afavorir el proveïment als organismes encarregats d'emprendre o de sostenir activitats culturals d'un personal que domini la llengua regional o minoritària, a més de la llengua o de les llengües de la resta de la població;

f) a afavorir la participació directa, en allò que concerneix els equipaments i els programes d'activitats culturals, de representants dels parlants de la llengua regional o minoritària;

g) a encoratjar i/o a facilitar la creació d'un o de diversos organismes encarregats d'aplegar, de rebre en dipòsit i de presentar o publicar les obres produïdes en les llengües regionals o minoritàries;

h) si escau, a crear i/o a promoure i finançar serveis de traducció i de recerca terminològica amb vista, especialment, a mantenir i desenvolupar en cada llengua regional o minoritària una terminologia administrativa, comercial, econòmica, social, tecnològica o jurídica adequada.

2. En allò que concerneix els territoris altres que aquells en què les llengües regionals o minoritàries són tradicionalment usades, les parts es comprometen a autoritzar, a encoratjar i/o a preveure, si el nombre dels parlants d'una llengua regional o minoritària ho justifica, activitats o equipaments culturals apropiats, de conformitat amb el paràgraf precedent.

3. Les parts es comprometen, en llur política cultural a l'estranger, a donar un lloc apropiat a les llengües regionals o minoritàries i a la cultura de la qual són expressió.

Article 13. Vida econòmica i social

1. En allò que concerneix les activitats econòmiques i socials, les parts es comprometen, per al conjunt del país:

a) a excloure de llur legislació tota disposició que prohibeixi o limiti sense raons justificables el recurs a llengües regionals o minoritàries en els documents relatius a la vida econòmica o social, i especialment en els contractes de treball i en els documents tècnics com les instruccions d'ús de productes o equipaments;

b) a prohibir la inserció, en els reglaments interns de les empreses i els actes privats, de clàusules que excloguin o limitin l'ús de les llengües regionals o minoritàries, almenys entre els locutors de la mateixa llengua;

c) a oposar-se a les pràctiques tendents a desaconsellar l'ús de les llengües regionals o minoritàries en el marc de les activitats econòmiques o socials;

d) a facilitar i/o a encoratjar per altres mitjans que els apuntats als apartats precedents l'ús de les llengües regionals o minoritàries.

2. En matèria d'activitats econòmiques i socials, les parts es comprometen, en la mesura que les autoritats públiques hi tenen competència, en el territori en què les llengües regionals o minoritàries són usades, i en la mesura que això és raonablement possible:

a) a definir, en llurs reglamentacions financeres i bancàries, modalitats que permetin, en condicions compatibles amb els usos comercials, la utilització de les llengües regionals o minoritàries en la redacció d'ordres de pagament (xecs, lletres de canvi, etc.) o d'altres documents financers, o, si escau, a vetllar per la posada en pràctica d'un procés així;

b) en els sectors econòmics dependents directament de llur control (sector públic), a realitzar accions que encoratgin l'ús de les llengües regionals o minoritàries;

c) a vetllar perquè els equipaments socials com els hospitals, les llars de jubilats, els albergs ofereixin la possibilitat de rebre i d'atendre en llur llengua els parlants d'una llengua regional o minoritària que necessiten atencions per raons de salut, d'edat o per altres raons;

d) a vetllar, segons modalitats apropiades, perquè les indicacions de seguretat siguin igualment redactades en les llengües regionals o minoritàries;

e) a fer accessibles en les llengües regionals o minoritàries les informacions proporcionades per les autoritats competents relatives als drets dels consumidors.

Article 14. Intercanvis transfronterers

Les parts es comprometen:

a) a aplicar els acords bilaterals i multilaterals existents que els vinculen als estats on la mateixa llengua és usada de manera idèntica o pròxima, o a esforçar-se per concloure'n, si cal, per tal d'afavorir els contactes entre els parlants de la mateixa llengua en els estats implicats, en els àmbits de la cultura, de l'ensenyament, de la informació, de la formació professional i de l'educació permanent;

b) en interès de les llengües regionals o minoritàries, a facilitar i/o a promoure la cooperació a través de les fronteres, especialment entre col·lectivitats regionals o locals en el territori de les quals s'usa la mateixa llengua de manera idèntica o pròxima.

Secció IV. Aplicació de la Carta

Article 15. Informes periòdics

1. Les parts presentaran periòdicament al secretari general del Consell d'Europa, en una forma per determinar pel Comitè de Ministres, un informe sobre la política seguida, de conformitat amb la secció II d'aquesta Carta, i sobre les mesures adoptades en aplicació de les disposicions de la secció III que han acceptat. El primer informe ha de ser presentat dins l'any següent a l'entrada en vigor de la Carta per a la part en qüestió, i els altres informes en intervals de tres anys després del primer informe.

2. Les parts faran públics llurs informes.

Article 16. Examen dels informes

1. Els informes presentats al secretari general del Consell d'Europa en aplicació de l'article 15 seran examinats per un comitè d'experts constituït de conformitat amb l'article 17.

2. Organismes o associacions legalment establerts en una part podran atreure l'atenció del Comitè d'Experts sobre qüestions relatives als compromisos presos per aquesta part en virtut de la secció III d'aquesta Carta. Després d'haver consultat la part interessada, el Comitè d'Experts podrà tenir en compte aquestes informacions en la preparació de l'informe previst al paràgraf 3 d'aquest article. Aquests organismes o associacions podran, a més, sotmetre declaracions sobre la política seguida per una part, de conformitat amb la secció II.

3. Sobre la base dels informes previstos al paràgraf 1 i de les informacions previstes al paràgraf 2, el Comitè d'Experts prepararà un informe adreçat al Comitè de Ministres. Aquest informe anirà acompanyat de les observacions que les parts seran invitades a formular i podrà ser fet públic pel Comitè de Ministres.

4. L'informe previst al paràgraf 3 contindrà en particular les propostes del Comitè d'Experts al Comitè de Ministres amb vista a la preparació, si escau, de qualsevol recomanació d'aquest darrer a una o diverses parts.

5. El secretari general del Consell d'Europa farà un informe biennal detallat a l'Assemblea Parlamentària sobre l'aplicació de la Carta.

Article 17. Comitè d'Experts

1. El Comitè d'Experts serà compost d'un membre per cada part, designat pel Comitè de Ministres sobre una llista de persones de la més alta integritat, d'una competència reconeguda en les matèries tractades per la Carta, que seran proposades per la part implicada.

2. Els membres del Comitè seran nomenats per un període de sis anys i llur mandat serà renovable. Si un membre no pot completar el seu mandat, serà reemplaçat de conformitat amb el procediment previst al paràgraf 1, i el membre nomenat en substitució acabarà el terme del mandat del seu predecessor.

3. El Comitè d'Experts adoptarà el seu reglament intern. El seu Secretariat serà assegurat pel secretari general del Consell d'Europa.

Secció V. Disposicions finals

Article 18

Aquesta Carta és oberta a la signatura dels estats membres del Consell d'Europa. Serà sotmesa a ratificació, acceptació o aprovació. Els instruments de ratificació, d'acceptació o d'aprovació seran presentats al secretari general del Consell d'Europa.

Article 19

1. Aquesta Carta entrarà en vigor el primer dia del mes següent a l'expiració d'un període de tres mesos després de la data en què cinc estats membres del Consell d'Europa hauran expressat llur consentiment a ser vinculats per la Carta, de conformitat amb les disposicions de l'article 18.

2. Per a qualsevol estat membre que expressi ulteriorment el seu consentiment a ser vinculat per la Carta, aquesta entrarà en vigor el primer dia del mes següent a l'expiració d'un període de tres mesos després de la data de presentació de l'instrument de ratificació, d'acceptació o d'aprovació.

Article 20

1. Després de l'entrada en vigor d'aquesta Carta, el Comitè de Ministres del Consell d'Europa podrà invitar qualsevol estat no membre del Consell d'Europa a adherir-se a la Carta.

2. Per a qualsevol estat adherent, la Carta entrarà en vigor el primer dia del mes següent a l'expiració d'un període de tres mesos després de la data de presentació de l'instrument d'adhesió al secretari general del Consell d'Europa.

Article 21

1. Qualsevol estat pot, en el moment de la signatura o en el moment de presentar el seu instrument de ratificació, d'acceptació, d'aprovació o d'adhesió, formular una o diverses reserves als paràgrafs 2. a 5. de l'article 7 d'aquesta Carta. Cap altra reserva no és admesa.

2. Qualsevol estat contractant que ha formulat una reserva en virtut del paràgraf precedent pot retirar-la totalment o en part adreçant una notificació al secretari general del Consell d'Europa. La retirada tindrà efecte en la data de recepció de la notificació pel secretari general.

Article 22

1. Qualsevol part pot, en tot moment, denunciar aquesta Carta adreçant una notificació al secretari general del Consell d'Europa.

2. La denúncia tindrà efecte el primer dia del mes següent a l'expiració d'un període de sis mesos després de la data de recepció de la notificació pel secretari general.

Article 23

El secretari general del Consell d'Europa notificarà als estats membres del Consell i a qualsevol estat que s'hagi adherit a aquesta Carta:

- a) qualsevol signatura;
- b) la presentació de qualsevol instrument de ratificació, d'acceptació, d'aprovació o d'adhesió;
- c) qualsevol data d'entrada en vigor d'aquesta Carta, de conformitat amb els seus articles 19 i 20;
- d) qualsevol notificació rebuda en aplicació de les disposicions de l'article 3, paràgraf 2;
- e) qualsevol acte, notificació o comunicació referent a aquesta Carta.

En fe de la qual cosa, els sotassignats, degudament autoritzats a aquest efecte, han signat aquesta Carta.

Fet a Estrasburg, el 5 de novembre de 1992, en francès i en anglès, els dos textos igualment fefaents, en un sol exemplar que serà dipositat als arxius del Consell d'Europa.

El secretari general del Consell d'Europa en comunicarà còpia certificada conforme a cadascun dels estats membres del Consell d'Europa i a tot estat invitat a adherir-se a aquesta Carta.

Declaració de Tarragona pel diàleg i la cooperació entre les universitats euromediterrànies (Tarragona, 3 de juny de 2005)

Després de deu anys de la Societat de Cooperació Euromediterrània (Procés de Barcelona), en la qual es va establir un ampli marc de relacions polítiques, econòmiques i socials entre els estats membres de la Unió Europea i els països socis de la Mediterrània, cal reflexionar críticament sobre el seu desenvolupament i fer aportacions que permetin avançar, amb una nova visió compartida i un nou pla d'acció, cap a la construcció d'un espai mediterrani de progrés sostingut i sostenible.

En aquest procés, les universitats han de tenir un paper rellevant basat en la generació, la revisió i la socialització del coneixement, que permeti preparar homes i dones per afrontar amb eficàcia i eficiència els reptes de futur.

A inicis de juny, es va celebrar a Tarragona el Fòrum Universitari de la Mediterrània, que va reunir rectors i professorat per debatre les perspectives de l'espai euromediterrani i el paper que hi han de jugar les universitats. L'organització va anar a càrrec de la URV, la universitat pública del sud de Catalunya, amb el suport d'un ajut del programa Jean Monnet, de la Unió Europea, atorgat al grup de recerca d'Interculturalitat i Estudis Mediterranis de la URV. Van ser-hi presents l'Associació Internacional d'Universitats (IAU), l'Associació Europea d'Universitats (EUA), la Fundació euromediterrània Anna Lindh pel Diàleg entre Cultures i l'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed).

La primera versió de la Declaració de Tarragona va ser sotmesa a discussió i millora durant el Fòrum Universitari de la Mediterrània i va ser signada per les 32 universitats de 17 països diferents presents al fòrum.

Aquesta Declaració es presenta en els idiomes oficials del Fòrum Universitari de la Mediterrània, amb el desig i la seguretat que ben aviat es traduirà en totes les llengües de la conca mediterrània.

Els rectors i els representants de les universitats reunides a Tarragona amb motiu del *Fòrum Universitari de la Mediterrània* el 2 i 3 de juny de 2005, com a conclusió dels treballs, hem convingut la Declaració següent:

I. La Conferència de Barcelona del novembre del 1995 va suposar un repte i va obrir una oportunitat històrica per als pobles dels 25 països de la Unió Europea i dels 10 socis de l'àrea mediterrània. El Procés de Barcelona, iniciat amb la Declaració de Barcelona del 1995, el Pla d'Acció de València i les successives decisions del Comitè EuroMed de la Conferència de Ministres i la política de veïnatge impulsada per la UE, han dibuixat un programa complex de codesenvolupament euromediterrani en l'àmbit econòmic, polític, cultural, ambiental i de la seguretat. Els governs de l'àrea declaren que estan disposats a fomentar el diàleg entre les tradicions culturals de la regió, a difondre una cultura dels drets humans i de la ciutadania democràtica i a promoure el desenvolupament sostenible dels intercanvis científics i tecnològics. Des del primer moment ha quedat clar que un projecte d'aquesta importància és molt lluny de les relacions entre governs, però ha d'incloure també els sistemes educatius i la societat civil.

2. Així i tot, dels tres aspectes que la Declaració de Barcelona proposa (la dimensió política i de la seguretat, l'econòmica i financera, la humana i cultural), especialment el tercer, no han produït a hores d'ara els resultats que se n'esperaven. La participació de la universitat en la construcció d'una societat euromediterrània esdevé encara més necessària i urgent perquè els obstacles més significatius per a aquest procés també tenen una naturalesa cultural. El treball del Grup de Savis nomenat l'any 2003 per Romano Prodi, el desenvolupament dels projectes europeus i dels reptes universitaris euromediterranis i la constitució de la Fundació Euromediterrània Anna Lindh a Alexandria el 2004 han estat algunes de les primeres passes. Hem d'establir una estratègia a llarg termini, en coordinació amb les institucions nacionals i comunitàries en consonància amb les conclusions de la VII Conferència Euro-Mediterrània de Ministeris d'Afers Estrangers (Luxemburg, 30-31 maig 2005). Però al mateix temps hem de ser capaços de promoure des del principi, a curt i a mitjà termini, bones pràctiques de cooperació sostenible en l'àmbit de recerca i de l'ensenyament.

3. Les universitats dels països de la Unió Europea s'han conscienciat que la qüestió mediterrània és un dels punts prioritaris a l'hora de definir el futur polític i cultural d'Europa. Tenen interès a desenvolupar una concepció dinàmica de la cooperació interuniversitària, funcional també perquè creixi l'eficiència i la competitivitat del sistema europeu de formació superior. Poden oferir als països socis una contribució molt vàlida en la formació d'una àmplia gamma de competències necessàries per al desenvolupament econòmic, social i institucional. Les universitats dels països socis esperen un augment significatiu de les relacions no només econòmiques i polítiques sinó també culturals i tecnològiques com a resultat del Procés de Barcelona. Poden contribuir a renovar el sistema universitari europeu estimulants les seves grans tradicions culturals i aportant-hi institucions acadèmiques dotades de potencialitats de creixement.

4. La cooperació euro-mediterrània és més urgent per exemple en els camps següents: la recerca científica pura i aplicada a l'economia, les comunicacions, la medicina, l'agricultura, la seguretat ecològica, el reforç de les capacitats institucionals i l'aprenentatge de llengües. La col·laboració entre universitats assolirà un paper fonamental en la promoció de les tecnologies informàtiques i de la comunicació, la traducció, la informació, l'educació a distància i l'aprenentatge al llarg de la vida

5. Les universitats euromediterrànies manifestem, a més, un interès particular per la promoció dels diversos components del patrimoni cultural euromediterrani, història, filosofia, estudi de les religions, arqueologia, llengües, literatura, dret, turisme cultural, etc., subratllant-ne la diversitat i alhora l'arrel humanística comuna a totes les cultures mediterrànies.

6. En un àmbit més general, sembla que ha arribat el moment de crear un espai euromediterrani d'educació superior i recerca que contribueixi a promoure una societat del coneixement, afavorint la col·laboració i el diàleg entre les institucions formatives, l'increment d'una gestió més eficaç, la qualitat de l'ensenyament i de la recerca, l'educació basada en la igualtat i la participació de la societat civil en una societat del coneixement.

En un àmbit més concret, s'haurà de crear una xarxa d'educació superior, constituïda per universitats i centres de recerca de la Mediterrània, amb el suport de les institucions

polítiques comunitàries estatals i regionals dels països que en formen part. Tindrà com a objectius:

- Desenvolupar competències *amb els programes conjunts de recerca, ensenyament, formació del personal docent i del personal tècnic i administratiu.*
- Afavorir l'ocupació juvenil en els sectors d'elevades competències culturals, *amb cursos i iniciatives pilot de caràcter emprenedor, amb el suport de les universitats.*
- Impulsar la construcció de les relacions entre joves, *docents, investigadors i personal tècnic i administratiu augmentant els intercanvis, la mobilitat i la comunicació.*
- Respectar el patrimoni cultural i ambiental euromediterrani *amb traduccions de textos, mòduls d'ensenyament euromediterranis, programes d'agermanament i altres iniciatives de formació i difusió*
- Reforçar el diàleg intercultural *i els valors humanístics profundament arrelats en les cultures de tots els països adherits, amb la participació de la societat civil.*
- Afavorir la llibertat acadèmica *i independència de les universitats.*

7. Les institucions, reunides a Tarragona, declarem la intenció de contribuir a que s'aconsegueixi el que s'ha declarat aquí, promovent els acords en l'àmbit de la recerca, l'ensenyament i la mobilitat dels docents i estudiants, les línies generals dels quals es definiran en un Programa d'Acció.

Bibliografia recomanada

BAUBÖCK, Rainer (2003): “¿Adiós al multiculturalismo?: valores e identidades compartidos en las sociedades de inmigración.”, REVISTA DE OCCIDENTE, Madrid, pp.45-61

BAUMAN, Zygmunt (2003): “Exclusión social y multiculturalismo” CLAVES DE RAZÓN PRÁCTICA. Promotora General de Revistas, Madrid, pp. 4-13

BILLBENY, Norbert. (2002): Por una causa común: ética para la diversidad, Ed. Gedisa, Barcelona.

BONET, Lluís -coord.- (1995): Diversitat cultural i polítiques culturals a Europa. Fundació Jaume Bofia, Barcelona.

CARBONELL I PARIS, Francesc (1997): Immigrants estrangers a l'escola: desigualtat social i diversitat cultural en l'educació. Alta Fulla, Barcelona.

CARBONELL, Francesc -coord.- (2000) Educació i immigració: els reptes educatius de la diversitat cultural i l'exclusió social, Ed. Mediterrània, Barcelona.

CARIDE GÓMEZ, José Antonio -Coord.- (2000): Educación social y políticas culturales. Ed. Tórculo, Santiago de Compostela.

CREPO ÚBERO, Rafael (2003): Interculturalitat i educació [Fitxer informàtic] : diversitat cultural i educació, Ed. UOC, Barcelona.

DD. AA (1996): Els drets lingüístics a la nova Europa: actes del II Simposi internacional de llengües europees i legislacions. Ed. Mediterrània, Barcelona.

DD. AA. (1977): El libro blanco del euskara, Ed. Real Academia de la Lengua Vasca (Euskaltindia), Bilbao-

DD. AA. (1991): La diversitat cultural en el diàleg Nord-Sud: ponències de la II Trobada de la Comissió Internacional de Difusió de la Cultura Catalana. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.

DD. AA. (1995): Drets lingüístics i drets culturals a les regions d'Europa: actes del Simposi Internacional Girona, 23-25 d'abril de 1992, Ed. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Barcelona.

DD. AA. (1997): Nuestra diversidad creativa: informe de la Comisión Mundial de Cultura y Desarrollo. UNESCO–Fundación Santamaría. Ediciones SM, Madrid.

DD. AA. (1998): Informe mundial sobre la cultura: cultura, creativitat i mercats, Ed. Centre UNESCO-Catalunya, Barcelona.

- DD. AA. (1999): Sueños e identidades : una aportación al debate sobre Cultura y Desarrollo en Europa / [informe realizado por la Comisión Mundial para la Cultura y el Desarrollo ; con la colaboración del Consejo de Europa]. Interarts, Península, Barcelona.
- DD. AA. (2001): Informe mundial sobre la cultura 2000-2001: diversidad cultural, conflicto y pluralismo. Mundi-prensa-UNESCO, Madrid.
- DD. AA. (2003): Els drets lingüístics a Europa i el món. Ed. Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General de Política Lingüística, Palma.
- DD. AA. (2004) Informe sobre el desenvolupament humà. Ed. Centre UNESCO de Catalunya, Barcelona.
- DD. AA. (2004). Atles de la diversitat., Enciclopedia catalana, Barcelona.
- DD. AA. (2004): Polítiques per a la Interculturalitat, Ed. Pagès Editors i Diputació de Barcelona, Àrea de cultura, Barcelona.
- DELGADO, Manuel (1998): Diversitat i integració: lògica i dinàmica de les identitats de Catalunya., Ed. Empúries, Barcelona.
- ELBAZ, Mikhaël; HELLY, Dense. -dirs.- (2002): Globalización, ciudadanía y multiculturalismo. Maristán, Granada.
- FRADE, Carlos -ed.- (2002). Globalització i diversitat cultural, Ed. UOC, Barcelona.
- GAMARRA, Yolanda (1998): La cooperación internacional en su dimensión cultural y el progreso del derecho internacional. Ministerio de Asuntos Exteriores, Madrid.
- GARRETA BOCHACA, Jordi; LLEVOT CALVET, Núria -col.- (2003): El espejismo intercultural: la escuela de Cataluña ante la diversidad cultural. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, Madrid.
- GARZÓN I GUILLÉN, Lluís (2000): Multiculturalismo i relacions nord-sud a Europa: una perspectiva cultural. QUADERNS DE PENSAMENT, núm. 8. Fundació Ramon Trias Fargas, Barcelona.
- JARAUTA, Francisco (1996): "Para entrar en el siglo XXI". CLAVES DE RAZÓN PRÁCTICA, Promotora General de Revistas, Madrid, pp.26-30.
- JARAUTA, Francisco. -ed.- (2002): Desafíos para la mundialización. Fundación Marcelino Botín, Madrid.
- JOVÉ MONCLÚS, Glòria (1996): La diversitat cultural a l'escola: la investigació-acció per a la millora professional. Universitat de Lleida.
- JUARISTI LARRINAGA, Patxi (2001): Euskal Herria globalizazioaren aurrean, Ed. Euskaltindia-BBK Fundazioa. Bilbao.

KYMLICKA, Will (1996): Ciudadanía Multicultural: una teoría liberal de los derechos de las minorías. Piados, Barcelona.

LAMO DE ESPINOSA, Emilio -ed.- (1995): Culturas, estados, ciudadanos: una aproximación al multiculturalismo en Europa. Alianza, Madrid.

MAALOUF, Amin (1999): Les identitats que maten: per una mundialització que respecti la diversitat., Ed. La Campana, Barcelona.

MAILA, Joseph; ROQUE, Maria-Àngels -ed.- (2001): Els reptes de la interculturalitat a la Mediterrània, Ed. Proa, Barcelona.

MARÍ, Isidor (2002): Informe per al debat “Una política intercultural per a les Balears?”, Ed. Conselleria d’Educació i Cultura. Direcció General de Cultura – Fundació Sa Nostra, Palma.

NASH, Mary; MARRE, Diana -ed.- (2001): Multiculturalismos y género: perspectivas interdisciplinarias, Ed. Bellaterra, Barcelona.

ODIOZOLA LIZARRIBAR, Joxe Manuel (1998): Kizkuntza, kultura eta gizartea, Ed. Euskaltindia-BBK Fundazioa. Bilbao.

ODIOZOLA LIZARRIBAR, Joxe Manuel (2000): Nazio-identitatea eta eskola, Ed. Euskaltindia-BBK Fundazioa. Bilbao.

PUEYO I PARIS, Miquel (2003): Diversitat i política lingüística en eun món global, Ed. Pòrtic – UOC, Barcelona.

SUDUPE MARTIJA, Jon (1999): Euskaldunak, liberalak eta komunitatezaleak, Ed. Euskaltindia-BBK Fundazioa. Bilbao.

TORRES, Carlos Alberto (2002): Democràcia, educació i multiculturalisme: dilemes de la ciutadania en un món global, Ed. Grec, Valencia.

WARNIER, Jean-Pierre (2002): La mundialización de la cultura, ED. Gedisa, Barcelona.

SHOHAT, Ella; STAM, Robert (2002): Multiculturalismo, cine y medios de comunicación: crítica del pensamiento eurocéntrico. Ed. Paidós, Barcelona.

ROQUE, Maria Àngels –dir- (1998): Valors i diversitat cultural a les societats d’Europa i del Magreb, ED. Proa, Barcelona

ESTRADE I PALA, Miquel àngel (2002): Nacionalisme i globalització, multiculturalisme i altres equívocs, Ed. Pagès, Lleida.

ROS HÍJAR, Adela –coord.- (2003): Interculturalitat: bases antropològiques, socials i polítiques, Ed. Pòrtic – UOC, Barcelona.

HUSEN, Torsten (1984): Educación multicultural y multilingüe, Ed. Narcea, Madrid.

RODRIGO ALZINA, Miguel, et al. (1997): “Espais per a la interculturalitat” en REVISTA CIDOB D’AFERS INTERNACIONALS, Ed. Fundació CIDOB, Barcelona.

LA DIVERSITAT CULTURAL
Documents per la reflexió
i el debat

**Universitat de les
Illes Balears**

CENTRE D'ESTUDIS I
DOCUMENTACIÓ
CONTEMPORÀNIA

